

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Т. Гранчак (заст. голов. ред.), д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 2 2016

ЗМІСТ

Коротко про головне

**Президент: Ми добре засвоїли урок Крут –
армія завжди буде пріоритетом 3**

**Верховна Рада України попередньо схвалила проект Закону
про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя).....4**

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

**Перспективи угоди «Мінськ-2»
в оцінках політиків та експертів.....5**

Уралов М.

Завдання і результати Давоського форуму 2016 р. для України.....15

Хтоменський М.

Позачергові парламентські вибори в Україні: міф чи реальність? 19

Тарасенко В.

**Антикорупційні форуми: нова громадянська платформа
чи підготовка до створення партії?.....26**

Економічний ракурс

Рябоконт А.

Протести аграриев и политическая отставка профильного министра на фоне общего падения производства в АПК Украины (в публикациях СМИ и комментариях профильных экспертов)	36
---	-----------

Соціогуманітарний вектор

Дем'яненко М.

Особливості фінансування сучасної вітчизняної науки.....	45
---	-----------

Якименко Ю.

Перспективы создания единой поместной церкви в Украине в оценках СМИ.....	52
--	-----------

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	59
Корпоративне співробітництво.....	60
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	63

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	67
Аерокосмічна і авіаційна галузі.....	69
Здобутки української археології.....	70
Енергоощадні технології.....	70
Відновлювані джерела енергії.....	71
Інформаційно-комунікаційні технології.....	72
Питання екології та уникнення техногенних катастроф.....	73
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	74
Охорона здоров'я.....	76
Наука і влада.....	77

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Закіров М.

Презентація книги «Ісламська держава: генеза і нові тренди» (26 січня 2016 року).....	79
--	-----------

Коротко про головне

Президент: Ми добре засвоїли урок Крут – армія завжди буде пріоритетом

Президент П. Порошенко відвідав Київський військовий ліцей ім. Івана Богуна, де провів Урок Мужності для ліцеїстів та курсантів вищих військових навчальних закладів з нагоди вшанування пам'яті Героїв Крут.

Президент зазначив, що майже 100 років минуло від легендарного бою під Крутами у війні за свободу України, яка вже тоді тривала, – «війні проти України, яку вела Росія і в червоній, і в білій своїх іпостасях».

Глава держави підкреслив, що історія іноді нагадує біг по колу, і підтвердженням цього стало нещодавнє публічне зізнання очільника Росії про невизнання кордону, який у 1918 р. при розпаді Російської імперії було проведено між Україною та Росією і який тоді був міжнародно визнаним. У зв'язку з цим Україна ініціювала обговорення цієї російської заяви в Раді Безпеки ООН. «Вбачаються чіткі історичні паралелі між подіями початку 1918 року та реаліями сьогодення. Тоді, як і тепер, Росія не могла змиритися з існуванням самостійної України. Як у той час, так і зараз йде «гібридна» війна. От деякі спільні ознаки: невизнання країною-агресором факту своєї агресії, міф про громадянську війну, брехлива пропаганда, створення маріонеткових «республік», підтримка «п'ятої колони» в Україні тощо», – наголосив П. Порошенко.

Президент зазначив, що нині стає традицією: у День пам'яті Героїв Крут вшановувати і пам'ять бійців АТО: «Як одні, так і інші загинули у боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України». Музей на залізничній станції Крути поповнився експозицією, що присвячена сучасним героям. Так, станом на кінець року, серед загиблих на Сході України нараховується 21 юнак віком до 18 років, а також 650 осіб віком від 18 до 25 років.

Присутні вшанували хвилиною мовчання загиблих героїв. Наймолодший серед вбитих – сімнадцятирічний Назар Якубовський з Хмельницька, який прийшов у добровольчий батальйон і загинув у бою з російськими диверсантами на Луганщині. Президент вибачився перед мамою героя за те, що вік та відсутність його в списках частин ЗСУ створили бюрократичні перепони для надання статусу учасника бойових дій, зазначивши, що має бути знайдено вихід із правової колізії.

«Шановні курсанти, пишаюся нашою армією. І те, що ви вступите до її лав, – велика честь», – сказав Президент, зазначивши, що західні військові та експерти зараз дають високу оцінку рівню підготовки та діям українських військових. Глава держави підкреслив, що до української військової історії назавжди увійдуть такі героїчні сторінки, як звільнення Слов'янська та Краматорська, Красного Лиману та Лисичанська, захист Маріуполя, оборона Донецького та Луганського аеропортів, Дебальцевська операція.

Президент, звертаючись до присутніх, зазначив, що вони обрали для себе мужній, але одночасно відповідальний і важкий шлях у житті – шлях служіння Батьківщині. «Вшановуючи героїзм учасників визвольного руху і героїв сьогодення – гідних послідовників Героїв Крут, ми ще раз осмислюємо помилки минулого, для того щоб не повторювати їх», – наголосив глава держави.

«Сильна держава неможлива без сильної армії. Ми дуже добре засвоїли урок. Армія завжди буде першим пріоритетом. Більше жодних пацифістських ілюзій!» – заявив Президент.

За словами глави держави, ще одним висновком з подій 1917–1921 рр. є необхідність внутрішньої єдності. «Переконаний, що Ви, майбутні офіцери, взірець громадянської та національної самосвідомості, патріотизму і готовності бути гідними продовжувачами славних українських військових традицій», – звернувся до курсантів Верховний Головнокомандувач.

Глава держави також оглянув елементи електронного тирю для відпрацювання навчальних вправ зі стрілецької зброї, лінгафонного кабінету та інтерактивну дошку, що передаються ліцеїстам.

Президент також вручив високі державні нагороди за «особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі» 14 військовослужбовцям – орден «За мужність», медалі «За військову службу Україні» та медаль «Захиснику Вітчизни» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua/news/prezident-mi-dobre-zasvoyili-urok-krut-armiya-zavzhdi-bude-p-36681). – 2016. – 29.01).*

Верховна Рада України попередньо схвалила проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)

Метою законопроекту є удосконалення конституційних основ правосуддя для практичної реалізації принципу верховенства права і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справи незалежним і безстороннім судом.

Законопроектом пропонується ст. 124–129, 130, 131, 147–148, 149, 151, 153 Основного закону України викласти в новій редакції, доповнити Конституцію України новими статтями 129-1, 130-1, 131-1 – 131-2, 148-1, 149-1, 151-1–151-2, внести зміни до ст. 29, 55, 59, 85, 92, 106, 108, 110, 111, 136, 150, 152, до розділу XV «Перехідні положення» Основного закону України та виключити з Конституції України розділ VII «Прокуратура».

Згідно з прикінцевими та перехідними положеннями законопроекту передбачено набранням ним чинності через три місяці з дня, наступного за днем опублікування, крім нової редакції ч. 6 ст. 124 Конституції України, яка набирає чинності через три роки з дня, наступного за днем опублікування цього

Закону.

Проект Закону зареєстровано за № 3524.

Проект Постанови «Про попереднє схвалення доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» зареєстровано за № 3524/П2.

Голова Верховної Ради України В. Гройсман вважає попереднє схвалення змін до Конституції України в частині правосуддя першим кроком на шляху справжньої судової реформи.

«Це абсолютно відповідальне рішення, і вітаю з першим кроком [на шляху] справжньої судової реформи», – заявив В. Гройсман після ухвалення Проекту Закону № 3524 «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)».

Спікер парламенту нагадав, що зміни до Конституції у частині правосуддя були розроблені Конституційною Комісією, отримали схвальний висновок Венеціанської комісії та були внесені Президентом України до Верховної Ради.

«Україні, суспільству, людям потрібна чесна прозора і справедлива судова система», – підкреслив В. Гройсман (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України* (<http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/124223.html>; <http://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/124231.html>). – 2016. – 2.02).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перспективи угоди «Мінськ-2» в оцінках політиків та експертів

12 лютого спливає рік після підписання домовленостей під назвою «Мінськ-2». Мінські угоди до кінця 2015 р. не були виконані, та залишається відкритим питання що буде далі, адже ці угоди не мають чітких термінів виконання. Крім того, кожна зі сторін трактує положення «Мінська-2» по-своєму і звинувачує іншу сторону в невиконанні угод.

Експерти запевняють, що відповідно до Мінських угод, одразу після повного припинення вогню та відведення озброєнь, згідно з п. 4, повинен початися діалог про модальності проведення місцевих виборів відповідно до українського законодавства та Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». І такий діалог у рамках тристоронньої контактної групи вже ведеться. Враховуючи те, що вказаний Закон «Про тимчасовий порядок...» Верховна Рада прийняла ще у 2014 р. з відстрочкою набрання чинності, згадавши його п. 18 проекту змін до Конституції, тепер справа знову за українським парламентом.

Проте проведення конституційної реформи, як і початок дії закону про особливий статус, у документі записано в п. 11. Тобто поправки в Основний закон з п. 18 перехідних положень Верховна Рада повинна і може проголосувати після проведення виборів на окупованому Донбасі, які записані в Мінських угодах у п. 9. Але має бути виконано і п. 11: «Відновлення повного контролю над державним кордоном з боку уряду України у всій зоні конфлікту, яке повинно початися в перший день після місцевих виборів і завершитися після всеосяжного політичного врегулювання (місцеві вибори в окремих районах Донецької та Луганської областей на підставі Закону України конституційна реформа) за умови виконання п. 11».

Станом на початок 2016 р. не виконані навіть пункти про припинення вогню, і Україна наполягає на повному припиненні вогню, відведення озброєння, виведення російських найманців, встановлення контролю над кордоном і відновлення дії українського суверенітету та законів на окупованому Донбасі до проведення місцевих виборів.

Росія та підтримувані нею бойовики трактують букву Мінських угод по-своєму. Спочатку вони вимагають від Верховної Ради прийняття в другому читанні змін до Конституції з особливим статусом Донбасу, потім – амністію та окремий закон про проведення там місцевих виборів. Як зазначив другий Президент України та керівник делегації на Мінських переговорах Л. Кучма, так сталося, що в Мінських домовленостях не розставлено пріоритети, і Росія на цьому спекулює. «Адже спочатку записано провести вибори, а потім – вивести війська. Але, які вибори, якщо там знаходяться незаконні збройні формування?» – заявив Л. Кучма.

Варто зазначити, що трактування Росії підтримує Захід. Під час свого візиту в Україну віце-президент США Дж. Байден зазначив, що Україна повинна прийняти поправки до Конституції з особливим статусом. Україна, за словами Дж. Байдена, узяла на себе таке зобов'язання, підписавши «Мінськ-2».

У свою чергу голова представництва ЄС в Україні Я. Томбінський також зазначав, що Верховна Рада повинна проголосувати за поправки до Конституції.

Президент Франції Ф. Олланд пояснив кінцеву мету «Мінська-2»: спочатку відновлення Україною контролю над східними кордонами, а вже потім зняття європейських санкцій з Росії. Про це він заявив, виступаючи перед дипломатичним корпусом у Єлисейському палаці. «Франція наполягає на повному виконанні всіма сторонами Мінських домовленостей. І ми маємо рухатись до кінцевої мети – відновлення контролю України над українсько-російським кордоном і зняття європейських санкцій проти Росії», – зазначив Ф. Олланд.

За його словами, від Росії очікується здійснення тиску на сепаратистів для проведення «незаперечних» виборів на Сході України.

Проте, щоб провести вибори на окупованих територіях потрібно не лише прийняти закон, за яким ці вибори будуть проводитись, а й внести зміни до Конституції.

Але, як зазначила член гуманітарної підгрупи тристоронньої контактної

групи І. Геращенко, друге читання конституційних змін може відбутися виключно на тлі прогресу в здійсненні безпеки та гуманітарних пунктів Мінських домовленостей. «Друге читання конституційних змін може відбуватися виключно на фоні очевидного та вирішального прогресу у здійсненні безпекових і гуманітарних пунктів Мінських домовленостей, які, до речі, мали б бути виконані ще до кінця минулого року», – підкреслила вона.

За її словами, без повного та сталого режиму тиші, відведення зброї, верифікації місць відведення ОБСЄ, допуску місії на всю окуповану територію, без виводу чужих військ і техніки, роззброєння та відновлення контролю над українським кордоном не можна переходити до політичних пунктів. «І щоб ініціювати постановку остаточного голосування змін до Конституції на порядок денний, конче необхідно, аби Росія та бойовики продемонстрували реальний прогрес у виконанні Мінських угод. І тиснути потрібно на країну – порушника та окупанта: РФ», – зазначила І. Геращенко та наголосила, що Україна виконує всі пункти Мінських угод.

Натомість народний депутат і координатор групи «Інформаційний спротив» Д. Тимчук вважає, що умови «Мінськ-2» виконати повністю дуже важко, адже угоди складені в інтересах Кремля і не відповідають українським інтересам. «“Мінськ-2” не працює. Навіщо намагатися воскресити мертвонароджене дитя?» – наголосив народний депутат.

Він вважає, що найголовніша проблема «Мінська-2» – це відсутність усіякої відповідальності за зрив домовленостей. Тому вони й не діють. «Потрібно врахувати, на які граблі ми вже стали, і намагатися не наступити на них ще один раз. Треба складати нові домовленості, де повинна бути чітко прописана відповідальність сторін..», – зазначив Д. Тимчук.

За його словами, на папері Донбас є частиною України, але в реальності Україна його дотує, а сам регіон контролюється Москвою. «Змусити Росію переписати ці угоди так, щоб вони відповідали українським інтересам, буде дуже складно. Але я думаю, що під тиском Заходу Росія б на це пішла. Іншого виходу у неї не буде», – зазначив Д. Тимчук.

Деякі політики та експерти вважають, що після завершення терміну дії Мінської угоди-2 події на Сході України розвиватимуться за одним із трьох сценаріїв. Зокрема, один з варіантів розвитку ситуації передбачатиме автоматичне продовження нинішньої угоди, оскільки нові переговори щодо врегулювання конфлікту на Донбасі не проводилися. Як зазначила голова парламентського Комітету із закордонних справ А. Гопко, у зв'язку з тим, що Росія зі свого боку практично не виконує Мінських домовленостей, дія «Мінську-2» буде продовжуватися. При цьому Г. Гопко вважає, що час не на користь Росії, беручи до уваги падіння світових цін на нафту. Крім того, будуть продовжені антиросійські санкції.

Аналітик Інституту Євроатлантичного співробітництва В. Горбач також вважає, що Україні нині немає сенсу шукати альтернативу Мінській угоді-2.

У свою чергу директор Департаменту політики та комунікацій українського МЗС О. Макеєв переконаний, що Мінські угоди будуть мати силу і у 2016 р. «Вони будуть діяти, поки Росія не виконає всі 13 пунктів у повному

обсязі. До цих пір будуть діяти і введені санкції проти Росії», – пояснив О. Макєєв.

На його думку, головне завдання української дипломатії на 2016 р. – домогтися повного припинення вогню, вивести всі іноземні збройні формування і техніку, встановивши контроль над кордоном.

Проте в ЄС стверджують, що головне – це провести вибори на окупованому Донбасі. Так, зокрема, заявив глава німецького МЗС Ф.-В. Штайнмайер.

Ще одним, другим, варіантом подій на Донбасі може стати зрив перемир'я. Експерти переконані, що вийти з Мінських домовленостей можна лише шляхом загострення боїв. У новій реальності одна зі сторін пропонуватиме вже новий формат переговорів.

У групі «Інформаційний спротив» переконані, що бойовики готуються саме до такого сценарію. «З початком 2016 р. вони хочуть продовжити “мирний діалог” на умовах Москви, тобто провести “місцеві вибори” на Донбасі, легалізувавши бандформування під виглядом “народної міліції”», – вважають експерти з «ІС».

На думку військового експерта С. Стеценка, для Росії головною метою переговорів у Мінську щодо врегулювання ситуації на Донбасі був намір виграти час для обох сторін. Наразі, за його словами, можливість військового вторгнення РФ все ще залишається реальною.

Разом з тим політики та експерти не виключають й інший сценарій розвитку подій – це перехід з «нормандського формату» переговорів на женецький, який включатиме Україну, Росію, Францію, Німеччину, США, а також Велику Британію. А дехто вважає, що мають бути затверджені угоди «Мінськ-3».

На думку колишнього першого заступника секретаря РНБО С. Гавриша, такий формат для України вигідний, оскільки відповідний міжнародний тиск змусить Росію зменшити напруження на Донбасі. «Переговори на базі Радбезу ООН, де Росія займає місце однієї зі сторін, а США та Велика Британія – іншої, можуть стати альтернативним варіантом», – заявив С. Гавриш.

Натомість колишній віце-прем'єр-міністр України з питань європейської інтеграції О. Рибачук переконаний, що Україна та Росія сьогодні перебувають вже не в тій ситуації, що рік тому. «Рік тому росіяни чекали колапсу України, а про санкції тільки жартували. Однак ціна на нафту вдарила по російській економіці болучіше, ніж санкції. Тепер ізоляція вже хвороблива. Ще треба пам'ятати про міжнародні суди, 50 млрд Ходорковського та справу Литвиненка в Лондоні. Усе це тисне на Росію», – запевнив О. Рибачук.

Він підкреслив, що дії України у сфері енергетики зміцнили позицію Києва. «Ми знайшли інші джерела поставок газу, а росіянам нікуди подіти свій. Тепер споживач диктує ціну та умови», – наголосив О. Рибачук.

Разом з тим він відзначив, що Україні вигідно відкладати внесення змін до Конституції. «Для української влади відкладання змін до Конституції через тлумачення Конституційного Суду щодо поняття “наступна сесія” вигідно. Тут,

як мовиться, на війні як на війні. Ми ж не чесні піонери, у нас гібридна війна. Конституційний Суд України – теж її непрямий учасник», – підкреслив О. Рибачук.

Нагадаємо, за інформацією ЗМІ, народні депутати звернулися до Конституційного Суду з проханням пояснити, чи зможуть вони проголосувати за децентралізацію та особливий статус Донбасу вже після 2 лютого. Зокрема, народні депутати просять роз'яснити, чи означають слова «наступна сесія» ту сесію, яка безпосередньо впливає за попередньою, і яка в цьому випадку закінчується в кінці січня, або ж іншу «чергову сесію», яка розпочнеться 2 лютого і закінчиться 2 вересня поточного року.

Сенс такого звернення полягає в тому, щоб надати українській владі кілька додаткових місяців для внесення змін до Конституції щодо децентралізації та особливого статусу Донбасу, які на сьогодні мають бути проголосовані до початку лютого. Ця ініціатива була розроблена юристами Адміністрації Президента та узгоджена з керівництвом Кабінету Міністрів і Ради нацбезпеки і оборони, а позитивний вердикт КС очікується найближчим часом.

Президент України П. Порошенко підтримує таку ідею і вважає, що у депутатів буде час для внесення змін до Конституції. Крім того, він заявляє, що не допустить «заморожування» конфлікту на Сході країни, адже в такому випадку повернути окуповані території буде надзвичайно важко. Про це глава держави заявив на загальних зборах Асоціації міст України 23 січня в Києві. «Як Президент і головнокомандувач буду битися за кожен шматочок української землі, і робити все, щоб повернути територіальну цілісність, суверенітет України – спочатку на Донбас, потім до Криму. І “заморозити” цей конфлікт не дам. Тому що успішних прикладів повернення заморожених територій до складу країни немає», – наголосив П. Порошенко.

Трохи раніше Президент України зазначив, що проблеми окупованих територій варто розв'язувати в рамках угоди «Мінськ-2» і наголосив, що Мінським домовленостям нині потрібна нова дорожня карта. «Давайте ми припинимо будь-які інсинуації щодо “Мінська-3”. Його не існує, і я сподіваюсь – не буде існувати. Єдине, що нині потребують Мінські домовленості – це нової дорожньої карти, нових дат, коли сторони беруть на себе зобов'язання імплементувати всі без виключення пункти Мінських угод до конкретної дати, і у відповідній послідовності», – підкреслив П. Порошенко.

Щодо західних партнерів та їхньої реакції на відтермінування внесення змін до Конституції, то, як зазначив заступник директора Інституту світової політики С. Солодкий, Україна не втратить довіру західних партнерів у разі перенесення ухвалення змін до Конституції, що передбачають «особливий статус Донбасу».

Експерт нагадує, що Україна неодноразово показувала зацікавленість у мирному врегулюванні конфлікту із самого початку російської агресії, але одностороннім поступкам прийшов час покласти край. «На Заході у частини політиків, які піддалися пропаганді Росії, чомусь склалося враження, що ключ до вирішення конфлікту лежить у Києві», – зазначив С. Солодкий.

На його думку, імовірно Україна нечітко артикулювала свої аргументи, чи

то це наївність західних партнерів – складно сказати. «Тому нам треба на всіх рівнях пояснювати партнерам логіку своїх рішень. Звичайно, на Заході хочуть швидше вирішити конфлікт, але точно так само розуміють, що Україна змушена йти на цей крок. Не думаю, що ми втратимо довіру наших партнерів, якщо все їм правильно пояснимо, правда – на нашому боці», – наголосив експерт.

Він також зазначив, що найбільше європейці бояться нового витка агресії на Донбасі. «Конституційні зміни все одно не могли б стати гарантією того, чи почне РФ наступ чи ні. Але під пресингом цього чинника Україну і далі спонукали б виконувати Мінські домовленості – рано чи пізно нам треба було сказати “стоп”», – заявив С. Солодкий.

Виходячи із ситуації, що склалась, варто очікувати активізації переговорного процесу. Щоправда, спрогнозувати дії Росії щодо Донбасу доволі важко, тим більше щодо Криму. Росіяни зазначають, що Крим не обговорюватиметься, адже це вже територія РФ, а проблему Донбасу готові обговорювати.

При цьому вони наполягають на виконанні Мінських угод Україною та запевняють, що Росія поверне контроль за кордоном Україні після надання особливого статусу окупованому Донбасу та зняття економічної блокади. Це, зокрема, впливає із заяви постійного представника РФ при ОБСЄ О. Лукашевича на засіданні постійної ради організації про ситуацію в Україні. «Потрібна ясність з наданням Донбасу постійного особливого статусу через введення в дію відповідного закону та внесення змін до Конституції. Конституційна реформа, яка не узгоджена з представниками Донбасу, не може розглядатися як виконання відповідних положень Мінських угод», – заявив він.

О. Лукашевич також заявив, що питання про повернення Києвом контролю над кордоном безпосередньо залежить від досягнення всеосяжного політичного врегулювання.

Але деякі експерти вважають, що Росія вже не в тій ситуації, щоб повністю диктувати умови і вимушена буде вести нові переговори. Сигналом до нового переговорного процесу послужило призначення Б. Гризлова керівником делегації на переговорах щодо вирішення конфлікту на Донбасі. Як зазначив директор Центру політичного аналізу «Пента» В. Фесенко, Російська Федерація зацікавлена в прискоренні Мінського процесу, оскільки перебуває в скрутному економічному становищі. «Візит Б. Гризлова до Києва і така активність Москви, вона говорить про те, що Москві нині, скажімо, трошки незручно, некомфортно. Дуже складна економічна ситуація, і вони намагаються прискорити Мінський процес, а ми можемо погратися часом», – переконаний він.

В. Фесенко підкреслив, що в Мінському переговорному процесі сьогодні Україна діє контрзаходами.

У свою чергу директор Департаменту політики і комунікацій Міністерства закордонних справ України О. Макєєв заявив, що Б. Гризлов приїжджав в Україну не на двосторонні переговори. «Він приїхав не як представник Російської Федерації на двосторонні переговори, він приїхав як частина цього

тристороннього формату, який є важливим механізмом для врегулювання ситуації на Донбасі. Відповідно, цей візит ми розцінюємо виключно як його участь у тристоронній контактній групі», – наголосив О. Макєєв.

Він також висловив сподівання, що участь такого високопоставленого представника РФ у тристоронній контактній групі означатиме, що російська сторона припинить саботувати виконання Мінських домовленостей та почне їх виконувати.

Натомість російські експерти відзначають, що призначенням Б. Гризлова влада РФ одночасно натякає Заходу про свою прихильність ідеї врегулювання конфлікту в Україні. «Кремль прагне домогтися виконання Мінських домовленостей щодо врегулювання на Донбасі – як їх бачить Москва, звичайно, – що дало б змогу створити умови для пом'якшення або зняття санкцій Євросоюзу», – пояснює директор Московського центру Карнегі Д. Тренін.

Проте, на його думку, якщо мирні переговори проваляться і В. Путін зможе довести своїм західним партнерам, що це сталося «не з вини Москви», це зміцнить позиції Росії. «Думаю, що Б. Гризлов їздив до Києва, щоб обговорити всі ці аспекти», – припустив експерт.

Щоправда, українські експерти та політики цього оптимізму не поділяють – вони бачать у призначенні Б. Гризлова перехід до прямого контролю російською стороною окупованої частини Донбасу. Росія не планує миритися з Україною та йде на загострення ситуації. Як зазначив Р. Безсмертний, приїзд в Україну представника Росії Б. Гризлова – це помилка, яка може зіпсувати багато напрацьованого українською переговорною групою в Мінську. «Цей візит не допоміг вирішенню поточних проблем, навпаки, він спричинив бурю емоцій та обурення в суспільстві. Це прояв совкової, позапротокольної дипломатії, яка вбиває будь-які дипломатичні зусилля та компроміси», – зазначив Р. Безсмертний.

Заступник Голови Верховної Ради О. Сироїд назвала візит Б. Гризлова до Києва «перлиною гібридної дипломатії» РФ та висловила думку, що запит МЗС на його приліт є демонстрацією зневаги до українських громадян та Євросоюзу. Прізвище Гризлова, зокрема, значиться у списку політиків із РФ, проти яких ЄС запровадив санкції. «“Гібридна війна” з Росією отримала черговий вимір у вигляді “гібридної дипломатії”, перлиною якої є візит російського урядовця Гризлова... Україна принизливо приймає черговий “гібрид” Кремля – офіційний візит без перетину кордону “невиїзного” політика, демонструючи зневагу не тільки до власних громадян, які загинули, були поранені та продовжують ризикувати життям у війні з Росією, але й до Європейського Союзу. Ми вимагатимемо пояснень від міністра закордонних справ», – заявила О. Сироїд.

Політолог О. Палій також вважає, що приліт Б. Гризлова до української столиці є спробою РФ вдатися до закликів щодо зняття антиросійських санкцій країн Заходу. На його думку, авантюрна політика В. Путіна призвела до загроз у самій РФ, тому тепер російські політики, зокрема і Б. Гризлов, намагаються

вирішити ці питання. «Мета візиту Б. Гризлова – хоч якимось чином зрушити з мертвої точки нинішню ситуацію з Донбасом, щоб Росія змогла говорити про зняття санкцій та про послаблення тиску з боку Заходу. Російське керівництво усвідомило, що в лоб Україну воно не візьме, що необхідно виходити з-під тиску Заходу, але бажано залишити це вогнище нестабільності в Україні», – зазначив експерт.

Колишній міністр закордонних справ України В. Огризко заявив про те, що приліт представника РФ у тристоронній групі до Києва може бути сигналом до того, що російський президент В. Путін готовий до початку діалогу.

За словами політика, Москва офіційно погодилася направити в Київ свого високого представника – до цього вона таких кроків не робила. «І тому, на мою думку, приїзд Б. Гризлова – це сигнал: ну ми, мовляв, готові починати якийсь діалог. Звичайно, розмови будуть спочатку в такому ж ключі, як це зробив В. Путін, даючи інтерв'ю німецьким журналістам, але ця імперська пиха, на мою думку, швидко зійде на прагматичні основи», – переконаний В. Огризко.

У свою чергу директор Інституту євроатлантичного співробітництва О. Сушко вважає, що приліт Б. Гризлова є елементом дипломатичної гри Росії, що розрахована на виведення опонента, тобто України, з рівноваги. «Очевидно, що ініціатива приїзду до Києва Б. Гризлова має психологічний зміст», – наголосив експерт і зазначив, що це викликало збурення спокою в українському середовищі, бо вже тривалий час говорять навіть не про зміст переговорного процесу, а виключно про його зовнішню сторону: чому прилетів, хто дозволив, з ким зустрічався тощо. «Тобто це елемент дипломатичної гри, розрахованої, у тому числі, на виведення опонента з рівноваги», – вважає О. Сушко.

Проте, на думку експерта, не варто переоцінювати факт появи Б. Гризлова в переговорному форматі. «Його значущість двозначна: з одного боку, це колишній високопосадовець, довірена особа В. Путіна, принаймні в минулому, але з іншого – це не та людина, яка приносить якісь проривні рішення», – заявив О. Сушко.

Подібну точку зору висловив політолог Є. Магда, назвавши приліт Б. Гризлова черговою спробою РФ розхитати ситуацію і додав, що В. Путін буде вдаватися до військових механізмів в останню чергу. «Переконаний, що в Кремлі можуть бути цілком задоволені візитом Б. Гризлова: навіть якщо він прилітає з чистим аркушем, українське суспільство вже все продумало та придумало. Їм, власне, цього і треба було. Проблема насправді складається з кількох складових: хронічної недовіри до влади, відсутності ефективної комунікації по лінії “влада – суспільство” та вміння РФ це використовувати у власних інтересах», – наголосив експерт.

За його словами, у підсумку маємо те, що маємо. В. Путін нині загнаний у куток цінами на нафту. Він буде розгойдувати ситуацію, використовуючи різні механізми, військові – в останню чергу, бо на них у Європи та США вже випрацьований рефлекс.

Своєрідне бачення ситуації оприлюднив журналіст Д. Казанський, який заявив, що візит Б. Гризлова до Києва говорить про те, що Росія шукає шляхи повернення Донбасу до складу України на своїх умовах. «Одночасно з візитом

Б. Гризлова відбуваються цікаві події на Донбасі. Тобто, ми знаємо, що там були ліквідовані кілька польових командирів за останні дні – це колишній комендант Горлівки Бойцман, а також Є. Конанов, на прізвисько “Кот”, який був убитий у Донецьку снайпером. Відбувається зачистка, яку визнають і російські експерти, і там деякі батальйони оточені нині, тобто, нині зачищають тих, хто погано керовані, які погано підпорядковуються Захарченку – це що стосується Донецька. Такий процес відбувається і в Луганську», – вважає Д. Казанський.

Про слухність викладених вище думок свідчать результати переговорів Тристоронньої контактної групи під час третього в цьому році засідання 27 січня в Мінську. Як повідомляє ТСН, на цих перемовинах під час засідання політичної підгрупи представники «окремих територій Донбасу» запропонували свої поправки до Конституції України, які українська сторона відразу ж відкинула.

Представник України в цій підгрупі Р. Безсмертний повідомив, що терористи вимагали закріпити на конституційному рівні квоту «ДНР» у Верховній Раді, щоб вони мали право узгодження всіх прийнятих законів та право вето на рішення в області зовнішньої політики. До того ж, за його словами, бойовики «ДНР» хочуть отримати право самостійно формувати штат поліції, служб безпеки, судових органів, прокуратури, прикордонних військ та інших установ без погодження з київською владою. Ще однією умовою бойовиків Р. Безсмертний назвав повну амністію для всіх, хто бере участь у конфлікті, включаючи «звільнення з полону військовослужбовців "ДНР" і оперативників ДРГ, заарештованих в Одесі, Харкові, Києві та інших містах».

«Також “ДНР” бажає, щоб “регіон Донбас” здобув широку економічну (право торгувати з Росією), політичну (право обирати свій парламент, уряд і президента) і культурну (захист російської мови) автономію», – додав представник України на переговорах у Мінську в політичній підгрупі. Р. Безсмертний заявив, що українська сторона відхилила ці пропозиції. При цьому, як заявив спецпредставник ОБСЄ на переговорах М. Сайдік, бойовики подали свої пропозиції щодо Конституції за півгодини до кінця роботи політичної підгрупи.

Експерти висловлюють різні точки зору, розглядають різні варіанти ймовірних подій, але крім невирішеності проблеми окупованих територій існує проблема закритості влади. Адже було б значно менше недостовірної інформації, а часто неправди, якби представники влади своєчасно та достовірно інформували суспільство про перебіг подій, особливо це стосується змісту переговорів. Залишається втаємниченою інформація про переговори керівників держави з зарубіжними партнерами щодо окупованих територій (зустрічі з представники ОБСЄ, ЄС, США тощо), а також із представниками РФ. У таких умовах експертам і політикам доволі важко спрогнозувати ймовірний подальший розвиток ситуації, водночас відкривається простір для інформаційних маніпуляцій громадською думкою та нагнітання напруження в суспільстві *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Підсумки мінських перемовин: бойовики знову зірвали обмін*

полоненими і вперше визнали борги перед Україною // ТСН <https://tsn.ua/politika/pidsumki-minskih-peremovin-boyoviki-zirvali-obmin-polonenimi-i-vpershe-viznali-borgi-pered-ukrayinoyu-579779.html>. – 2016. – 28.01; *Експерти назвали три сценарії розвитку ситуації на Донбасі після закінчення Мінська-2* // <http://uapress.info/uk/news/show/110854>. – 2015. – 22.12; *Без прогресу по Мінську-2 змін до Конституції не буде*, – Ірина Геращенко // http://zik.ua/news/2016/01/21/bez_progresu_po_minsku2_zmin_do_konstytutsii_ne_bude_iryuna_gerashchenko_664488. – 2016. – 21.01; *Олланд розповів про кінцеву мету Мінська-2* // http://zik.ua/news/2016/01/21/olland_okreslyv_kintsevu_metu_minska2_664848. – 2016. – 21.01; *Експерт назвав Мінські домовленості мертвонародженням дитям* // http://gazeta.ua/articles/politics/_ekspert-nazvav-minski-domovlenosti-mertvonarodzhenim-dityam/673189. – 2016. – 22.01; *«Геморой на все життя»: Експерт пояснив значення пунінського трактування «Мінська-2»* // <http://patrioty.org.ua/politic/hemoroi-na-vse-zhyttia-ekspert-poiasnyu-znachennia-putiniskoho-traktuvannia-minska-2-106378.html>. – 2016. – 21.01; *«Мінськ-3»: мир із незручними умовами?* // <http://www.slovoidilo.ua/2016/01/13/kolonka/aleksandr-radchuk/polityka/minsk-3-tyr-iz-nezruchnuyumovamy>. – 2016. – 13.01; *Порошенко назвав найгірший сценарій для повернення Донбасу* // http://24tv.ua/poroshenko_nazvav_naygirshiy_stsenariy_dlya_povernennya_donbasu_n651208. – 2016. – 23.01; *Росія намагається прискорити «мінський процес», а ми можемо погратися часом – експерт* // <http://www.5.ua/ato-nashodi/Rosii-na-mahaietsia-pryskoryty-minskyi-protses-a-ty-mozhemo-pohratysia-chasom--ekspert--104259.html>. – 2016. – 23.01; *Експерт-міжнародник вважає, що Запад простит Києву неприняття «особого статусу Донбасу»* // <http://glavcom.ua/news/356484.html>. – 2016. – 23.01; *Візит Гризлова до Києва був помилкою – український переговорник у Мінську* // <https://tsn.ua/politika/vizit-grizlova-do-kiyeva-buv-pomilkoju-ukrayinskiy-peregovornik-u-minsku-570190.html>. – 2016. – 13.01; *Порошенко в Києві зустрівся з Гризловим – ЗМІ* // <http://tsn.ua/politika/poroshenko-v-kiyevi-zustrivsyu-z-grizlovim-zmi-570127.html>. – 2016. – 12.01; *У МЗС розповіли, як розцінили візит Гризлова* // <http://tsn.ua/politika/u-mzs-rozprovili-yak-rozcinilivizit-grizlova-569428.html>. – 2016. – 11.01; *Візит Гризлова свідчить про те, що Росія намагається повернути Донбас у склад України – Казанський* // <http://www.5.ua/polityka/Vizyt-Hryzlova-svidchyt-pro-te-shcho-Rosii-na-mahaietsia-povernuty-Donbas-u-sklad-Ukrainy--Kazanskyi-103249.html>. – 2016. – 12.01; *«Гібридна дипломатія» Путіна чи готовність до діалогу. Думки експертів щодо візиту Гризлова у Київ* // <http://tsn.ua/politika/dumki-ekspertiv-i-politikiv-schodo-vizitu-grizlova-u-kiyiv-570364.html>. – 2016. – 13.01).

Завдання і результати Давоського форуму 2016 р. для України

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) – міжнародна неурядова організація. Штаб-квартира організації розташована в передмісті Женеви. Щорічна зустріч представників політичної та економічної еліти світу під егідою форуму проводиться у швейцарському містечку Давос наприкінці січня – початку лютого. Засновник і беззмінний керівник ВЕФ – професор економіки зі Швейцарії К. Шваб. За його ініціативою в 1971 р. був проведений перший симпозіум з метою обговорення перспектив світової економіки та вироблення спільної стратегії. Членами ВЕФ є близько 1000 великих компаній та організацій з різних країн світу. За традицією тут, у неформальній обстановці, обговорюються ключові питання сучасності, перспективи економічного розвитку, зміцнення стабільності світу та ситуацію в «гарячих точках». Крім давоських нарад, форум є організатором ділових заходів у різних країнах, ініціює економічні та політичні дослідження.

За задумом організаторів цьогорічного Всесвітнього економічного форуму в Давосі, основні заходи якого проходили з 20 по 23 січня, головною темою стала «четверта промислова революція». На сайті форуму повідомляється, що світ стоїть на межі технологічної революції, яка докорінно змінить спосіб життя, роботи та стосунки між людьми. Небачений масштаб і складність перетворень, що насуваються на людство, вимагатимуть комплексної відповіді та всеохоплюючої участі всіх суб'єктів світової політики, державних установ, приватних компаній, науковців і громадянського суспільства. Ці перетворення почалися із середини минулого століття з розвитком цифрових технологій і в подальшому призведуть до розмивання кордонів між фізикою, електронікою та біологією.

Водночас формат Давоського форуму дає змогу поряд з обговоренням глобальних проблем проводити різноманітні зустрічі, консультації та наради з представниками окремих країн, міжнародних установ і бізнесменами. Оскільки форум у Давосі економічний, Україна природно очікує відповідних рішень за його підсумками. Не випадково поряд із Президентом України П. Порошенком до складу делегації увійшли і глава Мінфіну Н. Яресько, і міністр економічного розвитку і торгівлі А. Абронавичус. Поряд з тим, високе представництво провідних політиків багатьох держав світу дає можливість у рамках форуму вирішувати також політичні питання, і недарма свого часу була анонсована зустріч П. Порошенка з віце-президентом США Дж. Байденом.

Уже 21 січня на сторінці П. Порошенка у Twitter з'явилося повідомлення про зустріч Президента України з віце-президентом США Дж. Байденом, на якій, зокрема, обговорювалося будівництво другої черги газопроводу з Росії до Європи через Балтійське море. Було відзначено, що «проект “Північний потік-2” є суто політичним, і ми повинні ефективно діяти, щоб його зупинити», – написано в мікроблозі Президента України. Крім того, під час зустрічі

П. Порошенко і Дж. Байден домовилися про активізацію військово-технічної співпраці України та США. Вони також обговорили проблеми активізації політичного процесу в рамках Мінських угод, у тому числі вибори на непідконтрольних районах Донбасу.

Як повідомляє сайт NV.ua., П. Порошенко і Дж. Байден домовилися про скоординовані дії, які повинні забезпечити припинення вогню, обстрілів, безперешкодний доступ представників спеціальної моніторингової місії ОБСЄ до пунктів зберігання важкої зброї та до кордону. Крім того, є домовленості про координацію дій щодо звільнення українських заручників. США і Україна домовилися активізувати політичний процес, який містить підготовку модальності виборів на окупованій території відповідно до українського законодавства із широкою участю міжнародних спостерігачів. «Ми маємо повну підтримку Сполучених Штатів Америки щодо повної імплементації Мінського процесу, який має складову в сфері безпеки», – заявив П. Порошенко.

Міністр фінансів України Н. Ярецько в рамках Всесвітнього економічного форуму провела ряд зустрічей, спрямованих на узгодження позицій з нашими західними партнерами з питань співпраці у фінансовій сфері. Зокрема, вона зустрілася із заступником міністра фінансів США Н. Шитсом, який запевнив у продовженні підтримки українських реформ з боку Міністерства фінансів США. «Під час зустрічі обговорили програму фінансової підтримки МВФ, визначили наступні кроки для отримання Україною гарантій США в обсязі 1 млрд дол. та домовились про продовження технічної підтримки проведення реформ у фінансовому секторі економіки нашої країни», – повідомляє на своїй сторінці у Facebook Н. Ярецько.

Серед головних проблем, що обговорювалися під час української сесії, провідна роль була відведена змісту та якості реформ. За словами міністра економічного розвитку і торгівлі А. Абронавичуса, зустріч проходила вранці 21 січня у вузькому колі. «У ній брали участь американські представники, представники ЄС і керівники транснаціональних компаній. В основному обговорювалося, що було зроблено в минулому році, і чому реформи не йдуть швидше. Говорили про реформу держслужби, без якої не залучити нові кадри. Обговорювалися перспективи впровадження зони вільної торгівлі з ЄС. В основному на форумі робиться акцент на впровадженні високих технологій. Усі погоджуються, що ми на правильному шляху. Але ми не повинні засинати, щоб залучити іноземних інвесторів в Україну», – повідомив А. Абронавичус.

Водночас проведені зустрічі говорять про те, що ситуація стосовно конкретних пропозицій інвесторів залишається непевною. За словами міністра економічного розвитку і торгівлі А. Абронавичуса, «ніхто не поспішає приймати рішення без висновків наглядової ради МВФ». Утім, він відзначив здивування відгуком деяких компаній на зміни у нашій країні. Зокрема, А. Абронавичус повідомив про переговори з компанією Unilever щодо запуску фабрики в травні у Київській області та заплановану зустріч із керівництвом PayPal. Необхідно додати, що ідея повноцінного виходу цієї міжнародної електронної платіжної системи, яка забезпечує найвищу надійність оплати

платіжними картками VISA, MasterCard, Amerikan Express, на український ринок була підтримана Американською торговою палатою ще наприкінці травня 2015 р.

Крім того, на двосторонній зустрічі міністра економічного розвитку і торгівлі А. Абромавичуса, міністра фінансів України Н. Яресько з міністром торгівлі США П. Пріцкер обговорювалися питання зняття антидемпінгових санкцій по ряду українських продуктів, зокрема хімічної та сталеливарної галузей, які були введені внаприкінці 90-х років минулого століття, коли США ще не визнавали Україну як країну з ринковою економікою. Також була висловлена підтримка української позиції у СОТ. «Ми обмінялися думкою про прогрес реформи державних підприємств, і тут вони запропонували свою допомогу в пошуку професійних незалежних директорів для наших ключових компаній. Американці продовжують нам давати преференції по лінії товарів, які продаються на ринку США без мит», – зазначив А. Абромавичус.

З огляду на непросту фінансову ситуацію в Україні, безперечно, однією з найбільш важливих зустрічей, що мала відбутися «на полях» Давоського форуму, була зустріч Президента України П. Порошенка з директором-розпорядником МВФ К. Лагард. Прес-секретар Президента С. Цеголко повідомив про продуктивність зустрічі, що відбулася 21 січня. Більше того, за словами Президента України, не планується візит додаткової місії МВФ для прийняття рішення по виділенню третього траншу. «Ми досягли компромісу з усіх питань меморандуму і ми зробимо спільну заяву, що в самому найближчому майбутньому ми фіналізуємо меморандум. Ми також погодилися, що нам не потрібна ніяка додаткова місія. І ми розраховуємо, що наступний транш буде проведений в лютому», – сказав П. Порошенко.

Проте, як уже було зазначено вище, розв'язанням суто економічних проблем порядок денний такої непересічної події, як Всесвітній економічний форум у Давосі, не вичерпується. Зокрема, уже 20 січня Президент України П. Порошенко зустрівся з прем'єр-міністром Туреччини А. Давутоглу. Президент України висловив співчуття Туреччині у зв'язку із загибеллю людей у результаті ряду нещодавніх терористичних атак на території країни. Сторони також обговорили питання, пов'язані з економічною агресією Росії стосовно обох країн. На думку співрозмовників, введені Російською Федерацією обмеження є не тільки безпідставними, а й суперечать нормам міжнародного права і зобов'язаннями РФ до СОТ. Співрозмовники також відзначили, що перед Україною та Туреччиною, як перед справжніми стратегічними партнерами, стоїть амбітний порядок денний та обговорили стан підготовки ряду важливих двосторонніх заходів. Природно, не оминули П. Порошенко і А. Давутоглу і питання Криму. Зокрема, погодилися з тим, що повернення Криму Україні дасть змогу не тільки відновити законний статус півострова, але й припинити порушення прав людини окупаційною владою, а також його небезпечну мілітаризацію.

Натомість експертне середовище ставиться до результатів переговорів у Давосі значно стриманіше. Зокрема, на думку економіста Центру соціально-економічних досліджень «Case Україна» В. Дубровського, «міжнародне

співтовариство в Давосі не дарма радить Україні прискоритися з реформами. З високими технологіями все буде добре, коли у нас буде сприятливий підприємницький клімат, а для цього потрібні реформи правоохоронної системи, яка буде здатна ефективно захищати права власності». Крім того, за словами експерта, повинна бути проведена податкова реформа, яка б дала можливість зробити адміністрування податків повністю прозорим. Також дуже важливо, щоб у нашій країні зберігалася макроекономічна стабільність... Потрібен нормальний економічний клімат, який приваблює інвесторів, наголошує В. Дубровський.

Аналізуючи підсумки роботи української делегації у Давосі, політичний аналітик Г. Тенді зазначив, що для вищого політикуму України Давос склався вельми вдало. П. Порошенко провів ряд зустрічей. Н. Яресько, у якої і так непоганий імідж за кордоном, теж активно спілкувалася, розширюючи зону впливу. Це дало змогу деяким політологам навіть висловити припущення, що виступ в Альпах нагадував представлення нового Прем'єр-міністра України. Проте, на думку експерта, у поточних реаліях складної економічної ситуації та конфлікту, що триває, ці результати не можуть нас задовольняти. «Тенденція зміни ставлення до України, яка проглядалася ще в минулому році, тільки посилилася... На тлі зниження напруженості війни, небезпека для Європи знижується, а разом з тим знижується і значущість українського питання. За винятком угоди з МВФ на Форумі не прозвучало жодної серйозної заяви про Україну та бачення її майбутнього. І змінити цю тенденцію українській делегації не вдалося... Світ захопили інші інтереси, і варто спробувати знайти своє місце серед них, якщо ми і далі хочемо розраховувати не тільки на увагу, а й повагу Європи», – підкреслює Г. Тенді.

Як справедливо зазначають деякі експерти, нагальні інтереси та проблеми, з якими приїхала до Давосу українська делегація, опинилися поза межами головної теми форуму – «четвертої індустріальної революції». Директор інформаційно-аналітичного центру «Перспектива» П. Рудяков вважає, що у зв'язку з цим Україна не могла бути цікавою для потенційних інвесторів. «У країні все морально застаріле. Нам би третю хвилю індустріалізації як-небудь наздогнати. Краще шукати своє місце, яке відповідає реальним можливостям. Або запрошувати дочірні підприємства високотехнологічних компаній, які готові працювати в наших умовах», – наголошує експерт.

Додатковим штрихом до створення об'єктивної картини участі нашої країни в Давоському форумі є той факт, що склад цьогорічної делегації був на порядок менший. Як повідомила газеті «Вісті» політтехнолог Г. Бикова, оргкомітет вирішив скоротити квоту наших представників. «Багато хто не зможе потрапити на офіційний захід і відвідають тільки Український ланч, який проводить "Фонд Пінчука"», – розповіла експерт. Частково причиною такого «секвестру» став формат заходу. Організатори спеціально взяли формат Chatham House, який має на увазі закритість не тільки інформації про заяви та думки, що звучать на офіційному форумі, а й більшості повідомлень «пост-фактум». «Це офіційний привід не давати ЗМІ і громадянам інформацію про те, чого стосувалися дискусії», – підкреслює Г. Бикова.

У свою чергу прес-служба фонду В. Пінчука відзначає, що кількість членів делегації, акредитованої на форум, варіюється щороку. «Це залежить і від інтересу до країни. Наприклад, минулого року він був дуже високий, можливо, цього року інші кризи залучили більшу увагу. Варто відзначити, що і у 2016 р. на ланчі зібрався зоряний набір гостей: участь у заході взяли засновник Virgin Group сер Р. Бренсон, екс-прем'єр і глава МЗС Швеції К. Більдт, колишній глава Єврокомісії та “центр впливу” в ЄС Ж. М. Баррозу. Дискусія проходила за темою “Світ змінюється. Чи змінилася Україна?”». «Спочатку бесіду планували присвятити конфлікту на Донбасі – у підсумку вийшли на абстрактну дискусію», – підкреслила Г. Бикова.

Як бачимо, проведений аналіз демонструє неоднозначну картину результатів участі України у Всесвітньому економічному форумі у Давосі. Але реальна оцінка потребує визначення, які завдання в теперішніх умовах могла ставити перед собою українська делегація, і як вона з ними впоралася. Так, за словами голови Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, в Україні були три важливі причини відвідати Давос: «По-перше, Давос – це шанс на найвищому рівні проговорити питання продовження співпраці з МВФ. По-друге, можливість провести переговори з потенційними партнерами з ЄС і не тільки. Ну і, по-третє, дуже важливо показати, що в Україні відбуваються зміни, посилюється боротьба з корупцією, починаються реформи».

Отже, Давоський форум-2016 закінчився. Підсумуємо його результати для України. Президент України П. Порошенко та міністр фінансів Н. Ярецько провели плідну зустріч із директором-розпорядником МВФ К. Лагард і домовилися не лише про продовження співпраці, але й про завершення роботи над меморандумом, і визначилися з терміном отримання наступного траншу. Крім того, Президент П. Порошенко, міністр фінансів Н. Ярецько, міністр економічного розвитку і торгівлі А. Абронавичус та інші члени делегації провели десятки зустрічей та переговорів з лідерами країн Європи і світу та представниками великого бізнесу. Причому деякі з них мали безпосередній результат. Наприклад, Президент України П. Порошенко та президент Швейцарської Конфедерації Й. Снайдер-Амманн домовилися про надання Україні 200 млн дол. США на поповнення золотовалютних резервів. Таким чином, ключові питання співпраці з МВФ вирішили, переговори з потенційними партнерами відбулися, а які реальні результати досягнуті домовленості принесуть Україні, покаже час.

М. Хтоменський, власкор СІАЗ НБУВ

Позачергові парламентські вибори в Україні: міф чи реальність?

Характерною особливістю сучасного українського суспільства є глибока криза майже в усіх його сферах. При цьому політична – займає далеко не останнє місце, а серед усіх політичних інститутів парламент останнім часом є

чи не найуразливішим. І цьому є кілька пояснень. По-перше, на сьогодні в країні діє парламентсько-президентська форма правління, отже, більшою мірою відповідальність за стан країни суспільство покладає саме на Верховну Раду, а ситуація в нашій державі, м'яко кажучи залишає бажати кращого. По-друге, як показує статистика, наявний склад парламенту не повністю відображає суспільні настрої. По-третє, все більше питань виникає до діяльності нашого уряду, сформованого парламентською коаліцією, та і до самої коаліції, яка переживає не найкращі свої часи і при цьому не всі її члени поділяють позицію Кабінету Міністрів із цілого ряду питань і не бажають брати на себе відповідальність, відкликаючи своїх міністрів (як це нещодавно продемонструвала «Самопоміч»). Є ще і інші причини, так чи інакше пов'язані з перерозподілом владних повноважень. Проте головною з них, і з цим погоджується більшість експертів, – є суперечності всередині правлячої коаліції.

Враховуючи наявні суперечності, у засобах масової інформації, серед політологів, експертів та і самих політиків дедалі частіше лунають повідомлення про ймовірність позачергових парламентських виборів. Були проведені навіть опитування серед населення, результати якого, щоправда, свідчать про те, що на сьогодні більшість українців не підтримує ідею дострокових виборів. Так, за результатами проведеного в грудні 2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології опитування, 43 % українців проти дочасних виборів, при цьому 37 % їх підтримують. Для порівняння: перед дочасними виборами 2014 р. їх підтримували понад 70 % опитаних. Тому, актуальним вбачається аналіз можливості такого сценарію, його виправданості та наслідків для України.

Перш за все, хотілося б звернути увагу на ймовірність такого сценарію. Так, чимало політиків і авторитетних політологів схилиються до думки, що існуючий стан речей сприяє проведенню позачергових парламентських виборів уже у 2016 р. При цьому окремі з них говорять про це, як про вже вирішене питання, а невирішеними залишаються лише строки проведення виборів, хоча і тут більшість думок сходяться на тому, що якщо позачергові парламентські вибори і пройдуть, то не раніше осені цього року.

А от щодо доцільності позачергових парламентських виборів, то тут єдності немає не те що в рамках коаліції чи опозиції, а навіть у межах однієї політичної сили. Так, наприклад, з одного боку, Президент України П. Порошенко заявляє, що не підтримує проведення позачергових виборів до Верховної Ради, а з іншого – представник президентської фракції заявив про початок активної підготовки до нових парламентських виборів. «Мабуть, краще всім одразу відповісти на популярне останнім часом питаннячко. Так, восени 2016 року будуть позачергові парламентські вибори, – поділився кулуарною інформацією в соцмережі народний депутат із фракції БПП О. Петренко. – Рішення про це прийнято, проекти запускаються, округи діляться, схеми готуються. Народ про це поінформують навесні...».

Досить категорично народний обранець охарактеризував нинішній парламент, зазначивши, що останній – «тотальний когнітивний дисонанс. Є офіційна коаліція – БПП “Солідарність”, “Народний фронт”, “Самопоміч” і “Батьківщина”. А є реальна коаліція за участі представників “Відродження”, “Волі народу” і навіть “Опоблоку”, які допомагали ухвалювати Податковий кодекс та бюджет-2016. У нинішній Верховній Раді аж ніяк не буде 300 голосів за зміни до Конституції за умови збереження пункту про “особливий статус” Донбасу або ж за закон про амністію бойовикам чи інші пункти Мінських угод. Такий парламент ініціаторам перевиборів не потрібен».

За словами О. Петренка, зміниться також конфігурація нового парламенту – «...у ньому обов’язково знайдуться 300 голосів за рішення, які нині не мають безумовної підтримки. Тому що, в новій Раді значно більше буде представників “Опозиційного блоку”, який формально перебуватиме в опозиції, але підтримуватиме ініціативи на кшталт амністії бойовикам та “особливого статусу” для Донбасу. До того ж у новому парламенті буде більше підконтрольних мажоритарників. Саме на них робитимуть ставку, створюючи нову парламентську коаліцію. Така більшість буде надійнішою і слухняною. Не буде так, як тепер, коли деякі представники коаліції мають окрему від решти позицію».

Тобто, якщо вже представники найбільшої політичної сили в парламенті – члена коаліції, незважаючи на всі обставини, відкрито заявляють про дострокові вибори, імовірність їх є, і доволі висока. А от хто на політичній арені ймовірно виграє в результаті їх проведення, можна визначити за допомогою останніх рейтингів партій. Так опитування, проведене в листопаді 2015 р. Соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Міжнародного республіканського інституту IRI, показали такі результати – якби вибори до Верховної Ради відбувалися на початку грудня, то в парламент потрапили б такі партії: Блок Петра Порошенка «Солідарність» (16,5 %), «Батьківщина» (12,3 %), «Опозиційний блок» (12,2 %), «Самопоміч» (12,2 %), «Радикальна партія» (7,9 %), «Свобода» (7,8 %) та «УКРОП» (5,1 %). Також значні шанси на подолання 5-відсоткового бар’єра мали б «Громадянська позиція» (4,1 %), «Відродження» (3,6 %), «Наш край» (3,0 %). За КПУ проголосували б 2,7 % опитаних, 2,3 % – «Правий сектор», 2,1 % – «Сильну Україну», 8,2 % респондентів обрали б іншу партію.

Тобто конфігурація парламенту дійсно зміниться, а головними несподіванками може стати непопадання до парламенту «Народного фронту», натомість повернення «Свободи» та можливе значне збільшення кількості депутатів від «Опозиційного блоку», який, за словами Ю. Бойка, уже розпочав підготовку до позачергових виборів у Верховну Раду, які, як вважають у політсилі, можуть відбутися вже навесні 2016 р. А отже, основні прихильники і противники позачергових парламентських виборів, з точки зору попадання до складу нової Верховної Ради вже чітко прослідковуються. При цьому найгірша ситуація видається саме у «Народного фронту», оскільки партія до парламенту не проходить, а діючий Прем’єр-міністр А. Яценюк не влаштовує діючу парламентську коаліцію.

Тому ситуація з позачерговими виборами досить складна – є її явні прихильники і противники, проте, останніх значно менше, а отже, і менше шансів на збереження коаліції і відповідно уряду. Але є інші варіанти розвитку подій, за яких можливе збереження існуючого складу парламенту та, водночас, задоволення запитів коаліції на зміни в уряді.

Незважаючи на крихкість нинішньої парламентської коаліції і те, що більшість її членів, окрім «Народного фронту», виступають за відставку Прем'єра А. Яценюка, позиція заходу не збігається з настроями всередині парламенту. Нагадаємо, що під час візиту до Києва наприкінці 2015 р. віцепрезидента США Дж. Байдена, ним був даний чіткий сигнал стосовно доцільності збереження нинішньої конфігурації влади – Порошенко – Яценюк – Гройсман. Хоча вітчизняні експерти мало вірять у збереження владної тріади. До речі, спікер парламенту В. Гройсман анонсував, що першочерговим завданням депутатів на початку 2016 р. буде ротація в уряді. Керівник фракції БПП у парламенті Ю. Луценко також прогнозує, що невдовзі в уряді мають відбутися суттєві кадрові перестановки, хоча про відставку А. Яценюка поки не йдеться.

У свою чергу, у фракції «Народного фронту» погрожують: відставка А. Яценюка призведе до її виходу з коаліції, що може спричинити дострокові вибори. Проте, зауважимо, що, зважаючи на низький рейтинг політичної сили, такий розвиток подій навряд чи буде для неї оптимальним. А от щодо відставки А. Яценюка, то тут експерти вже говорять більш упевнено. Так, політолог В. Фесенко прогнозує, «...що новий Прем'єр буде, скоріше за все, в першій половині 2016 року», але ім'я його назвати не зміг, зауваживши, що можуть бути несподівані варіанти, як наприклад М. Саакашвілі, хоча такий сценарій не дуже реальний.

Прогнозує зміну уряду й політолог В. Карасьов, але ближче до початку літа: «...Я бачу, що Прем'єром стане Гройсман, а Яценюк піде не пізніше першого півріччя 2016 року, це вже майже вирішене питання». Експерт наполягає, що В. Гройсман може стати компромісною фігурою. Але, як підсумовує В. Карасьов, «...такий варіант можливий якщо не буде дочасних виборів. Тому головне питання – чи уряд зміниться зі старою Радою, чи з новою – після виборів». На його думку, якщо вибори будуть, то вже у вересні – жовтні. Політолог не відкидає також і варіанта збереження нинішнього складу парламенту, але це залежатиме від «Народного фронту», а саме чи він погодиться на іншого Прем'єра.

Професор НаУКМА та науковий директор Фонду «Демократичні ініціативи» О. Гарань також вважає, що доля коаліції та перевиборів залежить від А. Яценюка та готовності його фракції погодитися на іншого Прем'єра. «Коаліція має шанси зберегтись. Вихід “Батьківщини” та “Самопоміч” можливий, але запорука збереження – спільне голосування “Народного фронту” і “БПП”», – заявив О. Гарань виданню ВВС Україна. Головна надія на збереження парламенту – низький рейтинг «Народного фронту», який через страх перед дочасними виборами може погодитись замінити А. Яценюка. І дійсно, це не найгірший варіант, як для партії, так і для самого Прем'єра,

оскільки при найгіршому для них розкладі можна втратити і головне крісло в уряді, і представництво партії в парламенті, а у випадку якщо «Народний фронт» погодиться на іншого главу уряду, партія зберігає шанси залишитися присутньою у Верховній Раді і бути одним із провідних гравців на вітчизняній політичній арені.

Політичний експерт Є. Магда також погоджується, що вибори якщо і відбудуться, то не раніше осені, але він дещо розширює коло їх противників. «Народний фронт не хоче виборів, але БПП не хоче ще більше. Наші лідери панічно бояться виборів за відкритими списками, які передбачені старим законом про вибори.

Ідеологічних партій у нас немає. Дострокові вибори мають сенс, коли почнуться зміни. Частина політиків Майдану виявилася негідними Революції Гідності», – зазначив в одному зі своїх інтерв'ю Є. Магда.

Водночас експерти прогнозують появу на політичній арені України цілого ряду інших політичних проектів, які вже випробували свої сили на останніх місцевих виборах, зокрема на цьому наголошує і керівник аналітичного центру «Третій сектор» А. Золотарьов, який поділяє думку, що дострокові вибори до Верховної Ради відбудуться у 2016 р., незважаючи на бажання або небажання депутатів. «Тоді ми побачимо багато цікавого і інтригуючого», – вважає А. Золотарьов.

Розглядаючи можливість появи і зміцнення позицій нових політичних партій, варто враховувати вплив на цей процес великого капіталу, а саме – представників бізнес-олігархічних структур, які можуть стати, або вже є спонсорами окремих таких проектів з метою захисту власних економічних інтересів. Адже невдоволення серед них діями української влади більш ніж очевидне. Зокрема, нещодавно співвласник ІСД С. Тарута заявив, що представники великого бізнесу не задоволені ні діями Президента, ні Прем'єра, ні спікера. При цьому він відзначає, що П. Порошенко єдиний з українських мільярдерів, чий бізнес продовжує зростати, а також звинувачує главу держави, Прем'єра та спікера у призначенні своїх людей «на потоки». У зв'язку з цим експерти прогнозують загострення протистояння в українській політиці, що може призвести до соціальних невдоволень і як наслідок – до позачергових парламентських виборів.

Проте окремі депутати майже зі стовідсотковою впевненістю заявляють про те, що найгірші часи для коаліції вже позаду, і позачергових парламентських виборів найближчим часом не буде. Так, перший віце-спікер Верховної Ради А. Парубій підкреслив, що Верховна Рада пододала всі іспити, що їй випали, завдяки чому коаліція не розпалась. Він повідомив: «...українські парламентарі не дали повторитися подіям 2005 року, коли протиріччя між Президентом і Прем'єром призвели до провалу».

Зважаючи на ситуацію, що складається в українському парламенті, підтримати оптимізм А. Парубія дуже складно, хоча виключати такий сценарій також не варто.

Думку А. Парубія поділяє і сам Прем'єр-міністр України А. Яценюк, який під час прес-конференції за підсумками 2015 р. заявив, що дострокові

парламентські вибори не є найкращим сценарієм для України. «Якщо хтось хоче, щоб коаліція розпалась, він може зробити відповідну політичну заяву. І наслідком розпаду коаліції є або формування нової коаліції, – хочу я подивитися на їхній склад, або дострокові парламентські вибори – це називається демократія. Або є третій варіант – не займатися політиканством і далі виконувати угоду, голосувати за закони, необхідні для країни», – зазначив він.

Однак, незважаючи на ризики руйнування коаліції, народний депутат від партії «Самопоміч» Т. Острікова заявила, що фракція прийняла рішення про висловлення недовіри уряду А. Яценюка: «“Самопоміч” прийняла рішення, що ми висловлюємо недовіру цьому Уряду, ми вимагаємо його повної відставки, в тому числі з відставкою Прем’єр-міністра». Якщо цього не буде виконано, наголосила Т. Острікова, «Самопоміч» може вийти з коаліції. «Питання виходу із коаліції, у разі якщо уряд не буде повністю переформатований, ми будемо окремо вирішувати в залежності від того, чи будемо ми представлені в цьому уряді і яким чином ми там будемо представлені», – заявила нардеп. Як відомо, міністр аграрної політики та продовольства України О. Павленко, призначений за квотою партії «Самопоміч», написав заяву про відставку з посади рішенням фракції партії в парламенті.

Важливо звернути увагу на ще один аспект позачергових парламентських виборів – їх можливі наслідки для українського суспільства. Як ішлося, більшість українців не підтримують ідею проведення таких виборів. І дійсно для українців, як і для України, яка фактично перебуває в умовах війни, у цілому такий розвиток подій далеко не кращий. З іншого ж боку, політичне керівництво країни, прихід якого до влади супроводжувався доленосними подіями, має розуміти важливість стабільності. Безумовно, набагато кращою для України в цей період буде єдність коаліції та уряду, а також спільне просування економічних реформ та протидія корупції, про які в разі перевиборів, як мінімум на півроку доведеться забути. Без реформ в країну не поспішатимуть інвестори. Крім того, з упевненістю можна говорити про ще більше знецінення гривні і підвищення цін на товари і послуги для населення. Також ніхто не може гарантувати, що новий Прем’єр-міністр буде більш ефективним.

Приблизно таке бачення наслідків дострокової виборчої кампанії до Верховної Ради висловив голова парламентської фракції БПП Ю. Луценко: «Ми потратимо мільярд державних коштів, втратимо чотири місяці політичного часу для того, щоб провести у парламент таких самих депутатів. Необхідно залишити політичну стабільність задля залучення інвестицій і розвитку української економіки. Задля цього ми готові працювати з А. Яценюком, аби він хотів працювати з нами». Також Ю. Луценко не виключив консультації фракцій коаліції з Прем’єром за закритими дверима. «Я впевнений, якщо А. Яценюк зможе домовитися про нову команду професіоналів, яких будуть підтримувати фракції коаліції, то ми отримаємо новий уряд на чолі з А. Яценюком і ефективну більшість, що прийматиме необхідні закони. Якщо ж почнуться битви партійних амбіцій або ультиматуми

персональних питань, нічого не вийде». Зокрема Ю. Луценко, запевнив у готовності фракції делегувати своїх представників у реформований уряд або ж підтримати кандидатури професіоналів задля існування Кабінету Міністрів як «колегіального органу реформ». За його словами, проблемою нинішнього уряду є той факт, що він є урядом одинаків, розумних, грамотних, професійних, але Кабмін не відбувся як колектив.

Говорячи про запланований на 16 лютого звіт уряду, голова фракції БПП зауважив, що тиждень перед звітом у парламенті буде присвячений тісному спілкуванню Прем'єр-міністра з фракціями коаліції. Міністри також мають, за його словами, прозвітувати у профільних комітетах. Окрім того, за 15 днів до звіту уряду народні депутати мають отримати інформаційні матеріали про діяльність Кабміну за минулий рік.

Ще одним вагомим аргументом для збереження коаліції є той факт, що, 29 січня відбулося засідання робочої групи щодо внесення змін до коаліційної угоди, яку планують доповнити пунктами про терміни виконання домовленостей і відповідальності за їх зрив. За словами заступника голови фракції БПП І. Кононенка, у групу планують залучити 16 осіб від коаліції. Також подати свої кандидатури в цю робочу групу запропонували колишньому члену парламентської коаліції – «Радикальній партії».

Отже, спроби «реанімувати» діючу коаліцію є, і вони можуть виявитися ефективними за умови досягнення консенсусу між усіма її членами.

Таким чином, можна дійти висновку, що позачергові парламентські вибори в Україні як результат глибокої коаліційної кризи, все ж таки, можуть відбутися у 2016 р., принаймні на цьому наголошує більшість експертів. Ряд політичних сил уже почали підготовку до процесу. Хоча остаточну конфігурацію сформованої в результаті дострокових виборів Верховної Ради, навіть попри наявні рейтинги, не береться спрогнозувати ніхто: можуть з'явитися нові успішні політичні сили, що заберуть голоси виборців у вже існуючих; непередбаченими можуть бути результати голосування по мажоритарних округах, а отже, і формування нової коаліції. Проглядається також цілий ряд негативних моментів у процесі підготовки й проведення позачергових виборів, а саме відволікання уваги від розв'язання наявних у суспільстві проблем, зупинка реформ, можливі економічні ризики тощо. Варіантів розвитку подій, як бачимо, також є кілька. А от найбільш вигідними для суспільства та й для країни видається збереження нинішнього складу парламенту з можливим перепідписанням коаліційної угоди, з проведенням необхідних «ротацій» в уряді і продовженням розпочатих реформ, результати яких мають бути не декларативними, а реальними, такими, які зможе відчутти пересічний громадянин (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://expres.ua/main/2016/01/23/170146-pozachergovi-vybory-vr-rishennya-pryunyato-okrugy-dilyatsya-shemy-gotuyutsya>; http://ratinggroup.ua/research/ukraine/elektoralnye_simpatii_naseleniya.html; http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/01/151229_political_forecasts_2016_v_c; <http://hromadskeradio.org/programs/kyiv-donbas/mozhlyvo-vybory-do-parlamentu-budut-voseny-yevgen-magda>;*

<http://rian.com.ua/politics/20151031/376121715.html>; <http://www.dengi-info.com/news/196762-parubiy-vneocherednyh-vyborov-v-radu-ne-budet.html>;
<http://www.radiosvoboda.org/content/news/27455801.html>; <http://www.profi-forex.org/novosti-mira/novosti-sng/ukraine/entry1008280043.html>).

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Антикорупційні форуми: нова громадянська платформа чи підготовка до створення партії?

Проблема подолання корупції в Україні сьогодні залишається однією з найактуальніших у суспільстві. Зусилля української влади в цьому напрямі протягом останнього року були зосереджені переважно на створенні відомств і посад, покликаних боротися з корупцією, які, щоправда, і досі не запрацювали на повну силу. Тож з реальним розкриттям корупційних злочинів в Україні поки що все не так успішно, як з антикорупційними заявами. Такий стан речей дедалі більше мобілізує на боротьбу з корупцією громадянське суспільство та активізує антикорупційну діяльність окремих політиків.

Значного суспільного резонансу в цьому контексті набули антикорупційні форуми, організовані відомими політиками та громадськими активістами на чолі з губернатором Одещини М. Саакашвілі в ряді українських міст. Перший з них під назвою «Одеська антикорупційна ініціатива 2015» 6 грудня відбувся в Одесі. У ньому взяли участь відомі політики, чиновники та журналісти, зокрема заступники Генпрокурора Д. Сакварелідзе та В. Касько, глава Нацполіції України Х. Деканоїдзе, директор антикорупційного бюро А. Ситник, нардепи М. Найєм, С. Лещенко, В. Чумак, голова Одеської митниці Ю. Марушевська, заступник голови Одеської ОДА М. Гайдар, заступник одеського губернатора С. Боровик, журналіст Ю. Бутусов та ін.

Антикорупційний форум відкрив М. Саакашвілі, який заявив: «Корупція – це конкретні імена, конкретні випадки та конкретні цифри». Далі політик продемонстрував схему, на чолі якої значився Прем'єр-міністр А. Яценюк. За словами голови Одеської облдержадміністрації, через корупційні схеми держава щороку втрачає 5 млрд дол., і щорічно з бюджету крадуть ще 120 млрд грн.

За даними одеського губернатора, 2,2 млрд дол. на рік український бюджет недоотримує в результаті дії занижених тарифів на вантажні перевезення. Основним вигодонабувачем від роботи таких схем М. Саакашвілі назвав бізнесмена Р. Ахметова (<http://korrespondent.net/ukraine/3599316-saakashvily-poschytal-potery-ukrayny-ot-korruptsyu>).

Нардепа М. Мартиненка губернатор звинуватив у корупції на державних підприємствах – ОПЗ, Енергоатом, НАК «Нафтогаз України», Східний ГЗК, ОГХК. Обсяг недоотриманих коштів у цих державних компаніях становить, за оцінками М. Саакашвілі, близько 700 млн дол.

Ще одного бізнесмена – І. Коломойського – колишній президент Грузії звинуватив у виведенні з країни через ПриватБанк, «Укрнафту» та «Укртранснафту» – від 1,5 до 2 млрд дол.

Д. Фірташа М. Саакашвілі підозрює у невиплаті державі близько 500 млн дол. через корупцію на ЗТМК, Сумихімпром, титанових і хімічних активах олігарха.

Саме внаслідок обговорення виступу М. Саакашвілі на I Антикорупційному форумі відбулася сварка між ним і міністром внутрішніх справ А. Аваковим за участі Прем'єр-міністра. Після цього А. Аваков заявив, що подає в суд на М. Саакашвілі, а той звернувся до Антикорупційного бюро з проханням розслідувати озвучені ним на антикорупційному форумі в Одесі факти корупції та провести перевірку висунутих проти нього самого звинувачень у корупції.

23 грудня в Києві з ініціативи голови Одеської облдержадміністрації М. Саакашвілі відбувся II Антикорупційний форум. За словами організаторів, до участі в цій акції зголосилися близько 6 тис. осіб. Експерти очікували від цього заходу не лише і не стільки нових викривальних заяв, а насамперед створення громадсько-політичного антикорупційного руху чи політичної сили. Близький до очільника МВС народний депутат А. Геращенко (фракція «Народний фронт») у коментарі Радіо Свобода зазначав, що, на його думку, організатори Антикорупційного форуму мають на меті насамперед політичні мотиви (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/27444385.html>).

«Очевидно, що М. Саакашвілі ставить перед собою завдання створити власну політичну силу. Межі Одеської області, де він працює сьомий місяць, для нього завузькі. Йому потрібна загальноукраїнська діяльність. Коли така сила буде створена, у неї буде два шляхи: критикувати всіх або критикувати всіх, окрім президента. Думаю, що буде перший варіант», – вважає А. Геращенко.

Експерти також прогнозували, що, на відміну від першого, другий Антикорупційний форум буде присвячений не так новим обвинуваченням, як організаційним питанням.

«Усе найбільш резонансне, коли весь Кабмін обвинуватили в корупції, уже було сказано. Про політичну силу навряд чи буде йтися. Більш імовірним є створення широкого громадсько-політичного руху, який потім міг би перетворитися на політичну силу та сприяти консолідації довкола М. Саакашвілі, як політичного лідера», – висловлювався керівник політико-правових програм Центру ім. О. Разумкова Ю. Якименко.

Заступник голови парламентського Комітету з питань запобігання та протидії корупції І. Попов (фракція Радикальної партії) припускав, що форум стане засобом тиску на команду Прем'єр-міністра з метою перерозподілу контролю над корупційними схемами. «Якщо не говорити про ці проблеми, то вони лише посилюються та загострюються. Якщо через два тижні “любі друзі” А. Яценюка проведуть III форум, де викриють корупційні схеми “любих друзів” Президента, то на такій конкуренції, можливо, вдасться пригасити рівень корупції», – висловлювався він.

Натомість організатори заявляли, що хочуть бачити в Антикорупційному форумі продовження Майдану, і запевняли, що заготованих наперед рішень у них немає. За їхніми словами, ідеться не про партію, а про широке антикорупційне об'єднання.

«Створювати партію означає вульгаризувати це все. Ніхто не знає, що з цього народиться та куди розвиватиметься. Чим усе це скінчиться залежить від того, як розвиватиметься ситуація в країні: і з коаліцією, і з бюджетом, і з роботою Національного антикорупційного бюро і т. д.», – відзначав один з ініціаторів проведення Антикорупційного форуму, член антикорупційного парламентського комітету С. Лещенко (фракція «Блоку Петра Порошенка»).

Антикорупційний форум у Києві готувався в стислі терміни – фактично від задуму до втілення пройшов тиждень. Узяти участь у форумі міг кожен охочий, попередньо заповнивши google-форму та зареєструвавшись на сайті «Демократичного альянсу». Усього в організації форуму відзначилося два десятки організацій, серед яких Автомайдан, Громадянська платформа «Нова країна», рух «Чесно», Центр вільної економіки ім. К. Бендукідзе, партії «Демократичний Альянс», «Сила людей» тощо.

Форум було проведено за кошти громадян, отримані шляхом краудфандингу, тобто збору добровільних грошових внесків. Такий варіант обрали, аби, за словами організаторів, не прив'язуватися і «не відпрацьовувати» гроші спонсорів – українських олігархів чи міжнародних фондів.

«За три дні ми зібрали 1млн 100 тис. грн. Пожертвували понад півтори тисячі людей. Для України це безпрецедентно. Це була наша принципова позиція, що боротьбу в країні мають фінансувати самі українці. Ми усвідомили цю проблему, а тепер кожен має зробити щось, аби її вирішити», – розповів лідер «Демократичного альянсу» В. Гацько, якому партнери з організації форуму доручили збирати гроші для проведення заходу. В. Гацько наголосив, що кожен може побачити звіт про збір грошей та їхнє використання на сторінці форуму у мережі Facebook і проконтролювати, як були витрачені гроші. За його словами, лєвова частка коштів пішла на оренду приміщення, а також оренду меблів та обладнання для організації заходу.

Форум був поділений на дві секції: творчу та професійну. Перша проходила у вигляді «світового кафе», де, сидячи за столами, учасники обмінювалися думками, як подолати корупцію в різних сферах життя – у податковій та на митниці, під час державних закупівель чи у правоохоронній системі тощо.

Тим часом в іншому залі своє бачення боротьби з корупцією представляли експерти та політики. Тут були присутні ряд депутатів від БПП, зокрема С. Лещенко, М. Найєм, В. Чумак, О. Черненко, экс-член фракції «Народний фронт» В. Константиновський, навіть депутати від «Свободи» на чолі з А. Ілленком. Прийшли також керівник партії «Громадянська позиція» А. Гриценко, Партії захисників вітчизни – Ю. Кармазін, Європейської партії – М. Катеринчук, колишній глава СБУ В. Наливайченко, керівник профспілки шахтарів М. Волинець, колись відомі політики В. Стретович, О. Кучеренко та ін.

Модератор першої панелі, депутат від БПП С. Заліщук зазначила, що мета форуму – зробити боротьбу з корупцією другою національною ідеєю після євроінтеграції. «Корупціонери були набагато сильнішими та ефективнішими протягом багатьох десятиліть ... Але зараз антикорупція стала ідеологією для багатьох політичних сил», – заявила С. Заліщук.

«Наша мета – створення токсичної атмосфери для корупціонерів. Наша мета – боротьба з корупцією, усунення корумпованого уряду від влади, зміна генпрокурора, обрання чесного прокурора та кредит довіри НАБ», – сказав у своєму виступі на відкритті форуму депутат С. Лещенко.

«Наша перша мета – згуртувати громадянське суспільство єдиним смисловим полем. Друга – знайти кращі ідеї та дати людям можливість бути почутими. Третя мета – побачити, що велика кількість людей стоїть на платформі цих цінностей», – пояснив координатор громадської платформи «Нова країна» В. Пекар.

«Це об'єднання – реакція на те, що за рік не відбулося істотних змін – ні в реформах, ні в кадрах. З іншого боку – сигнал того, що з'явилися нові політики», – пояснив О. Солонтай з партії «Сила людей».

Змістовно проблематику форуму можна поділити на два блоки. Перший був концентровано виражений закликом учасників до чинної влади поступитися місцем новим реформаторам, які здатні більш дієво змінювати країну. Другий блок стосувався безпосередньо випрацюваних і озвучених заходів по боротьбі з корупцією.

Завершив форум голова Одеської облдержадміністрації М. Саакашвілі. «Це не з'їзд політичної сили», – нагадав він, більшу частину часу присвятивши корупції та критиці уряду. Одне з істотних звинувачень у бік уряду – відсутність приватизації державних підприємств, які генерують країні сотні мільярдів збитків.

У своєму виступі М. Саакашвілі рясно використовував цифри, посилався на Укрстат, Мінфін, Національний банк, порівнював показники ВВП у країні в 2013 і 2014 р., аналізував доходи держави від приватизації.

Гучні овації зірвали фрази: «Невже вам не вистачає того, що ви вже нахапали?», «Ніхто не боїться ні Сені, ні Бені», «Ми всі в 2014 р. обіцяли, що будемо жити по-новому, але по-новому живуть тільки чиновники, наближені до влади», «Допустити розчарування українського народу зараз прирівнюється до зради Батьківщині»...

Свій виступ М. Саакашвілі закінчив озвучуванням кроків, які допоможуть країні реформуватися:

1. Податкова революція. Різке зниження податків, зміни в системі адміністрування податків.
2. Адміністративна революція. Радикальне скорочення бюрократії та контролюючих органів за принципом: «немає бюрократії – немає корупції».
3. Масове залучення нових порядних кадрів на всі посади.
4. Спрощення державних сервісів – «усі документи за один день і в одному просторі».

5. Митна революція. Перегляд митних ставок, митне оформлення протягом доби без посередників.

6. Тотальна приватизація, позбавити держпідприємства від контролю чиновників.

7. Революційне спрощення бізнес процедур.

8. Широкий фронт боротьби з корупцією.

9. Прискорення перетворення системи оборони відповідно до стандартів НАТО (<http://www.dw.com/uk/антикорупційний-форум-з-багатьма-учасниками-але-без-готових-рішень/a-18938307>).

У підсумку київського Антикорупційного форуму його учасники оголосили створення громадського «Руху за очищення України», домовилися створити координаційну раду з обміну рішеннями, як перемогти корупцію, та провести ряд подібних регіональних форумів, які почнуться з Харкова, Львова та Дніпропетровська. Форум також прийняв резолюцію, головною тезою якої стала констатація того, що «уряд не справляється з боротьбою з корупцією».

Напередодні III Антикорупційного форуму, який відбувся 18 січня 2015 р. у Харкові, М. Саакашвілі під час прес-конференції анонсував, що на ньому будуть представлені програмні позиції руху «За очищення». «Основна мета “Руху за очищення” – це повне оновлення політичної системи України. Ми вважаємо, що політична система України застрягла, зараз ми перебуваємо в стагнації. На нас намагаються накинути нові правила гри, за якими найбільш непотрібним виявиться суспільство», – зазначив голова Одеської ОДА (http://www.newsru.ua/ukraine/13jan2016/ruh_za_ochyshchennia.html).

Для участі у форумі в Харкові зареєструвалося 2500 учасників, що значно менше порівняно з антикорупційним форумом у Києві, де було 6 тис. учасників. Скромнішим було цього разу і фінансування заходу. Організатори зібрали всього 200 тис. грн, водночас як у Києві добровільних внесків було отримано близько мільйона.

У своєму виступі на зібранні М. Саакашвілі піддав безжальній критиці систему державного урядування в Україні. Порівнюючи сьогоденній уряд України з урядом часів Януковича – Азарова, політик також підкреслив, що час Майданів пройшов, і сьогодні влада в державі все-таки перебуває в руках суспільства, яке може і здатне саме вирішити, як устрій державного апарату, так і майбутнє України. Тому боротьба з корупцією в Україні, за словами М. Саакашвілі, при неможливості впоратися з нею для державного апарату, повинна лягти насамперед на плечі як простих громадян, так і громадських організацій. Подібна риторика послідувала також з вуст виступаючих слідом за М. Саакашвілі відомого журналіста та народного депутата М. Найєма, співачки Р. Лижичко та інших учасників форуму.

З трибуни харківського Антикорупційного форуму М. Саакашвілі оголосив про початок збору підписів за зміну виборчої системи в Україні. «Наш рух збере мільйон підписів по всій Україні. За те, щоб змінити правила гри, повністю поміняти виборчу систему, щоб олігархи та корупціонери перестали купувати собі місця у владі», – заявив він (http://dt.ua/POLITICS/saakashvili-proviv-antikorupciyniy-forum-u-harkovi-197053_.html).

Найуспішнішими засобами подолання корупції учасники форуму визнали оприлюднення фактів корупції, суспільну боротьбу з нею та небайдужість громадян і їхнє бажання подолати корупцію. Більш конкретні дії запропонували в маніфесті «Руху за очищення», який презентували на форумі. Як ідеться в маніфесті, учасників «Руху за очищення» «об'єднує несприйняття корупції у будь-якому вигляді, прагнення змінити країну та готовність спільно працювати заради нього.

Рух відкритий для всіх громадян та об'єднань, які не запламували себе корупцією та визнають право інших на свою точку зору. Ми будемо вчитися розпізнавати корупцію та протидіяти їй. Ми віримо, що потрібно прибрати від керма представників нинішньої політичної еліти та притягнути їх до відповідальності. Ті, хто розкрадають країну, мають постати перед законом.

Ми віримо, що покарання корупціонерів недостатньо – треба змінити систему суспільних відносин, що породжують корупцію. Україні потрібні нові правила, що зменшать втручання держави в економіку та суспільне життя» (<http://www.depo.ua/ukr/politics/manifest-ruhu-za-ochishchennya-tekst--18012016201200>).

Антикорупційний форум у Харкові відрізнявся від попередніх тим, що окрім загальноукраїнського контексту, велика панель була присвячена корупції саме в Харкові. Було представлено конкретні випадки, названо імена конкретних чиновників, конкретні схеми. Зокрема, громадські та політичні діячі Харкова представили аналіз корупційних схем Харківської міської ради на тему «Кернес – корупція». Активісти викривали системні порушення в продажу землі, розподіленні тендерів, у роботі комунальних підприємств і в родинних зв'язках службовців і бізнесменів.

Антикорупційні форуми, що відбулися в трьох містах України, були доволі широко висвітлені у ЗМІ та прокоментовані експертами. Більшість із них, насамперед, звернули увагу на певні іміджеві та рейтингові здобутки учасників форумів. М. Саакашвілі, зокрема, вдалося продемонструвати, що він як лідер здатний при мінімальних зусиллях у короткі терміни об'єднати навколо себе тисячі людей.

Коментуючи антикорупційний форум, організований М. Саакашвілі в Києві, політолог М. Давидюк зробив висновок, що політик виходить на національний рівень. «Перший форум, який був в Одесі, – це локальний захід, містечковий. Виступ у Києві показав, що М. Саакашвілі виходить на національний рівень. У принципі, це старт “прокачки рейтингу”. Плюс у тому, що він вийшов не сам. М. Саакашвілі об'єднав навколо себе молодих політиків, депутатів і молоді непарламентські організації. Його підтримали лідерські партії, яких немає в парламенті. Він продемонстрував розкладку не боротьби партій, а зміни поколінь», – розмірковує М. Давидюк.

На думку експерта, М. Саакашвілі буде грати в довгу, у межах року, гру, тому що розуміє, що цей парламент його не підтримає на посаді того ж Прем'єр-міністра. Тому він і починає розвивати цей рух із боротьби з корупцією для того, щоб прокачати електорат.

«Щоб після дев'ятого скликання, наприклад, були такі досягнення й така підтримка, щоб він зміг претендувати на високу посаду», – резюмував М. Давидюк.

Антикорупційний форум М. Саакашвілі є прямою публічною політичною кампанією – це поки що не політичний проект, але фактично це шлях до початку самостійної політичної діяльності М. Саакашвілі, вважає голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. За словами експерта, продовження цього форуму в регіонах є стартом власного політичного проекту та пошуком нових людей у команду (<http://www.akcent.org.ua/fesenko-anty-koruptsijny-j-forum-saakashvili-publichna-polity-chna-kampaniya/>). «Це, безумовно, рекламна розкрутка і водночас кастинг, коли шукають і відбирають людей, які можуть приєднатися до політичного проекту. Поки що будуть дивитися, а згодом уже в закритому режимі вестимуть перемовини», – зазначив експерт.

За словами політолога, в Україні вже є практика створення громадських організацій, які згодом стали політичними партіями: «У нас уже таке було: спочатку створюється громадський рух, а на його основі новий політичний проект. Те саме свого часу робив В. Ющенко. Схожі дії були в Ю. Тимошенко, правда, трохи в іншій формі, але ця методика давно відома. Тепер це назвали “Антикорупційним форумом”, згодом його можуть перейменувати на одну з партій. І ми навіть не помітимо, коли цей нібито громадський рух перетвориться на конкретну політичну силу, яка готова брати участь у виборах».

Політехнолог С. Гайдай також зазначив, що цей форум був своєрідним тестом на те, чи може М. Саакашвілі швидко створити свою політичну силу. На думку експерта, цілком можливо, що через антикорупційний форум М. Саакашвілі готується до створення політичної партії, яка може піти на парламентські вибори. С. Гайдай вважає, що нині у політика немає інших варіантів. За словами експерта, «його кардинально відрізняє те, що він – “чистий” політик, тобто такий, для якого політика не є інструментом заробітку, він не особливо хвилюється за свої статки, його насамперед ведуть політичні амбіції. Якщо йому вдалося провести реформи в Грузії, то в Україні його політична кар'єра забуксувала. Зараз він є частиною президентської команди, а не самостійним політиком, тому йому потрібно починати власну політичну кар'єру. Мені здається, цей форум був своєрідним тестуванням української громадянської спільноти на те, чи може М. Саакашвілі швидко створити свою політичну силу. Я думаю, що відповідь він для себе отримав – може».

С. Гайдай звертає увагу також на те, що хоча М. Саакашвілі асоціюється з радикалізмом, рішучих кроків він поки не зробив. Багато хто очікував, що він пред'явить план дій, а не просто розповідь про те, що з корупцією в Україні більше жити не можна. Також очікували заяв про його дистанціювання та вихід з президентської команди. Тому дуже дивно виглядало бажання говорити радикальні речі, уникаючи при цьому називати тих корупціонерів, які представляють сторону Президента.

До того ж, незважаючи на заяви М. Саакашвілі, що цей форум є його ініціативою, захід привітав Президент України, який перебував у цей час із робочим візитом в Ізраїлі. С. Гайдай упевнений, що Президент, розуміючи всю небезпеку подібних самостійних дій М. Саакашвілі, надіслав вітальну телеграму як певну випереджаючу дію, щоб цей форум сприймався в тому числі і як його ініціатива. Утім, хоча про наявність телеграми повідомили, вона не була зачитана. Мало того, коли заявляли про те, що така телеграма є, у залі був свист і крики невдоволення. Самі члени команди М. Саакашвілі не називали безпосередньо фігурантів корупційних схем, які є соратниками Президента, крім згадки самим М. Саакашвілі В. Шокіна. Але деякі гості форуму заявляли, що і Президент є першою особою, яка очолює корупційну систему, а також згадували І. Кононенка та В. Медведчука (http://newsradio.com.ua/2015_12_24/Gajdaj-Antikorupc-jnij-forum-obd-liv-uvagoju-korupc-oner-v-Poroshenka-2412/).

Не секрет, що політичною кар'єрою в Україні М. Саакашвілі зобов'язаний особисто Президенту П. Порошенку. Тому експерти схильні розглядати активізацію антикорупційної діяльності М. Саакашвілі в контексті інтересів Президента, пов'язаних як з достроковими парламентськими виборами, проведення яких з великою часткою імовірності прогнозують у 2016 р., так і з усуненням політичних опонентів Президента.

За словами політолога П. Олещука, М. Саакашвілі – це «політичний кілер з усунення опонентів, наприклад, опонентів Президента. М. Саакашвілі – це ще й певний конденсатор, який збирає в себе всю енергію, запал по антикорупційній боротьбі в суспільстві. Він багатофункціональний, і на сьогодні, я думаю, він розглядається як тактичний союзник команди Президента. І це пояснює, чому він зміг розгорнути таку бурхливу діяльність» (http://newsradio.com.ua/2015_12_16/Ol-shhuk-Saakashv-l-pol-tichnij-k-ler-dlja-usunennja-oponent-v-Poroshenko-0976/).

Як відомо, найближчим часом очікуються перестановки в уряді, які, не виключено, торкнуться і Прем'єр-міністра А. Яценюка. Він уже пообіцяв, що в такому разі його фракція в парламенті перейде в опозицію, а це спричинить дострокові вибори. Навіть якщо навесні вдасться уникнути розпаду коаліції, нову політичну кризу прогнозують на осінь.

Нині ми маємо ситуацію, коли рейтинг президентської партії падає, прем'єрської – уже давно перебуває поблизу нульової позначки, «Самопоміч» – застиг на місці. Водночас активно зростає популярність «Батьківщини», Опозиційного блоку, а також ряду непарламентських полісил. Переважно, це опозиційні до чинної влади партії. Це означає, що на наступних виборах у Раду результат для Банкової може бути невтішний. Тож появу на політичній арені абсолютно нової партії лівоцентристського спрямування, яка, до того ж, грає на електоральному полі конкурентів БПП, можна розглядати як рецепт успіху влади на дострокових виборах. Цей механізм уже обкатаний на місцевих виборах. Створені не без участі Банкової партії «Наш край», «Народний контроль» вдало спрацювали на південному сході та заході, відібравши голоси у конкурентів БПП – «Самопоміч», «Батьківщини» та Опозиційного блоку

(<http://ua.112.ua/mnenie/forum-saakashvili-hovorymo-pro-koruptsiu-maiemo-na-uvazi-dostrokovi-vybory-280940.html>).

Створення ж партії М. Саакашвілі – це пряма загроза «Батьківщині» та Радикальній партії Олега Ляшка, які ведуть свою гру, і на які П. Порошенко часто не може розраховувати. За деякими прогнозами, партія чільного губернатора Одещини може отримати на виборах до Верховної Ради близько 15 % голосів, що стане підґрунтям висунення кандидатури М. Саакашвілі на посаду Прем'єр-міністра країни. Це стане розв'язанням тієї проблеми, яку Банкова поки ніяк не може розв'язати – як позбутися А. Яценюка, не втративши при цьому обличчя.

Важливо зауважити, що політичне зростання М. Саакашвілі поки що не загрожує президентству П. Порошенка, адже для отримання права балотуватися у Президенти треба прожити в Україні 10 років, що для М. Саакашвілі, який не так давно отримав українське громадянство, є далекою перспективою. Балотуватись у народні депутати М. Саакашвілі також не може, адже для цього потрібно жити в Україні щонайменше п'ять років. А от для претендування на пост Прем'єр-міністра подібних часових обмежень немає.

М. Саакашвілі вже давно називають одним із претендентів на заміну А. Яценюку в кріслі Прем'єр-міністра. Навіть електронна петиція до Президента з проханням призначити М. Саакашвілі керівником уряду набрала необхідні 25 тис. підписів.

Прихильники Прем'єр-міністра впевнені: поведінка М. Саакашвілі пов'язана з його прем'єрськими амбіціями. Для екс-президента Грузії губернаторство в Одесі – не межа мрій. Він хоче бути впливовим українським політиком. Нині ця впливовість обмежується публічними звинуваченнями на адресу олігарха І. Коломойського, Прем'єр-міністра А. Яценюка та міністра А. Авакова.

Водночас політолог, директор Центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенко вважає, що «якщо оцінювати можливість участі М. Саакашвілі в кастингу на посаду Прем'єра, то варто звернути увагу на інше. До останнього часу М. Саакашвілі, мабуть, і сам не збирався включатися в перегони, але його команда налаштована на це й, можливо, його переконали, що потрібно позмагатися».

«Не на заяві самого М. Саакашвілі варто зважати. Наприклад, людина, близька до команди М. Саакашвілі, представник Президента в уряді О. Данилюк в одній із соцмереж запропонував визначитися, хто був би кращим прем'єром – М. Саакашвілі чи А. Яценюк», – аналізує В. Фесенко. «Це є підтвердженням того, що команда М. Саакашвілі грає на прем'єрство свого шефа», – вважає політолог.

Крім того, як зазначив він, представник «Самопоміч» Є. Соболєв сказав, що розглядаються дві кандидатури на посаду Прем'єра, і це іноземці, а у нас не так уже й багато іноземців, що можуть претендувати на цю посаду. «Тому не виключено, що й деякі політсили пропонуватимуть М. Саакашвілі на посаду прем'єра», – резюмував В. Фесенко.

Натомість політолог А. Горбенко переконаний, що «М. Саакашвілі навряд чи потрібне прем'єрство. Якщо зараз він стає прем'єром, він буде “весільним генералом”. У нього немає парламенту, щоб проштовхувати свої будь-які, навіть найкращі закони. Парламент не дасть йому цього зробити». Крім того, як зазначив експерт, М. Саакашвілі, ставши Прем'єром, втратить рейтинг.

Політичний оглядач С. Руденко зі свого боку вважає, що у нинішніх умовах позиційні війни, які веде М. Саакашвілі, навряд чи дадуть можливість йому отримати посаду Прем'єр-міністра України. Для цього одного бажання П. Порошенка недостатньо. Главу уряду призначає Верховна Рада, а її частково контролюють І. Коломойський, Д. Фірташ та ін. Для них М. Саакашвілі був і залишається непрогнозованим політиком (<http://www.dw.com/uk/коментар-навіщо-саакашвілі-антикорупційний-фронт-проти-яценюка/a-18919342>).

Привертає увагу також версія політологів про те, що Президент не може собі дозволити особисто усунути з посади А. Яценюка, незважаючи на неодноразово оголошені М. Саакашвілі звинувачення на адресу Прем'єра та його соратників. П. Порошенко та антикорупційні органи ніяк не коментують ці звинувачення, хоча їх достатньо для того, щоб Генеральна прокуратура та Національне антикорупційне бюро розпочали розслідування. Імовірно, на ситуацію впливає той факт, що команда Прем'єра контролює фракцію «Народного фронту», без якої коаліція неможлива, а також очікування, що прямий удар В. Шокіна по знакових прізвищах з оточення А. Яценюка майже гарантовано викличе удар у відповідь від А. Авакова по знакових прізвищах з оточення П. Порошенка. Тому Президенту вигідніше нанести такий удар чужими руками. На таку роль чи не ідеально підходить М. Саакашвілі, але, звичайно, не в статусі «людини Президента», а в статусі «лідера народної боротьби з корупцією». Саме для цього М. Саакашвілі і потрібні масові народні антикорупційні форуми та поширення чуток про нібито початок створення власної політичної сили. Це створює враження, що П. Порошенко втрачає вплив на М. Саакашвілі, і той перетворюється на самостійну фігуру. Але насправді ніякої власної політичної сили М. Саакашвілі створювати не планує. Усе, що йому потрібно – це лише дистанціюватись від П. Порошенка в іміджевому плані.

Отже, антикорупційні форуми, започатковані головою Одеської ОДА М. Саакашвілі, поки що виглядають як нова громадська платформа для боротьби з корупцією. Юридичних можливостей для такої боротьби вони не мають, тому їхнім завданням є насамперед консолідація громадської думки та розпалювання в суспільстві атмосфери нетерпимості до корупції. Водночас експерти не виключають намагання використати суспільний запит на боротьбу з корупцією у політичних цілях, насамперед, для створення нової політичної сили з антикорупційним брендом, яка, за прогнозами, могла б отримати істотну підтримку виборців на ймовірних у 2016 р. позачергових парламентських виборах. Утім, за будь-якого розвитку ініціативи щодо антикорупційних форумів, підтримка ними антикорупційних настроїв у суспільстві та створення атмосфери нетерпимості до корупції може дати поштовх суспільному тиску на

владу в боротьбі з корупцією та мобілізувати громадянське суспільство на більш рішучу боротьбу з нею.

Економічний ракурс

А. Рябокони, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Протесты аграриев и политическая отставка профильного министра на фоне общего падения производства в АПК Украины (в публикациях СМИ и комментариях профильных экспертов)

Несмотря на то, что украинские власти подчеркивают приоритетность аграрного сектора для экономики страны в обозримом будущем, декабрь прошедшего года ознаменовался массовыми акциями протеста украинских аграриев. Тогда тысячи людей (при поддержке сельхозтехники) перекрывали дороги и магистрали, выражая свою позицию против принятого Верховной Радой Украины Закона № 3688 «О внесении изменений в Налоговый кодекс Украины и некоторые законодательные акты Украины относительно обеспечения сбалансированности бюджетных поступлений в 2016 году».

«Аграрии страйкуют с начала декабря в областях, вместе с депутатами местных советов. Тогда аграрии вышли и объявили о своем отношении к тем изменениям в Налоговом кодексе, которые инициировала госпожа Ярецько. Тогда нас не услышали, и местные власти заявили, что они поддерживают полностью аграриев, но от них ничего не зависит и чтобы чего-то добиться нужно ехать в Киев, так как решают именно в ВРУ. Такая ситуация привела к последующим многотысячным митингам под стенами ВР, когда фракции присоединились к митингу и пообещали не допустить принятия тех законов по спецрежиму, ФСН и т. д.

Люди поверили, что депутаты возьмут на себя ответственность и помогут аграриям, так как люди у нас миролюбивые, и не желают снова начинать в нашей стране революции. Нам удалось добиться тех результатов, которые сейчас есть в законе: в 2016 году для производителей молока и тем, кто выращивают КРС, будут оставлять 80 % НДС, перечислять в бюджет они будут только 20 % НДС; аграрии, работающие с зерновыми и техническими культурами будут перечислять в бюджет 85 % НДС, все остальные – 50 %.

Но опять же, то экономическое состояние, в котором мы все находимся, учитывая непрозрачно образованную систему реестра с НДС, когда были созданы две группы – одна автоматически должна возмещать НДС при экспорте зерновых, вторая – это для всех остальных, а это наш средний и мелкий аграрий, который и не думает, что ему будут возмещать НДС если он продаст свой товар. Поэтому аграрии сегодня говорят, что хватит терпеть!» – заявлял в конце декабря сопредседатель страйкового комитета Д. Марчук.

Тогда же народным депутатом Украины, руководителем ассоциации сельских и поселковых советов В. Ивченком было озвучено мнение относительно необходимости отложить введение новых налоговых норм, касающихся аграриев. «Принятый налоговый кодекс говорит о том, что 20 % нужно сразу заплатить тем аграриям, которые занимаются молочным скотоводством, то есть остается у них 80 %. Все другие аграрии сразу должны заплатить 50 %. То есть тем, кто занимается свиноводством, птицеводством, овощеводством, ягодами, виноградом и так далее. Что это значит – вынимают из аграрного бизнеса 50 % оборотных средств. Со стороны государства – ни одной программы поддержки не предложено и никакой стратегии развития маленьких фермерских хозяйств тоже нет. Большие аграрные хозяйства – продержатся. По небольшим – у нас сегодня взять кредит возможно только под 25–30 %.

По моему мнению, еще полгода назад нужно было начинать переговоры с МВФ по поддержке наших аграриев потому, что те, которые работают в странах ЕС, и наши, находятся в неравных условиях.

Нужно отложить введение этих налоговых норм, например до 1 апреля, а до этого времени провести переговоры и показать все “за” и “против” этих новаций. Возможно, что-то можно предложить, какие-то дополнительные программы для виноградарей, овощеводов, птицеводов и главное для воспроизведения молочного поголовья, что компенсирует потери. И тогда можно будет найти решение», – заявил он.

В то же время ряд аграрных ассоциаций обратились к Президенту П. Порошенко с просьбой ветировать Закон Украины «О внесении изменений в Налоговый кодекс Украины и некоторые законодательные акты Украины относительно обеспечения сбалансированности бюджетных поступлений в 2016 году».

«Этот закон с учетом внесенных в него поправок противоречит национальным интересам Украины: сохраняет и усиливает неравенство налогоплательщиков, ведет к расцвету коррупции, уничтожению среднего и малого бизнеса, прежде всего, фермерства, сокращения рабочих мест», — сказано в их обращении.

Отмечается, что при подготовке этих изменений правительство обещало возмещать НДС в полном объеме всем сельхозпроизводителям при экспорте зерновых и технических культур. Но на самом деле Кабинет Министров, по мнению аграриев, предложил разделить публичный реестр заявок на возмещение НДС на две части, чтобы, из слов авторов обращения, обеспечить своевременное возмещение крупным экспортерам, а предпринимателям, которые не вошли в количестве избранных, возмещать НДС по остаточному принципу. «На самом деле правительство даже не планировало возмещать НДС в полном объеме всем аграриям, как и другим рядовым предпринимателям. В бюджете просто не предусмотрено достаточного для этого количества средств, соответствующая статья расходов была, наоборот, дополнительно сокращена на 6,6 млрд гривен», – подчеркивается в обращении.

Также отмечается, что это лишает средних и малых фермеров, а также их объединения – кооперативы, возможности своевременно и в полном объеме получать возмещение НДС при экспорте всей своей продукции, а не только зерновых и технических культур; способствует развитию коррупции при формировании реестров.

В связи с этим, а также учитывая тот факт, что эта норма закона грубо нарушает ст. 13 Конституции о защите прав всех субъектов хозяйствования, аграрии просили Президента ветировать закон о внесении изменений в Налоговый кодекс.

Обращение подписали руководители Ассоциации производителей молока, Ассоциации свиноводов, Аграрный союз Украины, Украинская аграрная конфедерация, «Теплицы Украины», «Укрцукор», Украинская ассоциация производителей картофеля, Ассоциация фермеров и частных землевладельцев, Ассоциация животноводов Украины и др.

Наступившие новогодние праздники и перерыв в работе органов власти лишили смысла дальнейшее проведение протестных акций аграриев. Однако они не прошли бесследно, и в новом политическом сезоне в Верховной Раде зарегистрировано уже пять законопроектов по возврату действия льготного налогообложения НДС сельхозпроизводителей в полном объеме до 1 января 2018 г.

Автор одного из них, заместитель главы Комитета ВРУ по вопросам аграрной политики и земельных отношений А. Бакуменко заявил: «Поскольку вопрос очень важный для жизнедеятельности как аграриев так и для села в целом, а каждый депутат имеет право законодательной инициативы – и вышла ситуация с таким количеством зарегистрированных законопроектов. Законопроект № 3851, соавтором которого я являюсь, был зарегистрирован последним, поскольку мы детально его прорабатывали с аграрными ассоциациями.

Считаю, что депутатам необходимо объединиться вокруг этого важного вопроса. Сейчас сложно прогнозировать ситуацию относительно возможности принятия одного из этих законопроектов парламентом, но аграрии свою позицию будут отстаивать».

Член Комитета ВРУ по вопросам аграрной политики и земельных отношений Н. Кучер в этой связи отмечает: «Думаю, что такое количество документов написано моими коллегами на эмоциях от той нелепости и несправедливости, которая возникла с принятием изменений в Налоговый кодекс о реформировании спецрежима НДС. Законопроекты отличаются лишь по некоторым позициям, в частности, в 3748-1 и 3851 предлагается введение единого публичного реестра заявок на возмещение НДС при экспорте, а не двух, в 3748-1 и 3748-2 – уменьшение ставок единого налога 4-й группы, а Мищенко в своем законопроекте даже предлагает продление срока действия спецрежима до 1 января 2019 года.

Убежден, что мы достигнем единой позиции на ближайшем заседании парламентского Комитета по вопросам аграрной политики и земельных отношений и определимся, с каким законопроектом пойдем в сессионный зал.

Думаю, что многие народные депутаты имели возможность проанализировать принятые налоговые изменения в конце прошлого года, в частности, в части аграрной отрасли, и поняли, что сельхозпроизводителей “кинули”. Поэтому, думаю, мы получим дополнительную поддержку нашего законопроекта в зале.

Даже министр финансов Наталия Яресько высказала на прошлой неделе мысль, что по результатам работы в I квартале 2016 г. Минфин планирует пересмотреть реформирования спецрежима. Но не совсем понятно, что она имела в виду: возможно, поняла, что что-то сделано неправильно, а возможно, причина только в сложности администрирования.

Во всяком случае, мне импонирует ее высказывание во время часа правительства в парламенте, 29 января, что новый Налоговый кодекс, который должны принять до 1 июля 2016 года, будет писаться только в диалоге с обществом и экспертами. До сих пор такой диалог с правительством полностью отсутствовал».

К тому же по информации Министерства аграрной политики и продовольствия Украины, за январь 2016 г. в ведомство поступило 118 обращений по восстановлению действия спецрежима налогообложения сельхозпредприятий (в редакции Налогового кодекса, которая действовала до 1 января 2016 г.).

Говоря о возможных негативных последствиях внесенных с 1 января 2016 г. изменений в части налогообложения сельхозтоваропроизводителей, Минагропрод выделяет следующие:

- изъятие оборотных средств сельхозпредприятий, которые использовались на производственные цели при отсутствии источников их замещения – 27 млрд грн (по прогнозным данным на 2016 г.);
- повышение себестоимости сельхозпродукции;
- падение сельхозпроизводства на 4,3–4,5 % (около 30 млрд грн);
- уменьшение количества рабочих мест в аграрном секторе;
- убыточности животноводства;
- уменьшение объемов валютной выручки от экспорта агропродовольственной продукции в размере около 1 млрд дол.

Как будут решаться вопросы по налогообложению аграриев – увидим в обозримом будущем. А пока к проблемам налогообложения добавился вопрос руководства АПК, связанный с отзывом профильного министра фракцией «Самопомощь».

Разговоры вокруг возможной отставки министра аграрной политики и продовольствия Украины А. Павленко, а также по поводу новых кандидатов на главу ведомства кулуарно велись дано. Вместе с тем заявление политсовета «Самопомощи» об отзыве А. Павленко с занимаемой им должности стало своеобразной информационной бомбой.

Напомним, что лидер партии «Самопомощь», он же городской голова Львова А. Садовой заявил, что решение (об отзыве министра) принято в связи с тем, что коалиция не работает должным образом. «Мы предлагаем новое соглашение по коалиции, чтобы дать шанс парламенту», – сказал он

представителям СМИ, подчеркивая, что если «Самопомощь» не услышат, будут новые выборы.

Решение сугубо партийное и оно может стать первым шагом к краху партии как политической силы, считает политолог В. Карасев: «В публичной плоскости народные депутаты от “Самопомощи” неоднократно заявляли, что довольны работой Павленко в должности министра и теми результатами, которые были достигнуты им за год. Удивляет, что партия игнорирует позицию самого министра и принимает подобные решения без обсуждения с ним. Все-таки в политике самые оптимальные решения принимаются коллегиальным образом. Хотелось бы, чтобы это было коллегиальное решение, а не одностороннее и эмоционально непродуманное решение одной стороны», – резюмировал он.

Народный депутат от «Блока Петра Порошенко», президент Украинской аграрной конфедерации Л. Козаченко солидарен с В. Карасевым. По его мнению, озвученное решение, скорее всего, политический популизм, чтобы коалиционное соглашение было пересмотрено. «Партия может делегировать своего министра, может его и отозвать, но точку ставит исключительно парламент путем голосования», – констатировал он.

Судя по всему, логика «Самопомощи» в том, чтобы сыграть на опережение. Но подходящее ли сейчас время? Соучредитель Фонда инноваций и развития Грузии Г. Вашадзе считает, что «смена министров из-за того, что это кому-то нравится или не нравится, не даст результата гражданам». «В стране сейчас много других проблемных направлений», – добавил он.

Президент Украинской зерновой ассоциации (УЗА) В. Клименко отметил, что зернотрейдеры отлично поладили с аграрным ведомством именно сейчас, о чем свидетельствуют и цифры. «В этом маркетинговом году темпы экспорта зерна Украины превысили объемы прошлого года примерно на 15 %. За всем этим стоит огромная работа. И достичь таких высоких результатов в зерновом секторе нам удалось благодаря слаженной работе с Минагропродом», – говорит он.

Положительно оценили работу министра А. Павленко и в международных организациях. Так, экономист департамента технического сотрудничества Продовольственной и сельскохозяйственной организации ООН (ФАО) А. Ярмач на своей странице в Facebook отметил, что считает успехом то, что в сложных экономических и политических условиях ведомству все же удалось достичь успехов в диверсификации экспорта, а именно получить доступ к рынкам ЕС и Китая. При этом он добавил, что А. Павленко не может кардинально повлиять на отрасль за один год своей работы.

В свою очередь национальный координатор проекта ЕС/ФАО, международный консультант ФАО, эксперт ОБСЕ и почетный посол Международной ассоциации по пестицидам и хлорорганики в Украине М. Малков поблагодарил министра А. Павленко за «драйвовый» год, добавив, что «страна не в том положении, чтобы из правительства убирали человека с мозгами».

В самой «Самопомощи» мнения разделились. Лидер фракции О. Березюк поддерживает решение про отзыв А. Павленко с должности, считая его ответом на игнорирование Кабинетом Министров политической ответственности за принятие бюджета.

Однако его коллеги не столь категоричны. В частности, народный депутат А. Романова высоко оценила работу А. Павленко, подчеркнув, что фракция не обсуждала данный вопрос. Другие же члены партии, которые пожелали остаться не названными в СМИ, говорят, что А. Павленко стал разменной монетой и речь идет о реформатировании всего правительства, а не конкретно смены одного министра.

По мнению заместителя председателя совета Ассоциации «Земельный союз Украины» А. Мартына, запланированные задачи требуют больших доработок в условиях ограниченного бюджетного финансирования. Он считает, что значительных результатов в аграрной части соглашения не достигли.

«Лучший результат, которого все же удалось достичь Минагропроду, – это дерегуляция, проведенная в 2015 г. Отменили большое количество разрешительных документов. Это лучшее, что они могли сделать для агробизнеса. Следует отметить “Стратегию развития сельских территорий 2015–2020 гг.”, что оценивается многими экспертами как один из первых документов, в котором есть реальная оценка положения вещей», – прокомментировал ситуацию А. Мартын.

По его словам, в целом коалиционное соглашение в аграрной части выполнено примерно на 25 %. «В земельном вопросе – полный провал, в чем виноваты Госгеокадастр и Минрегионов, поскольку именно они реализуют земельную политику. И именно эти учреждения блокируют все реформаторские шаги. Многие земельные законопроекты не рассматриваются в Верховной Раде. Что нужно сейчас? Стабильное правительство и поддержка парламента», – считает эксперт.

Сегодня в Верховной Раде нет политической воли принимать законы, говорит он. «Возможно, и надо было бы переписать коалиционное соглашение в 2015 г. Там ничего не сказано о том, как стратегически будет развиваться сельское хозяйство и как будет формироваться рынок земель. Эти вопросы вынесены за рамки всех концепций, и государство на них ответов не дает. Но пока четкого ответа не будет, мы не увидим реального реформирования аграрной отрасли в стране», – отмечает А. Мартын.

Впрочем, А. Павленко написал заявление об отставке и зарегистрировал его в Верховной Раде. Комментируя поданное министром аграрной политики и продовольствия заявление об отставке, заместитель министра, руководитель аппарата И. Гребенюк отметила, что министр увольняется с занимаемой должности с даты принятия Верховной Радой соответствующего постановления. Такое постановление принимается большинством от конституционного состава парламента, то есть 226 голосами.

«Пока неизвестно, когда этот вопрос будет включен в повестку дня заседаний парламента», – заявила И. Гребенюк. По ее словам, должность министра является политической. Ответственность за выполнение им своих

обязанностей не может быть снята никаким другим образом, кроме решения Верховной Рады. Министр и команда Минагропрода работают в штатном режиме. «В последнее время в стране сложилась практика, когда парламент месяцами не может проголосовать за поданные министрами заявления об отставке. В отдельных случаях этот срок достигает полугода», – подчеркнула И. Гребенюк.

Однако ситуация развивается по своим законам и недавно фракция «Блок Петра Порошенко» (БПП) на заседании утвердила список потенциальных кандидатов на должности в Кабинет Министров Украины. В частности, на должность министра аграрной политики и продовольствия в БПП предложили Т. Кутового.

Также обсуждался вопрос отставки всего Кабмина. Лидер фракции Ю. Луценко заявил о наличии голосов за отставку Премьер-министра А. Яценюка. Однако голосов за какую-либо кандидатуру на пост Премьера – нет. Кроме того, депутаты рассматривали вопрос назначения технического Премьера или полного реформирования правительства с сохранением А. Яценюком должности.

Оценивая то, как данные кадровые перестановки повлияют на внешний и внутренний инвестиционный климат аграрной отрасли страны, А. Ковбель (партнер Kreston GCG) сомневается в существенном их влиянии на реальный сектор. По его мнению, для этого есть ряд причин: «В период с 2014 по 2016 г. на посту министра аграрной политики Украины успели побывать 3 человека, посему отрасль, да и внешние доноры, международные организации настолько привыкли к такой “министерской турбулентности”, что в целом с большой долей вероятности со всем уважением к коллегам, данный switch никак не отразится на отрасли в целом.

Подтверждением данного факта является ряд проектов в аграрной отрасли, которые, несмотря на нестабильную экономическую и политическую ситуацию и отсутствие гарантий, существовании законодательных ограничений по возврату инвестиций, частой смене министерского кресла, все же рискуют своими ресурсами и продолжают инвестировать, хоть в основном в большие агрохолдинги.

Средний и малый бизнес выкручивается как может, выходит плохо: в коммерческих банках кредитный ресурс непомерно дорогой денег на посевную не хватает. Большая часть привязана к валюте, а экспортные поступления на 75 % необходимо конвертировать в гривны, после снова в доллары для финансирования посевной – такой себе “конвертационный парадокс”.

Такое неравенство в доступности к ресурсу в результате приведет к ситуации, при которой крупные агрохолдинги еще сильнее укрупнятся, а малые и средние просто перестанут существовать – вот вам путь к “монополизации”.

Многие приближенные к экс-министру говорят, что г-н Павленко даже после отставки не собирается сбавлять темпы по работе в рамках законодательных улучшений в отрасли. К сожалению, наличие или отсутствие министра никоим образом не сказывается на улучшении прозрачности в судебной ветви власти, которая в свою очередь влияет на инвестиционную

привлекательность, как страны, так и аграрной отрасли как ее компонента, защищенности инвестиций и прозрачности ведения бизнеса.

Как бы ситуация не повернулась далее, и кто бы не пришел или не вернулся на пост министра аграрной политики и продовольствия, главное соблюдать последовательность программ, которые будут благотворно влиять на развитие отрасли, а это:

- 100 % возобновление спецрежима для всех сельскохозяйственных направлений;

- максимальный режим содействия для малого и среднего агробизнеса, в т. ч. имплементация целевых финансовых программ с привлечением международных финансовых организаций при участии коммерческих банков;

- принятие необходимых земельных законов, также в части распаивания земель с дальнейшим контролем по недопущению концентрации большого количества паев в одних руках;

- приватизация неэффективных государственно аграрных предприятий;

- запуск и имплементация процессов дерегуляции в агросекторе;

- создание структуры, которая занималась бы квотами с/г продукции в страны ЕС и многое другое».

Как бы там ни было с решением вопроса министерского портфеля, но очевидно, что общая ситуация в АПК страны продолжает стойкую тенденцию к ухудшению. Впервые с 2012 г. украинский агросектор показал снижение объемов валового производства. Об этом сообщает Ассоциация «Украинский клуб аграрного бизнеса» (УКАБ).

По данным Госстата, аграрное ВВП прошлого года составило 239,4 млрд грн, что меньше, чем в 2014 г. на 5 % или 12,1 млрд грн. Сокращение в растениеводстве составило 5 %, в животноводстве – 4 %.

«Падение объемов производства в растениеводстве произошло из-за уменьшения урожая зерна и падения мировых цен на зерновые и масличные. Для животноводов критическим стало уменьшение потребления на внутреннем рынке из-за девальвации и низких объемов экспорта после потери основных внешних рынков сбыта», – прокомментировал эксперт аграрных рынков УКАБ В. Кордыш.

Украина в 2015 г. собрала 59,96 млн т зерновых и зернобобовых, что на 6,1 % меньше, чем в 2014 г., сообщила Государственная служба статистики.

В частности, урожай пшеницы в 2015 г. увеличился на 9,9 %, до 26,5 млн т, ячменя – сократился на 8,5 %, до 8,3 млн т, а кукурузы – уменьшился на 18,5 %, до 23,2 млн т.

На продовольственное зерно пришлось 45,5 % валового сбора (27,3 млн т), на фуражное – 54,5 % (32,7 млн т).

Валовой сбор подсолнечника, по данным Госстата, в прошлом году составил 11,2 млн т, что на 10,2 % больше, чем в 2014 г. Рапса было собрано 1,7 млн т (на 20,8 % меньше), а сои – 3,9 млн т, как и годом ранее.

Урожай сахарной свеклы, по оценкам Госстата, в 2015 г. составил 10,3 млн т, что на 34,7 % меньше, чем в 2014 г.

По данным ведомства, в хозяйствах населения было выращено 23 % урожая зерна, 15 % подсолнечника и 8 % сахарной свеклы.

Согласно недавнему прогнозу Министерства аграрной политики и продовольствия украинские аграрии профинансируют из собственных средств 84 % расходов на весенние полевые работы в 2016 г., которые в общей сумме составят 79,3 млрд грн.

В целом потребность в средствах на 1 га составит 4,1 тыс. грн.

Дефицит средств на весеннюю посевную оценивается в 12,7 млрд грн. Чтобы покрыть недостаток средств аграрии планируют привлечь 7,3 млрд грн банковских и 5 млрд грн коммерческих кредитов, еще 50 млн грн, как предполагается, будет получено за счет государственной поддержки.

Ожидается, что площади под яровыми в 2016 г. составят 7,547 млн га (+10 % к прошлому году). Кукурузой аграрии планируют засеять 4,536 млн га, сахарной свеклой – 250,5 тыс. га, соей – 2,164 млн га, подсолнечником – 5,048 млн га.

По информации Госстата, доля продукции АПК при экспорте товаров из Украины продолжила тренд возрастания в 2015 г. По итогам 11 месяцев доля возросла на 7,6 % до уровня 37,8 %. При этом доля основных экспортных отраслей экономики, кроме химической отрасли, упала. Так, доля минеральных продуктов в экспорте снизилась на 3,3 %, металлургии на 3 %, машиностроения (вместе с транспортным) на 1,8 %. Доля экспорта продукции химической отрасли осталась неизменной на уровне 5,7 %.

Доля агропродукции в экспорте в 2016 г. будет возрастать, на что окажет влияние мировой кризис на сырьевых рынках. Об этом говорится в ежеквартальном прогнозе Ukrainian Economic Trends Forecast, опубликованном аналитической группой Da Vinci AG.

По итогам 2016 г. может сложиться ситуация, когда доля агроэкспорта в общем котле составит не менее 40 %.

Однако данная тенденция не является позитивной для Украины. Несмотря на то, что государство получает возможность развивать потенциально важную отрасль, такой перекокс чреват проблемами в будущем, считают аналитики. Их основу будет составлять рост безработицы, увеличение зависимости Украины от погодных условий и волатильности на рынке продовольствия. «Ситуация может еще более обостриться, если в Украине при этом не будут наблюдаться инвестиции в перерабатывающую отрасль и в смежные отрасли, которые могут продемонстрировать рост в новой экономической системе, основанной на АПК. Речь идет о химической отрасли, машиностроении и ИТ», – прогнозируют в Da Vinci AG.

Как пояснили эксперты, в таком случае будет значительно уменьшен объем экспорта с высоким уровнем добавленной стоимости и Украина перейдет в статус сырьевых экономик.

Соціогуманітарний вектор

М. Дем'яненко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Особливості фінансування сучасної вітчизняної науки

Важко переоцінити значення науки для людства, так чи інакше вона є рушієм змін, що відбуваються в усіх суспільних сферах. Проте з огляду на розвиток української науки залишає бажати кращого. Реалії сьогодення красномовно вказують на прогалини, що утворилися в галузі. Ще в перші роки незалежності спостерігався значний вплив наукових кадрів, який, на жаль, триває і до сьогодні, а ті науковці, які залишилися, в умовах застарілої матеріально-технічної бази, недостатнього фінансування, низьких заробітних плат не можуть повною мірою розкрити свій потенціал. Серед причин, мабуть, перше місце можна віддати проблемі фінансування науки. Отож, спробуємо проаналізувати сучасний стан фінансування вітчизняної наукової галузі та можливі перспективи в цій сфері.

Насамперед хотілося б звернути увагу на традиційно високий рівень, досягнення та наявний потенціал вітчизняної науки. Проте останнім часом через брак фінансування темпи розвитку науки значно сповільнилися. Як наслідок у світовому рейтингу «наукових країн» Україна посідає 39 місце, перебуваючи на рівні Румунії та Єгипту. За різними класифікаціями Україна належить до країн, що відстали у своєму розвитку. А в щорічному Глобальному інноваційному індексі 2014 р., опублікованому Корнельським університетом (Cornell University), школою бізнесу INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Україна посіла 63 місце і розташувалася між Бахрейном та Йорданією. Цей рейтинг містить 81 індикатор, що відображає інноваційні можливості країн, якість інновацій, їхні результати та розвиток інноваційної інфраструктури країн-учасниць.

Такий стан речей спричинений, не в останню чергу, відсутністю перспектив для талановитої молоді, яка не завжди може реалізувати свої розробки й напрацювання. Як приклад, наведемо такий факт: у середині 2015 р. у вітчизняних ЗМІ повідомлялося про учня з м. Олександрія С. Кругляка, який на Олімпіаді геніїв, що проходила в США, посів третє місце – хлопець винайшов унікальний спосіб виробляти дешеву електроенергію. Самуїлу вже запропонували безкоштовне навчання в одному з вузів США зі щомісячною стипендією в 700 дол. Зрозуміло, що Україна наразі таких умов навчання запропонувати не може. Наслідком такої ситуації є міграція українських науковців до країн Європи, Азії та Америки.

Обсяг фінансування науки прийнято вимірювати у співвідношенні до ВВП – в Україні цей показник закріплений на законодавчому рівні та становить не менше 1,7 %, хоча останнім часом фактично не перевищує навіть 1 %. Тоді як розвинуті країни питанням розвитку науки приділяють більшу увагу, а частка

витрат на її фінансування становить у середньому близько 3 % ВВП, а в Ізраїлі та Швеції – 4 %. При цьому державні витрати на діяльність одного українського науковця втричі нижчі за російські показники, у 18 разів – за бразильські, у 34 рази – за південнокорейські й у 70 – за американські. Виправданням таких обсягів фінансування є дійсно непроста ситуація в економічній та суспільно-політичній сфері в Україні. Проте наявний стан речей не може влаштувати ні вітчизняних науковців, ні суспільство в цілому, яке має використовувати досягнення науки і техніки в повсякденному житті і тим самим покращувати його рівень. А тому, ситуація у сфері фінансування науки України потребує коригування, зокрема ідеться про потребу здійснювати пошук і залучення нових джерел фінансових ресурсів для покращення рівня матеріального забезпечення цієї сфери. Враховуючи досвід зарубіжних країн і думки економістів, експертів, зауважимо, що єдиного загальновизнаного джерела грошового забезпечення науки у світі не існує. І кожна країна, враховуючи свої особливості, до цього питання підходить по-різному. Проте загалом світовий досвід передбачає такі основні шляхи фінансування науки та наукових досліджень: фінансування за рахунок державного бюджету; фінансування з приватного сектору; фінансування за допомогою благодійників; використання міжнародної допомоги або ж одразу з кількох джерел. Ще одним джерелом доходів наукових установ може бути самофінансування, тобто за рахунок надання науковими установами платних послуг, або ж від продажу продуктів своєї діяльності, наукових розробок тощо.

Фінансування науки в Україні здійснюється з різних джерел, але найбільше фінансове навантаження покладене на державний бюджет, а далі в різному співвідношенні залучаються кошти підприємств, установ та організацій, гранти та фінансові ресурси вітчизняних та іноземних замовників і самофінансування. Водночас, наприклад, у Японії та Німеччині лівову частину таких витрат бере на себе приватний сектор; успішно поєднують кошти бюджету (від 55 до 70 %) та приватного сектору – США, а у Франції близько 90 % покривається також за рахунок бюджету, інші 10 % взяли на себе філантропи. Тобто, як бачимо, у різних країнах наука фінансується по-різному. В Україні ж ситуація складається таким чином, що ні приватний сектор, ні благодійники не зацікавлені в підтримці науки, оскільки не відчувають підтримки з боку держави в податковому та регулюючому аспекті. Сьогодні можна говорити про хоча й незначну, але все ж таки міжнародну підтримку фінансування науки в нашій країні, наприклад реалізацію програми «Горизонт 2020»; уже тривалий час українські вчені активно співпрацюють із провідними зарубіжними університетами та дослідними інститутами в різних галузях науки в рамках білатеральних та європейських програм, організовують спільні семінари та симпозиуми. У нинішній нелегкий для нашої держави час це дає змогу проводити дослідження на унікальному обладнанні зарубіжних інституцій, стажуватися молодим науковцям і аспірантам, придбати необхідні реактиви й сучасні прилади. Такі приклади непоодинокі, але їх недостатньо. Для істотного покращення ситуації необхідно залучати закордонних партнерів, створюючи оптимальні умови їхнього бізнесу в державі та використовувати

кошти міжнародних організацій виключно за цільовим призначенням, враховуючи соціальні потреби. А от щодо самофінансування, то можна з упевненістю стверджувати, що хоча вітчизняним законодавством і передбачена така діяльність, через недосконалість законодавчого регулювання та бюрократичну тяганину, практично реалізувати прибуткову діяльність наукових установ не тільки дуже складно, але інколи й не вигідно. Виходячи з цього можна говорити про необхідність регулювання в питанні розподілу джерел фінансування науки з боку держави.

В умовах спроб усеохоплюючих реформ не залишилася поза увагою і вітчизняна наука. У цьому контексті цікавим буде аналіз двох нормативних актів, що були прийняті наприкінці 2015 р. Так, 26 листопада 2015 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність», який має на меті розпочати процес реформування української науки. Зацікавленість у прийнятті такого нормативного акта була як з боку самих працівники наукової сфери, так і з боку держави в особі профільного міністерства та відповідного комітету парламенту. Якщо ж говорити про нову редакцію Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», то слід зауважити, що хоча більшість експертів і фахівців наголошують на його якісно позитивних новаціях, але як у процесі його творення, так і після прийняття, тривали й досі тривають дискусії щодо того, чи дійсно він є реформаторським, чи правильні зміни в ньому закладено, чи достатньо їх.

Пізніше прийнятий Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» дещо суперечить прийнятому профільному закону. Усього на видатки, пов'язані з дослідженнями, виділяють 5,2 млрд грн, які розподілені між 25 розпорядниками. Левова частка цих коштів спрямовується до НАН, МОН і галузевих академій. Порівняно з минулим роком, усі академії, окрім медичної, отримують менше фінансування. Водночас планується збільшення витрат на дослідження у системі МОН (власне дослідження + внесок за участь у програмі «Горизонт 2020»), а також для Державного космічного агентства. Крім того, понад 300 млн грн розпорочені між різними відомствами на оплату прикладних досліджень і наукових експертиз. Ці кошти, на відміну від обсягів фінансування НАН, ніколи не потрапляють до поля зору прихильників ідеї скорочення державних видатків на науку.

Народний депутат України І. Сусллова зазначила, що, на її думку, заплановані урядом реформи, які частково відображені в бюджеті на 2016 р., становлять загрозу для існування установ НАН України. Зокрема, у пропонованому законопроекті, як наголосила І. Сусллова, передбачено видатки на наукові дослідження обсягом 0,3 % ВВП (майже 2,8 млрд грн). Тоді як навіть 2015 р. цей показник становив близько 0,6 % (майже 4,2 млрд грн). Для порівняння: державні видатки на науку в Кенії становлять 0,7 %. Тому, якщо керівництво нашої країни офіційно задекларувало стратегічним курсом європейську інтеграцію, державні видатки на вітчизняну науку мають бути наближені до загальноєвропейського рівня.

На підтримку Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» у рамках прес-конференції виступили члени профільного комітету

парламенту, зокрема Л. Гриневич, голова Комітету Верховної Ради з питань науки та освіти, зазначає: «...Цей закон має запустити реформу управління та фінансування в науці. ...Якщо ми загальмуємо зараз входження в дію нового закону, це означає, що ми знову консервуємо стан стагнації української науки. А це надзвичайно небезпечно». Вона також зазначила, що механізми фінансування та керування наукою, що прописані в законі, дадуть змогу нашим вченим налагодити ефективну співпрацю з колегами з інших країн і долучитися до європейського наукового простору. А також запобігти відпливу інтелектуальних ресурсів з України. Введення закону в дію та внесення в проект державного бюджету змін у частині фінансування та реформування науки дасть змогу зупинити руйнацію наукової інфраструктури в Україні. Народний депутат О. Скрипник на цій же прес-конференції підсумував, що у всьому світі фундаментальна наука та базові дослідження фінансуються державою, зазначаючи, що, «коли ми говоримо про розвиток Америки, Google, Intel, то забуваємо, що основою для їхнього створення були фундаментальні дослідження, які фінансувалися державою. Для того, щоб в Україні створювали свої Гугли, потрібно щоб були фундаментальні дослідження, які фінансуються державою. Іншого виходу немає».

Також народний депутат України, аналізуючи нову редакцію Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та суперечливий йому проект бюджету України на 2016 р., виділяє п'ять принципових положень.

Перше, щодо базового та грантового фінансування наукових досліджень. Базове фінансування, закладене в Законі, є у всіх розвинутих країнах. Якщо говорити про ЄС загалом, то обсяг публічного фінансування, що розподіляється на конкурсній основі, дуже варіюється, між 20 та 80 %, і в середньому становить 40 % (якраз у найбільш розвинутих країнах). І це у Європі, де вже напрацьовано і методики оцінювання, і дієві та прозорі фінансові інструменти, і практика незалежної експертизи! Більше того, ЄС ставить собі за мету збільшення фінансування науки шляхом збільшення обсягів проектного та інституційного (тобто базового) фінансування, що базується на оцінюванні наукової діяльності.

Друге. Щодо самоврядності виконавців наукової діяльності. Наука може розвиватися виключно при вільному функціонуванні. «Принцип Гарнака» – одного з визначних президентів Товариства Макса Планка, – за яким розвивається одне з найбільш успішних наукових об'єднань світу (до речі, його структура майже повністю відповідає структурі НАН України), стверджує, що найкращу науку робить найкращий учений, що вільно визначає напрями досліджень, має сучасну дослідницьку інфраструктуру та можливість залучення найталановитіших молодих учених. Так само і наукові організації повинні мати змогу самостійно замовляти дослідження.

Третє. Щодо статусу головного розпорядника бюджетних коштів, який мають наукові організації нашої держави, то в Україні, на жаль, не існує іншої гарантії вільного розпорядження коштами, як це є у Європі. Наприклад, у Німеччині, Товариство Макса Планка створене як товариство приватного права, що фінансується державою. Для того, щоб забезпечити гнучке фінансування,

що і в них є проблемою, видали спеціальний законодавчий акт, який гарантує перерахування визначених державою сум на рахунок Товариства в повному обсязі на весь рік і без вилучення наприкінці року.

Четверте. Щодо необхідності існування п'яти чи десяти академій наук, їхньої оптимальної організаційної форми тощо – це має визначати експертиза наукових інститутів, здійснена – обов'язково! – із залученням міжнародних експертів, та стратегія розвитку наукової сфери (якої наразі немає), а не псевдоексперти, які парою речень демонструють звичайне невігластво в царині науки. Або Мінфін із своїми «геніальними» ідеями. Коли кажуть, що у Європі немає академій наук, чи те, що вони є винятково громадськими об'єднаннями – це неправда. Стосовно ж нашої системи, то перш ніж «ламати» щось, необхідно двічі подумати – надто вже нестабільна ситуація, яку легко зробити необоротною. Краще навести лад у тому, що є, проаналізувавши детально та фахово наявний стан речей, у тому числі, за допомогою європейських партнерів, та розвинувши свою стратегію розвитку держави в цілому і науки, зокрема.

П'яте. Щодо євроінтеграції української науки та відповідності нового закону цьому вектору. Європа будує єдиний Європейський дослідницький простір і вже перейшла до його використання для інновацій. Фактично, будується система Кремнієвої долини в масштабі всієї європейської спільноти. Тобто використовується концепція «потрійної спіралі» для інноваційної системи, що була запропонована світу Стенфордським університетом: тісна взаємодія влади, бізнесу та науки (з освітою включно). До речі, одними з важливих інтегральних показників виконання пріоритетів ERA є постійне збільшення інвестицій в дослідження та зростання кількості дослідників щодо кількості працюючого населення. Необхідність забезпечення неперервності збільшення інвестицій в дослідження в різні роки, особливо кризові, потребує коригування державного фінансування досліджень у бік його збільшення.

Отже, щоб ефективно долучитися до Європейського дослідницького простору та мати змогу будувати інноваційну систему України (як елемент європейської та світової), конче необхідно створити систему взаємодії влади та науки. Тому в новий закон закладено створення двопалатної Національної ради з питань розвитку науки та технологій (за аналогом тієї, що функціонує в Німеччині). Вона й має виконувати таку функцію, але виключно в тому випадку, коли до її наукового комітету ввійдуть найкращі вчені. Визначити їх у корупційній Україні, де тисячі людей отримали наукові ступені без власне наукової роботи, є нетривіальним завданням.

Важливо, що в Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» закріпили норми щодо збільшення частки грантового фінансування у структурі державного фінансування науки. При цьому зазначається, що збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у вишах.

Не можна також залишити поза увагою спроби МОН залучати бізнесменів до фінансування університетів, щоб ті готували кваліфіковані кадри

для реального ринку праці, цим самим міністерство намагається залучати бізнес до фінансування української науки. Урядовці переконані, що університети мають активніше співпрацювати з бізнес-середовищем, оскільки в розвинутих країнах працедавці мають прямий вплив на формування навчальних програм університетів, які, у свою чергу, готують спеціалістів, відповідно до потреб реального ринку праці. За словами міністра освіти і науки України С. Квіта, «...фінансувати університети повинен бізнес, щоб ті в подальшому пропонували кваліфіковані кадри та демонстрували добрі результати наукових досліджень. Бізнес має фінансувати університети, а виші натомість мають пропонувати бізнесу кадри та інноваційні рішення. ... Нині бізнес не бере участі у житті університетів і не впливає на них. Думаю, це неправильно. Бізнес-середовище необхідно залучати до формування навчальних програм та їхнього фінансування. На жаль, нині бізнес фактично не бере участі у фінансуванні науки, а на тлі недостатнього фінансування з боку держави це призводить до втрати наукового потенціалу країни. У Міносвіти переконані: щоб бізнесмени почали фінансувати науку, повинні бути податкові стимули. Тому у відомстві виступають за введення податкових пільг для компаній, які інвестують у проведення наукових досліджень. Також зазначають, що бізнес міг би брати участь у фінансуванні хоча б прикладних досліджень, оскільки вони можуть принести доволі швидкий результат».

Проте серед експертів існує також інша думка, що зводиться до позиції, про необхідність самофінансування вітчизняної науки та зокрема НАН України. Так керівник організації «Публічний аудит» М. Гольдарб переконаний, що «НАН України вже давно час ставити на рейки самоокупності, і державний підхід до науки потребує кардинального перегляду. Має бути контроль за витратами, і держава повинна знати, звідки отримуються гроші та на що вони витрачаються. Так чи інакше, для початку слід провести повний аудит діяльності НАН та його майна, здійснити повну переатестацію кадрів, скоротивши їхній штат. За рахунок вивільнених місць організувати конкурсний відбір серед талановитої молоді, запропонувавши їй високу заробітну плату. І молодь піде працювати в науку, коли побачить, що її ідеї та винаходи підтримуються та достойно оплачуються». Для підтвердження своєї позиції М. Гольдарб наводить ряд фактів щодо діяльності НАН України, що базуються на дослідженнях «Публічного аудиту», а саме:

- щороку НАН України витрачає близько 3 млрд грн коштів державного бюджету. При цьому «чистий» дохід від наукової діяльності – 70 млн грн, тобто лише 2 % від витрачених державою коштів;
- використовує понад 200 державних установ (інститутів, наукових центрів, музеїв, бібліотек) і сотні гектарів заповідників (парків);
- має штат у майже 40 тис. осіб;
- отримує найбільше прибутку від надання в оренду нерухомого державного майна, а не наукової діяльності, як у всіх науково-розвинутих країнах світу;
- виробляє «продукт», який часто існує лише на папері у вигляді десятків тисяч монографій, одиниці з яких друкуються в міжнародних виданнях.

Висновок із цього доволі логічний: наукова галузь у теперішньому вигляді є ні чим іншим, як радянським рудиментом з малоефективною системою управління установами. Разом з тим академіки все списують на мізерне бюджетне асигнування і саме цим пояснюють слабкі показники ефективності.

Власне, Америка на шлях комерціалізації наукових досліджень стала ще 35 років тому, коли в 1980 р. був прийнятий революційний закон Бея – Доула, який кардинально змінив підхід до науки. До того академічні установи так само, як це нині відбувається в Україні, в основному займалися наукою заради науки. Американці вирішили змінити підхід до науки, і університети почали тісно взаємодіяти з бізнесом, заробляючи на власних відкриттях.

Щодо цього дійсно виникає ряд питань до вітчизняних наукових установ, проте не слід однозначно звинувачувати їх у всіх наявних проблемах. По-перше, усі вищезгадані факти з'явилися не за один рік, а стали наслідком, у тому числі й державної діяльності, а точніше бездіяльності за всі роки незалежності. По-друге, наукова галузь, як і будь-яка інша, потребує сприятливих законодавчих умов для здійснення своєї діяльності. У цьому контексті слід зауважити, що надмірне адміністрування та бюрократія, невиписаність законодавчої основи не можуть сприяти розвитку наукових установ і наукової діяльності в цілому і зокрема інтеграції наукових установ у ринкові відносини. По-третє, суспільно-політична ситуація в країні не дає можливості для залучення інвестицій не лише для вітчизняної науки, а й для інших галузей.

Тому «хірургічний» шлях скорочення видатків на фундаментальні та прикладні наукові дослідження – це шлях у нікуди. Крім того, варто наголосити, що фінансування української науки протягом багатьох років відбувалося за залишковим принципом. Складно говорити про підтримку на належному рівні наукових досліджень, якщо академічні інститути ледь можуть знайти кошти для зарплат і сплати комунальних послуг. У цьому контексті промовистим є факт, що в системі НАН, наприклад, на сьогодні, по суті, діє заборона фінансового забезпечення з боку установ міжнародних наукових відряджень. Бажаючи виїхати в наукових справах за кордон змушені надавати довідки про повне покриття витрат на таку поїздку приймаючою стороною. З іншого боку, від науковців вимагають активізації присутності в міжнародному науковому середовищі, інтенсифікації міжнародної наукової комунікації.

Таким чином, можна констатувати, що фінансування української науки на цьому етапі залишається доволі проблемним питанням. З одного боку, навантаження на дефіцитний бюджет в умовах АТО, збільшення витрат на обороноздатність держави, економічний спад не дають змоги достатньою мірою вкладати державні кошти у вітчизняну науку, з іншого ж – брак фінансування може призвести до незворотних процесів, пов'язаних з міграцією та перекваліфікацією кадрів, повною руйнацією і без того слабкої матеріально-технічної бази тощо. Тому необхідно: по-перше реформувати вітчизняну науку, відповідно до ухваленого 26 листопада 2015 р. Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та, зокрема, розробити дієву систему фінансування, з урахуванням зарубіжного досвіду та українських реалій, яка б

забезпечила не просто виживання галузі, а і її максимальне зростання, особливо враховуючи наявний кадровий потенціал; по-друге, створити умови, за яких було б вигідно приватному сектору інвестувати в науку, а меценатам і філантропам податковій пільги та іншу підтримку; по-третє, забезпечити не лише декларативну, а й реальну допомогу науковим установам при здійсненні ними прибуткової діяльності (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Osvita.ua. (<http://osvita.ua/news/49043/>). – 2016. – 25.01; LB.ua (http://blogs.lb.ua/oleksiy_skrypnik/322440_ukrainska_nauka_finansuvati_chi.html). – 2015. – 2.12; Львівська газета (<http://www.gazeta.lviv.ua/life/2015/03/06/40231>). – 2015. – 6.03; Facebook (<https://www.facebook.com/NASofUkraine/posts/1513307468968711>). – 2015. – 18.12; Президія НАН України (http://www1.nas.gov.ua/svit/Article/Pages/15_2930_1.aspx); Спільне: журнал соціальної критики (<http://commons.com.ua/protesti-nan-ukrayini/>). – 2015. – 16.12; Українська політична партія СИЛА ГРОМАД (<http://www.sylagromad.com.ua/ru/nove-zhyttya-ukrayinskoyi-nauky-analizuyemo-zakon-pro-naukovu-i-naukovo-tehnichnu-diyalnist.html>). – 2015. – 10.12; ІНФОРМАТОР (<http://www.informator.news/neokupna-akademiya-nauk-ukrajiny-vumahaje-vse-bilshoho-finansuvannya/>). – 2015. – 13.11; Студвей. (<http://studway.com.ua/naukovii-protest>). – 2015. – 19.12).*

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Перспективы создания единой поместной церкви в Украине в оценках СМИ

Вопрос возможного объединения украинских православных церквей регулярно становится предметом дискуссий в СМИ. Несмотря на то, что многочисленные инициативы по подобному объединению не приносили ожидаемого успеха, сегодня эта тема вновь обретает актуальность, учитывая, что уже в 2016 г. должен состояться так называемый Восьмой Вселенский собор (Великий Всеправославный собор), на повестке дня которого, среди прочего, будет стоять и «украинский вопрос» – вопрос признания Киевского патриаршего престола и единой поместной украинской церкви.

Напомним, сегодня в Украине действуют три крупные православные церкви. Самая большая из них – возглавляемая митрополитом Онуфрием УПЦ Московского патриархата. Сегодня эта церковь насчитывает около 12 тыс. общин.

УПЦ Киевского патриархата, созданная в 1992 г. бывшим главой Украинской православной церкви Московского патриархата митрополитом Филаретом и не признанная ни одной из канонических православных церквей, насчитывает около 5 тыс. общин.

Около 1800 общин в Тернопольской, Львовской и Ивано-Франковской областях начитывает Украинская автокефальная православная церковь (УАПЦ) – самая малочисленная из трех православных церквей Украины.

Сегодня убежденность в необходимости создания в Украине единой поместной церкви высказывается многими политиками и экспертами. О важности такого шага заявляют и представители руководства страны.

О том, что в Украине должна быть создана единая поместная церковь, заявил недавно Президент П. Порошенко, подчеркнув при этом, что будет приветствовать любые шаги, которые верующие будут предпринимать в этом направлении, и рассчитывает в этом вопросе на поддержку вселенского патриарха. «Почти в каждой независимой православной стране есть независимая автокефальная церковь... Почему мы должны быть исключением из этого правила?» – подчеркивает П. Порошенко. «Я уверен, что вопрос создания единой поместной церкви является чрезвычайно актуальным и здесь я буду приветствовать любые шаги, которые прихожане, верующие будут делать для того, чтобы в Украине, особенно в этих трудных условиях, была единая церковь, это важно», – заявляет Президент.

П. Порошенко подчеркивает также, что «государство не предпримет никаких насильственных шагов, не будет никакого давления. Мы должны беречь и сохранить межконфессиональный мир, как зеницу ока, и преодоление разделения в украинском православии должно стать основой для всех верующих. Власть радуется, если намечается прогресс в объединяющих процессах, равно как и расстраивается, когда чьи-то мелкие амбиции отдаляют всех нас от великой цели».

В своем обращении к Собору епископов Украинской православной церкви и предстоятелю УПЦ МП Онуфрию глава государства призывает к активизации процессов межцерковного диалога и консолидации украинского православия.

Он также выражает надежду, что епископат Украинской православной церкви достойно представит Украину на Всеправославном Соборе. «Уверен, что работа этого авторитетного православного форума не только поможет консолидации и укреплению позиций мирового православия, но и будет способствовать процессам объединения украинского православия и украинского общества», – говорится в обращении Президента Украины.

О том, что в процессе объединения православных церквей в Украине может состояться создание единой Украинской церкви, в которую войдут и греко-католики, заявляет заместитель главы парламентского Комитета по вопросам культуры и духовности И. Подоляк. «Принимая во внимание существующие сегодня в Украине тенденции и то, сколько приходов переходят из Московского патриархата в Киевский, и то, что происходит в церквях Московского патриархата, мне кажется, что вопрос объединения – это вопрос обозримого будущего. Точных сроков я не знаю», – прогнозирует она.

«Сначала должен произойти диалог и объединение православных церквей, которые есть в Украине. Мне кажется, что после объединения православных церквей греко-католическая церковь не станет проблемой для создания единой поместной украинской церкви. Поэтому первым этапом должен быть диалог и

объединение православных церквей и всех православных конфессий, которые тут есть. Как элемент веры, конечно, в это можно верить, но верить мало, провидению надо помогать. Если есть такая потребность, такое желание и понимание того, что нужно государству, конфессии должны разговаривать друг с другом», – считает И. Подоляк.

Об актуальности темы объединения церквей заявляет бывший председатель УГКЦ Л. Гузар. «Не могу сказать, что существует какой-то такой общий тренд. Но есть интерес объединения в Единую поместную церковь. Достаточно даже того факта, что люди спрашивают, говорят об этом. А церкви – это и есть люди. Епископы, священники, народ. Если они интересуются, задают вопросы о возможности объединения, что для этого нужно делать, то, по моему мнению, это указывает на положительные сдвиги», – считает он.

«Если кто-то говорит: “я с ним говорить не буду, потому что он православный или кто-то другой”, это свидетельствует, что человек не заинтересован в объединении. И мои впечатления такие: люди начинают думать об объединении. И это уже является хорошим сигналом», – подчеркивает Л. Гузар.

Обозреватели, комментируя перспективы создания единой поместной церкви в Украине, напоминают, что предпосылки к этому складываются уже достаточно давно и сегодня объединительные процессы обретают новую динамику.

«Вопрос объединения церквей у нас уже двадцать лет в таком медленном режиме обсуждается. И уже традиционно политики сетуют на то, что у нас нет единой церкви и так далее. Во-первых, мы должны понимать, что в церковных кругах время идет несколько медленнее, чем в мирской жизни, поэтому в принципе там никто никуда не спешит, там десять лет не считается большим сроком. Сейчас процессы по объединению церквей идут быстрее, а ускорились они из-за событий на Майдане, когда церковь Киевского патриархата под руководством Филарета фактически поддержала народ, а не власть. Конечно, они получили больше сторонников, даже тех, кто были сторонниками Московского патриархата. Далее раскол по этой линии только углубился», – подчеркивает управляющий партнер Национальной антикризисной группы Т. Загородний.

Уверенность в том, что в Украине обязательно произойдет объединение православных церквей, неоднократно выражал патриарх Филарет, хотя обозреватели указывают, что объединение УПЦ КП и УАПЦ уже анонсировалось им ранее, но пока так и не состоялось. Комментируя последний неудачный эпизод с запланированным объединением, произошедший осенью прошлого года, Филарет напомнил: «Это не первый раз. Это, если я не ошибаюсь, четвертый или пятый раз мы доходим до состояния объединения, а потом в последний момент руководство УАПЦ отказывается. И на этот раз мы уже даже назначили день объединительного Собора... Но накануне они отказались от объединения и от созыва Собора. Почему они отказались?.. А потому, что они зависимы от Москвы». По словам патриарха, «Епископат получает указания от Москвы. Не обязательно непосредственно от патриарха.

Есть люди в Украине, которые влияют на УАПЦ, но влияют от имени Московской патриархии». И поэтому, подчеркнул глава УПЦ КП, «с УАПЦ мы отказались вести диалог, потому что он бесплодный».

«Вести переговоры с УАПЦ нет смысла, потому что они не придерживаются ранее достигнутых договоренностей. Тем более что это уже повторяется в пятый раз за более чем 20 лет. Архиерейский собор УАПЦ отбросил предварительную договоренность о проведении Собора 14 сентября», – заявил по поводу переговоров об объединении глава информационного управления УПЦ КП архиепископ Евстратий.

Эксперты обращали внимание также на информацию о попытке диалога между УПЦ МП и УАПЦ, которую представители УПЦ КП объяснили попыткой Москвы сорвать процесс создания единой украинской церкви.

«Мы ни в коей мере не пытаемся срывать переговоры между УАПЦ и УПЦ КП. Эти переговоры между ними ведутся очень давно, но из-за амбиций главы Киевского патриархата Филарета всегда безуспешно. И чтобы оправдать свои неудачи, они винят в этом УПЦ МП. Но мы не имеет отношения к этому. Мы только выступаем за упразднение раскола, тем более сейчас, когда украинское общество как никогда нуждается в единстве», – сообщил по этому поводу глава Синодального информационного отдела УПЦ МП епископ Климент.

Главным же условием переговоров об объединении с УАПЦ должны стать правила и каноны Вселенского православия, считает он. «Сейчас УАПЦ и УПЦ КП на языке канонического права являются “самочинными сборищами”. То есть речь идет не столько об объединении, сколько о возврате в церковь, от которой они откололись. И мы не можем предлагать какие-то особые условия для УАПЦ», – заявил епископ.

Глава УПЦ МП митрополит Онуфрий, говоря о перспективах объединение православных церквей, также отмечает, что «объединение церквей должно быть на основе православных канонов. Если объединение будет на каких-то других принципах, то это не будет объединение, это будет посмешище».

Кроме того, как заявил представитель отдела внешних церковных связей УПЦ МП, протоиерей Н. Данилевич, если УАПЦ и УПЦ КП объединятся, то это не будет единая поместная церковь в полном смысле этого слова. Он также выразил сомнения в том, что такое объединение признает Константинопольский патриархат.

Что касается диалога и перспектив объединения православных церквей Московского и Киевского патриархатов, то, по мнению Филарета, такое объединение состоится, «хотя глава УПЦ МП митрополит Онуфрий и не хочет этого». Характерно, что Филарет говорит не просто об объединении, а присоединении УПЦ МП к церкви Киевского патриархата. «Объединение Украинской православной церкви в одну церковь обязательно будет... Точнее, не объединение, а присоединение. Она присоединится к Киевскому патриархату. В этом тоже нет никаких сомнений. И это мы видим уже на деле. Потому что когда возникла УПЦ КП в 1992 году, никто не думал, что эта церковь будет господствующей в Украине. А уже сегодня мы видим, что не

Московский патриархат является главной православной церковью в Украине, а Киевский патриархат», – считает Филарет.

По его данным, с начала конфликта на Донбассе, число прихожан УПЦ КП возросло. «Если раньше было около 32 %, то теперь – 44 %. А это вдвое больше, чем сторонников Московского патриархата. И если брать по областям, то в большинстве областей, даже на востоке, например в Харьковской области, сторонников нашей церкви больше, чем сторонников МП. Я думаю, что этот процесс будет продолжаться», – сообщает глава УПЦ КП. «За прошлый год несколько десятков общин (где-то около 30) перешли в Киевский патриархат... Это – верхушка айсберга. Потому что мы не ставим себе задачу переводить в Киевский патриархат приходы – мы только принимаем тех, кто сам хочет отойти. Потому что мы хотим, чтобы произошло объединение УПЦ МП и нашей церкви в единую Церковь. А если разжечь вражду из-за храмов, то это отдалит объединение. Нужно, чтобы люди, прихожане МП, сами определились. Потому что нам не нужны сами храмы – мы хотим, чтобы было единство среди православных верующих», – подчеркивает Филарет. По его словам, социологические данные говорят, что количество сторонников УПЦ КП растет.

«Сегодня никаких объективных причин не объединяться не существует. Наоборот, это объединение необходимо Украине, тем более что есть шансы, что Вселенский патриархат объединенную церковь признает очень быстро», – считает религиовед Л. Филлипович.

Она напоминает также о словах Вселенского патриарха Варфоломея о том, что если хотя бы две церкви в Украине объединятся, то можно будет ставить вопрос о признании Украинской единой поместной церкви. «В 2016 году должен состояться Всеправославный собор, на котором будет рассматриваться вопрос процедуры предоставления автокефалий церквям. Насколько я понимаю, предлагается механизм, согласно которому томос (церковный документ об автокефалии) подписывает Вселенский патриарх, после чего свои подписи обязаны поставить и все прочие главы православных церквей или их полномочные представители. В истории христианской церкви было семь так называемых Вселенских соборов, последний из которых прошел еще в VIII веке. Поэтому вопросов, требующих общецерковного решения, за несколько столетий накопилось много», – рассказывает Л. Филлипович.

Обозреватели напоминают, что для Украины главным в этом мероприятии будет рассмотрение так называемого «украинского вопроса», в частности, вопроса признания Киевского патриаршего престола и единой поместной украинской церкви.

Напомним, на состоявшемся недавно в Женеве заседании Собрания (Синаксиса) Предстоятелей Православных Церквей было принято решение провести Всеправославный Собор в июне 2016 г. в Богословской академии на греческом острове Крит. Примечательно, что проведение Собора ранее планировалось в Стамбуле. В качестве причины переноса места заседаний наблюдатели называют ухудшение российско-турецких отношений. Условия проведения собора, согласованные участниками, были изложены в

меморандуме, содержащем четыре пункта. В первом из них речь идет об Украине. В нем единственной канонической Церковью признается УПЦ (МП).

В украинских СМИ в связи с этим часто слышны мнения, что предстоятель РПЦ Кирилл совместно с митрополитом УПЦ МП Онуфрием готовят срыв рассмотрения «украинского вопроса». Некоторые обозреватели заявляют, что РПЦ стремится решением Вселенского собора предотвратить реализацию идеи украинской поместной церкви.

С попыткой реализации такого сценария наблюдатели связывают разгоревшийся недавно скандал вокруг заявлений патриарха Кирилла на собрании поместных православных церквей о ситуации в Украине.

Напомним, патриарх Кирилл и ранее выступал с заявлениями, в которых подчеркивал, в частности, что «на Украине греко-католики и раскольники занимают одностороннюю позицию, подливают масла в огонь, возбуждают негативные чувства, натравливают одних на других, называя это защитой национальных интересов, устраивают “охоту за ведьмами”, захватывают православные храмы и превращаются из миротворческой силы в идеологическую силу, обслуживающую одну сторону гражданского конфликта».

Синод УПЦ КП выказал возмущение, назвав выступление Кирилла тенденциозным, не объективным, наполненным ссылками на несуществующие или однобоко, либо искаженно освещённые факты.

Как подчеркивают в УПЦ КП, это выступление вводит в заблуждение участников Синаксиса относительно действительной ситуации в Украине, в том числе в вопросе перехода общин Московского патриархата под омофор Киевского патриархата.

Выступление главы РПЦ на Синаксисе руководство УПЦ КП охарактеризовало как «недостойное сана архиерея» и обратилось с просьбой к патриарху Варфоломею «направить для исследования дела и последующего доклада Поместным Православным Церквам авторитетную церковную комиссию». При этом синод УПЦ КП считает, что «Московский патриархат является участником конфликта, находится в зависимости от власти России, как государства-агрессора», и потому его представители «не могут быть включены в состав такой комиссии, а только должны давать ей свидетельства и доказательства».

Представители УПЦ КП подчеркивают, что глава РПЦ находится в зависимости от государственной власти России, которая с конца февраля 2014 г. и до сих пор совершает военную, информационную и экономическую агрессию против Украины, оккупировала Крым и часть территории Донецкой и Луганской областей. Поэтому, считают в УПЦ КП, «есть объективные основания утверждать, что заявления и действия Московского Патриарха Кирилла (Гундяева) и в целом Московской патриархии относительно Украины находятся под влиянием власти России и являются элементом её агрессивной политики».

Также представители УПЦ КП заявляют, что руководство церкви Московского патриархата в Украине отменяет предложения по диалогу,

выступет лишь с ультимативными требованиями и игнорирует стремление прихожан выйти из-под юрисдикции Московского патриархата.

Ранее в РПЦ заявляли, что проведение Всеправославного собора находится на грани срыва. «Вызывает сомнение сама возможность проведения Всеправославного собора в то время, когда некоторые православные церкви находятся в состоянии неурегулированного конфликта, а предстоятель православной церкви Чешских земель и Словакии так и не признан в своем статусе со стороны ряда православных церквей, не говоря уже о крайне нестабильной общеполитической обстановке в мире», – говорилось в заявлении отделе по взаимоотношениям церкви с обществом и СМИ РПЦ. Кроме того, как подчеркивал глава РПЦ, подготовка к мероприятию протекает непросто, в том числе из-за кризиса в Украине. «Как всегда, вокруг важных исторических событий существуют какие-то интриги, подводные течения, попытки повлиять, в том числе со стороны политических сил. Мы все с этим сталкиваемся, особенно в связи с кризисом на Украине», – отметил он.

Таким образом, перспективы объединения украинских церквей могут стать более определенными по итогам Всеправославного собора. Не случайно подготовка к нему вызывает такую оживленную дискуссию в СМИ и экспертной среде. Эта тема привлекает внимание и зарубежной прессы.

«Церковь Московского патриархата и существующий 25 лет Киевский патриархат, который активно поддерживает украинскую независимость и борьбу властей против повстанцев-русофилов на востоке. Эти объединения ведут совершенно одинаковые службы, и главное различие между ними в том, что они молятся и подчиняются разным епископам. Многие сбитые с толку верующие не видят между ними никаких различий, – пишет об особенностях украинской церковной жизни британское издание The Economist. – Для человека со стороны весьма примечательно то, что тысячи приходоу по всей Украине, в том числе, некоторые величественные места поклонения, сумели остаться под церковной юрисдикцией Москвы, хотя между украинской армией и пользующимися поддержкой российского руководства повстанцами идет жестокая война. В рамках стратегии выживания глава Украинской Православной Церкви митрополит Онуфрий тихо разрешил своим прихожанам не молиться публично за московского патриарха, если они ходят на службу в тех местах, где сильны антироссийские настроения».

«Как в Украине, так и в диаспоре есть много украинцев, мечтающих о том, чтобы у них в стране была единая православная церковь, политически близкая к Киеву, а духовно – к древнему престолу Константинополя. Иными словами, к патриарху Варфоломею. Во время визита в Украину в 2008 году Варфоломей постарался сохранить деликатное равновесие, признав законность власти Московского Патриархата в этой части мира, и в то же время, ободрив украинцев, мечтающих о единой и независимой церкви. Патриарх Кирилл четко дал понять, что если такое случится, в мировом православии может произойти мощный раскол», – резюмирует издание.

Как отмечают наблюдатели, особенности дальнейшего функционирования в Украине православных церквей в ближайшей перспективе будут продолжать

определяться в первую очередь политическими факторами. Именно они и окажут решающее влияние на итоги Собора, с проведением которого связывают приближающиеся перемены в церковной жизни Украины.

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

Фахівці Інституту геологічних наук та інших профільних наукових геологічних організацій Національної академії наук України візьмуть участь у реформуванні Державної служби геології та надр України. Віце-прем'єр-міністр В. Вощевський провів зустріч із директором Інституту геологічних наук НАН України, академіком П. Гожиком, під час якої обговорювалися питання щодо шляхів відновлення геологічної галузі України.

Так, за результатами зустрічі досягнута домовленість щодо залучення Інституту геологічних наук та інших профільних наукових геологічних організацій Національної академії наук України до вирішення питань відновлення геологічної галузі, в тому числі до реформування Держгеонадра. «Ми залучатимемо до управління Держгеонадрами та геологічними підприємствами досвідчених фахівців-геологів. І розраховуємо на співпрацю з науковцями щодо реформування цілої галузі», – зазначив В. Вощевський.

Також урядовець звернув увагу на необхідність проведення комплексного аудиту ресурсного потенціалу надр та потужностей видобутку корисних копалин.

У свою чергу П. Гожик відзначив високий ресурсний потенціал українських надр, що за умови раціонального використання може стати рушійною силою для виходу країни з економічної кризи.

Згідно з експертними оцінками, ця галузь забезпечує від 25 до 60 % річного ВВП України, до 48–50 % її промислового потенціалу, до 20 % трудових ресурсів, а також – значну частку (до 30–40 %) валютних надходжень.

Зокрема, Інститутом геологічних наук будуть підготовлені та надані уряду пропозиції щодо перспективних напрямків пошуку та видобутку корисних копалин, зміцнення науково-експертного потенціалу галузі.

Окрему увагу на зустрічі було приділено найціннішому ресурсу надр – підземним водам. Стратегічно важливим для держави є забезпечення населення питними підземними водами високої якості та їх охорона від забруднення, ризик якого зростає внаслідок масового несанкціонованого буріння приватними особами водопостачальних свердловин (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248316228&cat_id=244276429). – 2015. – 10.07).*

Корпоративне співробітництво

Антимонопольний комітет України дозволив створити корпорацію на базі «Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона» Національної академії наук України. У створювану корпорацію «Патон», крім інституту в Києві, увійдуть компанії «Технології високих енергій» (м. Вінниця) і «ПлазмаТек» (сmt Рудниця, Вінницька обл.).

Інститут електрозварювання створений академіком Є. Патоном у складі Всеукраїнської академії наук у 1934 р. на базі електрозварювальної лабораторії при кафедрі інженерних споруд та Електрозварювального комітету.

Основною сферою досліджень і розробок інституту є зварювання металевих і неметалевих матеріалів у різних умовах і середовищах, включаючи космічний простір і світовий океан. Заклад займає одне з лідируючих місць у світі в цій галузі.

Сьогодні інститут являє собою науково-технічний комплекс, у який входять дослідне конструкторсько-технологічне бюро, експериментальне виробництво, три заводи, ряд інженерних центрів, навчальний та сертифікаційний центри (*Finance.ua* (<http://news.finance.ua/ua/news/-/367747/amku-dozvolyv-korporatyatsiyu-instytutu-patona>)). – 2016. – 21.01).

Высокой оценки заслужила совместная работа коллектива молодых исследователей, которые символично представляют всю научную Украину – с востока на запад.

Это М. Малюкина – кандидат биологических наук, младший научный сотрудник Института сцинтилляционных материалов НТК «Институт монокристаллов» НАН Украины (Харьков); Р. Панчук – кандидат биологических наук, научный сотрудник Института биологии клетки НАН Украины (Киев); Е. Богорад-Кобельская – кандидат биологических наук, ведущий инженер Института микробиологии и вирусологии им. Д. К. Заболотного НАН Украины (Киев) и Д. Гаврилюк – кандидат фармацевтических наук, доцент Львовского национального медицинского университета им. Даниила Галицкого.

Премии, которая ежегодно присуждается молодым ученым в возрасте до 35 лет, молодые люди удостоены за цикл научных работ «Разработка и биотестирование новых соединений с противовирусной и противоопухолевой активностью».

Проведено всестороннее исследование целого ряда новых соединений, которые обладают противовирусной и противоопухолевой активностью.

– Тема очень актуальная, – рассказывает Маргарита. – Собственно говоря, мы стоим на пороге создания новейших препаратов для борьбы с опухолями и вирусными заболеваниями.

Что это значит? Как известно, появилось очень много вирусов, которые

мутируют, становятся устойчивыми к уже известным лекарственным средствам, и эти процессы ускоряются. Точно так же и опухолевые клетки приобретают резистентность к уже существующим методам химиотерапии. По многим прогнозам, облик 21 века определяют нанотехнологии – подобно тому, как открытие атомной энергии, изобретение лазера и транзистора определили облик минувшего столетия.

Конечно же, нанотехнологии будут использоваться в медицине. И мы в своих исследованиях использовали биоконпозиты, то есть объединили химические фармацевтические препараты с наноматериалами, тем самым взаимно усилив их целительный эффект.

Благодаря конпозитам, удалось обеспечить доставку нашего препарата непосредственно к больной клетке, а также – усилить эффект воздействия химического препарата с одновременным уменьшением его токсического воздействия на организм.

Кстати, установлено, что активность конпозита превышает эффективность биологического действия уже известного коммерческого лекарственного средства «Амиксин», который широко применяют в клинической практике.

– *Наноматериалы, надо полагать, разной природы бывают?*

– Конечно! В данном случае мы использовали наноматериалы на основе диоксида церия. Это мощнейший антиоксидант. Как известно, все процессы в организме, связанные со многими серьёзными заболеваниями, такими как атеросклероз, гипертензия, болезнь Альцгеймера, диабет, а также старением, являются составляющими оксидативного стресса (от англ. oxidative stress) — повреждения клетки в результате окисления, связаны с образованием так называемых свободных радикалов. Антиоксиданты способствуют сокращению процесса образования свободных радикалов и предотвращают их дальнейшее появление.

В качестве противоопухолевых антибиотиков молодой коллектив использовал два препарата: доксорубицин и цисплатин. К ним добавили два вида наночастиц. Это частицы на основе диоксида церия и фуллерен С60.

Напомним, что фуллерен – это сравнительно недавно открытая материальная частица размером около трети нанометра (трети миллионной доли миллиметра!).

– Если мы будем воздействовать на организм отдельно – сначала антибиотиком, а затем наноматериалами, то при этом наноматериалы никак не повышают эффективность воздействия антибиотиков, – продолжает Маргарита.

– Если же мы эти антибиотики соединим в одном конпозите с наноматериалами, то в случае наноконпозита с диоксидом церия происходит усиление эффективности действия противоопухолевого антибиотика и уменьшение его побочного влияния на организм в целом. Побочные влияния в нашем случае – это кардио- и нефротоксичность, то есть осложнения на сердце и почки. А в случае наноконпозита с фуллереном С60 усиливается эффективность действия противоопухолевого антибиотика, уменьшение токсического воздействия, а также происходит целевая доставка препарата непосредственно в больную клетку.

Как отметил академик НАН Украины А. Гольцев, «данная работа интересна и перспективна, радуется то, что получен ряд конкретных результатов, говорящих о возможных успешных перспективах применения противовирусных и противоопухолевых препаратов. Эта новая технология может снизить токсичность такого разрушительного лечения, как химиотерапия. Будущее – за селективной фармацевтикой. Препарат на основе наночастиц диоксида церия, разработанный молодыми исследователями, показал уникальную способность в десятки раз усиливать антивирусное действие интерферонов. Также показано, что новейшие наночастицы на основе диоксида церия обладают сильнейшей антиоксидантной активностью, значительно снижающей токсическое действие противоопухолевого препарата доксорубицина».

Пока испытания проводились на различных линиях культур опухолевых клеток.

– Моя задача заключалась в исследовании реакции живой клетки на воздействие нашего композита, – рассказывает Маргарита, – проверки ее состояния до, в момент и после воздействия. Я занимаюсь разработкой новых тест-систем, которые позволяют проводить экспресс-оценку состояния клетки. Это очень важно для оценки ее состояния, как говорится, здесь и сейчас, то есть в режиме реального времени: сейчас мы клетку выделили, сейчас мы ее «окрасили» нашими флуорисцентными зондами, которые синтезируются в отделе нанокристаллических материалов нашего института, и сейчас же мы увидели, как она отреагировала, какие процессы в ней происходят, нарушаются ли звенья, и если нарушаются, то какие...

Работа Маргариты опирается на мощную научную школу, сложившуюся в Харьковском НТК «Институт монокристаллов». Речь идет о том, что еще несколько лет назад ученые института совершили прорыв в изучении поведения клеток при тканевой терапии – они разработали метод, с помощью которого впервые оказалось возможным воочию увидеть, как «работают» лекарства в клетках, используя современные люминесцентные нанотехнологии.

В Харькове удалось создать и нанести на клетки особые метки, которые не только сигнализируют люминесцентным свечением о местоположении своих хозяек, но и рассказывают об их состоянии.

Совокупный объем работы, который проделали за пять лет (2009–2014) по этой теме молодые украинские ученые: 95 опубликованных научных статей (в том числе в 29 зарубежных журналах), 6 патентов Украины и 141 доклад на конференциях. Работы Маргариты, Ростислава, Елены и Дмитрия процитированы в 250 научных журналах, общий индекс цитирования публикаций составляет 338 (по базе данных Scopus) (*Время* (<http://timeua.info/post/nauka-i-tehnika/zhivaya-kletka-i-margarita-02497.html>). – 2016. – 12.01).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Недавно группа украинских ученых презентовала отечественные наработки, призванные спасти жизни раненых военных. Исследователи представили усовершенствованный аналог кровоостанавливающих препаратов CELOX и QuikClot Combat – средство «Кровоспас». А также революционный перевязочный материал для ран и ожогов на основе гидрогелей и искусственный аналог минеральной составляющей костной ткани – материал для вживленных имплантатов.

Разработки уже прошли испытания и находятся на разном этапе получения авторских прав, но полностью готовы к серийному производству. Авторы изобретений – коллективы Института физической химии, Института физики и Института материаловедения НАН Украины.

Вице-президент Национальной академии наук Украины, академик А. Наумовец:

В прошлом году руководство НАН решило собрать все разработки по околовоенной и медицинской тематике, которые могут помочь стране в условиях военного конфликта. Объявили конкурс по всем структурам НАН. Направления разработок формулировались в контакте с представителями Минобороны. Определили конкретные направления (например, медицина, техника, бронезащита, прочее).

Сейчас ученые работают над ними, оттачивают детали технологий и конструкций, готовят их к практическому использованию.

Согласованный с Минобороны список изобретений направляется руководству Укроборонпрома с запросом, могут ли они организовать производство по конкретным позициям. Дальше они решают, как наладить производство, у кого можно разместить заказ.

Поэтому мы и отобрали только самые реальные разработки и ставим задачу организовать производство быстро.

Институт электросварки им. Е. О. Патона продал американцам лицензию на свой уникальный метод сварки живых тканей в медицине. Этот метод позволяет хирургам обойтись без чужеродного материала при скреплении разрезов тканей – не нужно ниток, не нужно потом снимать швы, теряется в разы меньше крови пациента. Уже при разрезе специальные своего рода ножницы как бы запаивают края ткани, предотвращая сильное кровотечение, а потом, при зашивании раны, ткани спаиваются за счет коагуляции белка, и при этом они сохраняют способность к регенерации. С конца 1990-х годов эта методика успешно используется медицинскими учреждениями США – они купили лицензию у украинского института, сейчас там уже самостоятельно выпускают оборудование для этих операций. А в украинских медучреждениях по такой методике успешно выполнено уже более 100 тыс. различных операций.

Второй пример – несколько лет назад Донецкий физико-технический институт им. А. А. Галкина создал новый тип маммографа. Этот прибор диагностирует опухоль индикатором, который дает очень точную

термокартинку всей молочной железы, обнаруживая по локально повышенной температуре самые мелкие новообразования. Метод позволил сделать обследование груди безвредным (не требуется использовать рентгеновское облучение), а также выявлять опухоли на ранних стадиях. В одном из районов Донецка внедрили этот способ, и за 4 года количество женщин, которым впервые диагностируют запущенные формы опухоли, снизилось в 8 раз – благодаря раннему выявлению. Впоследствии Минздрав принял распоряжение поставить этот маммограф во все государственные медучреждения страны, авторский коллектив продал лицензию Нежинскому заводу медаппаратуры, где наладили производство прибора.

Некоторые актуальные для серийного производства разработки институтов Академии наук последних лет:

Технологии двойного назначения (военные):

- углеродные сорбирующие повязки, которые обеспечивают сокращение кровотечения и снижение кровопотери в 1,5–2 раза;
- мазь для быстрого заживления ран;
- противоожоговые препараты и кровоостанавливающие пленки,
- многофункциональные печи, автономный беспламенный генератор тепла;
- семья гемостатических средств «Кровоспас»;
- огнезащитное средство «Феникс» для текстильных материалов – обработки ткани военной формы;
- повязки для лечения ран и ожогов на основе радиационно-сшитых гидрогелей;
- сухие пайки горячего питания.

Медицинские технологии:

- кальцийфосфатная керамика – искусственный аналог минеральной составляющей костной ткани. Постепенно растворяясь в биологической среде, она замещается полноценным регенератом или образует прямой контакт с костной тканью, «сваривая» кости;
- «Тренар» (прибор, ускоряющий процесс реабилитации пациентов после инсультов, в частности восстановление движений и речи);
- «Фазаграф» (устройство для оперативной регистрации кардиограмм, автоматического обнаружения в них отклонений от нормы);
- электронный стетофонендоскоп (для дифференциальной количественной диагностики и объективации состояния бронхолегочной системы человека);
- «Диабет +» (прибор для определения функционального состояния человека и лечения сахарного диабета);
- тест-системы для генной диагностики наследственных заболеваний, определения гепатита С, анализа опухолей почек и толстой кишки и др.;
- углеродный гемосорбент «КАРБОН» для очищения крови при острой и хронической почечной недостаточности, печеночной коме, острых отравлениях токсинами различной природы;

– противоопухолевая аутовакцина. Это первая противоопухолевая вакцина, зарегистрированная в Украине и странах СНГ. Используется для лечения больных раком толстой кишки, легких, молочной железы, мозга, почек и предстательной железы;

Технология опорно-анкерного крепления горных выработок. Ее применение в течение пяти последних лет на угольных шахтах Украины дало экономический эффект более 70 млн грн.

Уникальный сапфировый оптический диск для хранения информации. Сапфир выдерживает температуру 200 градусов по Цельсию, а по твердости почти не уступает алмазу, благодаря чему информацию на таких дисках можно хранить десятки тысяч лет.

Оптические компенсаторы с микропризмной структурой Френеля для диагностики и лечения косоглазия у детей и больных возрастной макулодистрофией. Эти линзы позволяют успешно лечить без операций косоглазие у детей уже в раннем возрасте и нормализовать их зрение, что является революционным событием в офтальмологии.

Технология распознавания изображений. Она может использоваться для осуществления контроля при пересечении границы, получения лицом доступа в помещения с ограниченным доступом, а также доступа к компьютерам и информации.

Разработки для решения проблем коммунальной теплоэнергетики (современные энергоэффективные стеклопакеты, утеплители для стеновых конструкций, индивидуальные тепловые пункты с автоматическим управлением, технологии обогрева и полноценного питания солдат).

Технологии сбережения природного газа и поиск альтернативных источников энергии (например, технологии получения топлива из различных видов отходов) (LB.ua

http://ukr.lb.ua/news/2015/07/07/310314_chim_akademiya_nauk_mozhe_dopomogti.html). – 2015. – 7.07).

Переработка органических отходов – актуальный вопрос для всех без исключения стран мира. Причина кроется в экономических и экологических факторах. Украина в данном направлении достигла определенных успехов.

Учитывая то, что углеводороды являются исчерпываемыми ресурсами, возникает необходимость поиска альтернативных (прежде всего возобновляемых) источников энергии. Исследованиями в этом направлении активно занимаются по всему миру. О альтернативных видах топлива, а также перспективных технологиях получения полезных веществ из отходов производств различных отраслей промышленности рассказали ученые из Института биорганической химии и нефтехимии (ИБОНХ) НАН Украины в эфире программы «Сделано в Украине» телеканала UA | TV.

Специалисты института подробно исследуют энергетический и ресурсный потенциал различных отходов, содержащих органические вещества. Таких отходов в Украине ежегодно накапливается десятки миллионов тонн. Однако

чаще всего они используются нерационально. Это касается и осадков, которые образуются в результате очистки коммунальных стоков, и представляют большую проблему, поскольку имеющиеся методы их переработки достаточно дорогостоящие и, следовательно, нерентабельны, а их депонирование на больших площадях специальных осадочных площадок заболачивает местность, а также загрязняет почвы, водоемы и воздух. С целью комплексного решения этой проблемы ученые ИБОНХ НАН Украины предложили собственную технологию получения сухого вещества из коммунальных стоков. Для этого сточные массы, влажность которых составляет 99 %, сначала обезвоживают при помощи соответствующих реагентов и специальной установки, а затем досушивают эти осадки, газифицируют их при высоких температурах (около 1200–1300 °С), применяя быстрый пиролиз (т. е. термическое разложение органических соединений без доступа кислорода), и получают высокоэнергетический газ, который в дальнейшем можно сжигать для выработки электроэнергии.

Кроме газа, после термообработки, образуется и так называемый «пепел», из которого исследователи научились выделять чистые вещества вроде диоксида кремния – ценного сырья для таких отраслей, как электроника и солнечная энергетика. Ученые подчеркивают, что указанная технология переработки сточных масс чрезвычайно перспективна, ведь только из стоков Бортнической станции аэрации, которая обслуживает Киев, ежедневно можно получать около 300 т сухого вещества. Кроме того, по их подсчетам, практическое внедрение разработки должно заинтересовать частных предпринимателей. Проект по получению чистого диоксида кремния требует 20 млн евро инвестиций и должен окупиться менее чем за год.

Ученые института также работают над технологиями получения полезных веществ из растительного сырья, для более эффективного использования которых следует предварительно их подготовить, расщепив структуру. Например, одним из распространенных методов подготовки древесины к дальнейшей переработке является так называемый взрывной автогидролиз: смесь измельченной биомассы с водой сначала нагревают под давлением, а потом резко это давление уменьшают, в результате чего происходит взрыв, который разрушает структуру древесины, раскладывая последнюю на целлюлозу, лигнин и гемицеллюлозу (смесь различных сложных растительных полисахаридов). Ученые отмечают, что взрывной автогидролиз является экологически безопасным методом, поскольку не требует применения химических веществ. Если в мире его используют преимущественно при переработке отходов деревообрабатывающей промышленности, то украинские исследователи приспособили этот метод и к переработке сельскохозяйственных отходов, ведь, по их мнению, для Украины это куда актуальнее.

В общем, как утверждают ученые ИБОНХ НАН Украины, сжигание остатков сельскохозяйственной продукции с целью получения тепловой энергии не является достаточно рациональным способом их использования, ведь по многим видам растительной биомассы можно получать полезные вещества. В частности, кукурузные выжимки содержат фурфурол, который широко

применяется в фармацевтической, химической и аграрной отраслях промышленности, а кора березы – бетулин, который является ценным материалом для фармацевтики и косметологии.

Еще одним важным направлением деятельности института является синтезирование биодизельного топлива (или биодизеля), применение которого позволит решить многочисленные экологические проблемы, а также внести весомый вклад в энергообеспечение страны. Компонентами биодизеля являются сложные эфиры жирных кислот, полученные из растительного сырья (любых природных масел, животных жиров), и низшие спирты (метанол или этанол). Сейчас это топливо изготавливают преимущественно на основе метанола, который имеет ряд недостатков, в частности является токсичным. К тому же метанол получают из полезных ископаемых вроде природного газа, поэтому биодизель, изготовленный с его применением, не может считаться вполне возобновляемым ресурсом. Несмотря на это, как считают ученые, гораздо больше перспектив имеют разработки, которые позволят заменить метанол в составе биодизеля другим спиртом – прежде всего этанолом, получаемым из растительного сырья. Специалисты ИБОНХ НАН Украины создали опытное производство, на котором изготавливают экспериментальные партии биодизеля из этанола. Первые образцы уже были направлены на испытания в Институт проблем машиностроения НАН Украины (г. Харьков). Полученные результаты испытаний продемонстрировали высокую экологическую привлекательность: во время работы двигателей на таком биодизеле было зафиксировано значительное уменьшение выбросов CO и CO₂, количества продуктов недожога и дымности выхлопных газов.

Таким образом, можно утверждать что переработка органических отходов в Украине находится на довольно высоком уровне с точки зрения научно-технического потенциала. Удастся или нет реализовать описанные наработки на практике, – покажет время (*MPlast.by* (<http://mplast.by/novosti/2016-02-01-pererabotki-organicheskikh-othodov-uspehi-ukrainyi/>). – 2016. – 1.02).

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Верховна Рада відновила дію угоди між Україною та Європейським співтовариством про наукове та технологічне співробітництво. За словами співдоповідача з цього питання, народного депутата Є. Фірсова, ратифікація угоди дасть можливість серед іншого українським науковцям брати участь у спільних дослідженнях з європейськими колегами.

Як зазначається в пояснювальній записці, реалізація положень цієї угоди сприятиме становленню партнерських відносин між Україною та Європейським Союзом у сфері науки і технологій, створенню належних умов для ефективного використання науково-технічного потенціалу обох сторін та захисту прав інтелектуальної власності (*Українські Національні Новини*

(<http://www.unn.com.ua/uk/news/1482467-vr-vidnovila-ugodu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-pro-naukovu-spivpratsyu>). – 2015. – 15.07).

* * *

В Кривом Роге на базе Научно-исследовательского горнорудного института Криворожского национального университета прошла III Международная научно-техническая конференция «Современные технологии разработки рудных месторождений. Эколого-экономические последствия деятельности предприятий ГМК». К обсуждению актуальных экологических вопросов присоединилось 120 человек – ученых, специалистов, проектировщиков, работников предприятий, общественных деятелей. В целом, на конференцию было подано 117 тезисов докладов, заслушано 26 докладов. Они касались острых проблем не только технического и технологического, но и социально-экономического и экологического характера, требующих неотложных решений.

Также участников конференции проинформировали о реализации Государственной программы «Исследования состояния техногенной части земной коры Криворожского бассейна для предупреждения на его территории катастроф природно-техногенного характера на 2013–2016 гг.», а также о создании специализированной геоинформационной системы непрерывного дистанционного мониторинга состояния массивов пород в горных отводах действующих и ликвидированных горнодобывающих предприятий Кривбасса – «ГИС-Кривбасс».

После широкого обсуждения всех вопросов участники научного собрания приняли проект - решение с рекомендациями перспективных направлений работы. Специалисты отмечают, что их выполнение будет способствовать экономическому развитию региона, обеспечению экономного ресурсопользования, восстановлению экологически безопасных условий проживания жителей *(ИА «Кривбасс On-Line»* *(<http://krnews.ua/content/view/43954/96/>). – 2015. – 15.07).*

* * *

20 липня 2015 р. у Житомирському національному агроекологічному університеті відбулося підписання угоди про співробітництво у сфері науки та освіти з Медичним університетом Доккьо (Японія). Метою даної угоди є поглиблення співпраці між двома закладами та розвиток науки та освіти обох країн. Для досягнення цієї мети планується продовження спільних наукових досліджень щодо впливу радіації на живі організми та радіаційної безпеки населення, що проживає на радіоактивно забруднених територіях унаслідок аварій на ЧАЕС та АЕС Фукусіма *(Zhitomir.info* *(http://www.zhitomir.info/news_149032.html). – 2015. – 22.07).*

* * *

Аспірантка Дніпропетровського національного університету К. Шумельчик виборола стипендію імені Аніти Борг в 7 тис. євро, яку

призначає корпорація Google. К. Шумельчик протягом останніх трьох років очолювала дніпропетровську групу розробників технологій Google, яка долучилася до створенням «розумних» годинників і окулярів цієї корпорації. На цій посаді дівчина провела цілу низку конференцій і практичних семінарів для дівчат-програмістів.

Іменна стипендія Аніти Борг започаткована компанією Google у 2004 р. Вона призначається лише жінкам, які мають високі досягнення в комп'ютерній галузі. Аніта Борг – американська вчена, запатентувала метод, що використовується для аналізу і проектування високошвидкісних систем пам'яті (*Дніпропетровська ОДА* (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=B8A391730043776EC2257E7A004AE92A>). – 2015. – 06.07).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

15-я українська конференція по космічним дослідженням проходила с 24 по 28 августа на базе Одесского национального университета им. И. И. Мечникова.

Как рассказал директор института космических исследований Национальной академии наук Украины О. Фёдоров, в ней приняли участие 200 человек – представителей 70 институтов и организаций из семи стран: Украина, Болгария, Польша, Китай, Беларусь, Казахстан, Россия. По его словам, это самая большая конференция за последнее время.

Как отметил О. Фёдоров, Украина сейчас думает над модификацией своей космической программы, и учёные надеются, что должен быть услышан их голос по поводу того, что делать в сложившихся обстоятельствах, когда денег мало и в стране война.

Кроме того, учёные обсудили восстановление систем контроля космического пространства, предложения о разработке новых космических аппаратов научного назначения, результаты исследования ближнего космоса – в том числе, солнечно-земных связей и пр.

Заместитель генерального конструктора конструкторского бюро «Южное» А. Макаров добавил, что уровень конференций по космическим исследованиям постоянно растёт, расширяется круг участников, а результаты приобретают всё более высокую международную оценку. Он также сообщил, что на конференции всемирного саммита глав космических агентств, который состоится 17 сентября в Мехико, будут представлены два доклада от Украины.

Начальник национального центра управления и испытания космических средств Государственного космического агентства Украины В. Присяжный сообщил, что отрасль в настоящее время находится в стадии глубокого реформирования, потому что управление национального центра испытаний космических средств осталось в Евпатории (*Таймер* (http://timer-odessa.net/news/200_issledovateley_kosmosa_sobralis_v_odesse_na_konferentsiyu_449.html). – 2015. – 25.08).

Здобутки української археології

У селі Андріївка Новомиргородського району, що на Кіровоградщині, під час розкопок було знайдено кістку мамонта та знаряддя праці неандертальців.

Це не перша археологічна знахідка в цьому селі, ще в 1930-х роках на околиці Андріївки, на мису, утвореному балкою і правим берегом річки Турії, знайшли поселення Трипільської культури етапу ВІІ. Тут було виявлено залишки наземних жителів, кераміку із заглибленим орнаментом та розписом (*Правдоруб* (<http://www.pravdorub.kr.ua/news/novomirhorod/nakirovogradshhini-znayshli-kistku-mamonta-i-davni-znaryaddya-pratsi.html>)). – 2015. – 22.07).

Енергоощадні технології

У Національному гірничому університеті, який базується в Дніпропетровську, газогідрат отримують уже сьогодні. Поки що в лабораторних умовах. Роблять це за допомогою п'яти модифікованих установок.

Нині зусилля науковців спрямовані на розробку дослідно-промислової установки, яка буде на шасі автомобіля. Під'їхав з такою установкою до свердловини, отримав звідти газ, перетворив його в газогідрат і транспортуєш споживачеві. Адже газ видобуватиметься не з газогідрату, а навпаки. Ідеться ж про той газ, який просто-напросто викидають зі свердловин при видобутку вугілля в Павлоградському та Донецькому регіонах. Як кажуть, викидають безповоротно у повітря. Тобто цей метан виловлювати, переводити його в газогідрати і доставляти у твердому вигляді рефрижераторами. Адже перевага такої новації очевидна навіть для дилетанта – в 1 куб. м газогідрату можна «упакувати» близько 200 куб. м газу.

Як запевняє В. Бондаренко, видобуток шахтного газу стане ще й суттєво дешевшим, аніж видобуток газу природного, здійснюваний нині. «За попередніми підрахунками, це знизить вартість видобутку газу на 40–50 %, оскільки для того, щоб видобувати вугілля, все одно треба проводити дегазацію, тому що будуть небезпечні явища у шахті, вибухи, викиди і забруднюватиметься атмосфера», – стверджує науковець.

Асистент кафедри підземної розробки корисних копалин К. Ганушевич, який два роки стажувався в Сполучених Штатах Америки, щойно став одним із чотирьох володарів гранту зі 125 претендентів і тепер відбуває на стажування до технічного університету в штаті Колорадо, провідному саме у розробці технологій видобутку газу з льоду. «Своїм головним завданням я бачу розробку технології перетворення газу в твердий стан протягом 20 хвилин для подальшого його транспортування на будь-які відстані. США є однією з передових країн у розробці газогідратних технологій. І тому набутий там досвід

я зможу застосувати як у рідному університеті, так і для України в цілому», – цілком конкретно бачить власну місію К. Ганушевич

Другий напрям, у якому працюють учені Національного гірничого університету, – розробка технологій видобутку газу з газогідратів на дні Чорного моря. Ще в 1993 р. уряд затвердив цілу програму, яку так і назвали – «Газогідрати Чорного моря». Було передбачено великий обсяг геологорозвідувальних робіт і, зокрема, створення технологій видобутку.

Резерви газогідратів на планеті, за підрахунками, становлять до 250 більйонів куб. м, а традиційні засоби природного газу – лише 187 більйонів. Притому що при розкладанні 1 куб. м газогідрату можна отримати до 160 куб. м газу.

97 % очікуваних запасів газогідратів зосереджено на дні Світового океану, якому сибірська мерзлота, звісно, не конкурент.

Основні перспективи знаходження газогідратних покладів пов'язують із глибинами 400–1600 м від дна моря, а товща порід, у яких умови існування газогідратних покладів є сприятливими, становить від 170 до 480 м.

У перерахунку на метан запаси газогідратів Чорного моря, якщо брати весь басейн, оцінюються у середньому в 50 трлн куб. м. Такі дані ще у 2010 р. озвучив доктор біологічних наук, керівник відділу радіаційної та хімічної біології Інституту біології південних морів С. Гулін. Якщо за одиницю виміру брати річний видобуток України, що оцінюється на рівні близько 20 млрд т, то можна говорити про запаси на тисячі років (*Довгаль С. Газ із... льоду може «потопити» Росію // Україна молода (http://www.umoloda.kiev.ua/number/2677/203/93918/). – 2015. – 8.07).*

Відновлювані джерела енергії

Україні вдалось утриматись в авангарді розвитку проектів відновлювальної енергетики на пострадянському просторі, задіяти українські конструкторські, проектні, монтажні організації та вітчизняні розробки технологій, перейняти цінний іноземний досвід в цій сфері. Про це заявив голова Всеукраїнської енергетичної асамблеї І. Плачков під час виїзного засідання на тему: «Відновлювані джерела енергії: технологічний та економічний аспекти розвитку в Україні. Проблеми та виклики» в Запорізькій області.

Під час огляду трьох об'єктів відновлювальної енергетики, зокрема сонячної електростанції Токмак Солар Енерджі, найбільшої в Україні вітряної електростанції Ботієвської ВЕС та ДніпроГЕС, І. Плачков наголосив на високому рівні професіоналізму кадрів з будівництва подібних об'єктів, впровадженні вітчизняних унікальних зразків технологій, які вже завтра стануть технологіями майбутнього і частиною енергетичного потенціалу України.

За останні три роки в Україні за рахунок прийнятих рішень на законодавчому рівні, які сьогодні актуалізовані законопроектом № 2010-д, у

частині зменшення тарифів на зелену енергію, проекти відновлювальної енергетики активно розвивались. За підсумками 2014 р. електростанціями вітро-, геліо- та на біомасі в Україні вироблено 1,7 млрд. кВт/ч., ще 9 млрд кВт/ч. забезпечили гідроелектростанції (ГЕС та ГАЕС), що разом становить близько 11,8 % виробництва електроенергії в Україні.

Україна має свою особливість в енергетиці – це різноманіття джерел енергії. Цей принцип і цю унікальність потрібно зберегти і розвивати в перспективі, аналізувати, у якому регіоні розвивати ВДЕ – малі ГЕС, ВЕС, СЕС, електростанції на біомасі, а де доцільно використовувати традиційну енергетику, розвивати АЕС, ТЕС.

Г. Айнбіндер, директор Вінд Пауер: «У компанії є плани в 50 кілометрах від Ботієво побудувати нову вітроелектростанцію – Приморську ВЕС встановленою потужністю 200 МВт. Приморська ВЕС знаходиться в активній стадії реалізації проекту, де наступний етап – це визначення схеми фінансування і вирішення логістичних завдань. Для розвитку проектів у відновлюваній енергетиці важливо забезпечити стабільність у законодавчій сфері, щоб інвестори могли мати впевненість, що вкладені сьогодні кошти будуть повернуті, а прийняті закони не будуть змінюватися».

О. Репкін, директор «Токмак Солар Енерджі»: «У с. Новому (Запорізька обл.) компанія Токмак Солар Енерджі встановила сонячну електростанцію, де використовуються дві технології сонячних модулів: тонко плівкові та полікристалічні. Особливістю сонячної електростанції – є використання технології сонячного трекеру, системи стеження за сонцем. Сама конструкція трекеру – є ноу-хау, розробленого вітчизняним конструкторським бюро компанії Токмак Солар Енерджі. З астрономії відомо, де на небосхилі буде знаходитися сонце кожен день і в кожную хвилину. Ці дані зашиті в процесор, який керує станцією, що й забезпечує рух панелей за сонцем з інтервалом в 5 хвилин. Двигун в 60 Вт приводить в рух конструкцію вагою 650 кг».

За словами голови правління Української вітроенергетичної асоціації А. Конеченкова, найбільшими країнами виробниками вітроенергетики є Китай, США, Німеччина, Іспанія та Індія. Китай займає 35 % виробництва вітроенергетики у світі. За 2014 р. Китай встановив 23,5 ГВт потужності вітрових електростанцій, що дорівнює річному споживанню електроенергії споживачами України.

Необхідно розвіяти міф про те, що основна частина вітротурбін розташована в Криму. Вітроенергостанції розташовано на материковій частині. Найбільша – Ботієвська (Запорізька область), Вінд Крафт Україна (Херсонська обл.) і «Еко-Оптима» (Львівська обл.) (*Українська енергетика UA-Energy.org* (<http://ua-energy.org/post/53676>). – 2015. – 1.07).

Інформаційно-комунікаційні технології

Украинский программист из Киева создал расширение для браузера Chrome, которое полностью меняет дизайн соцсети Facebook. Приложение

заметили сразу несколько ведущих европейских и американских ресурсов и СМИ после того, как оно заняло восьмую позицию в топ-10 самых скачиваемых расширений для Chrome на Reddit и ProductHunt.

«Приложение меняет дизайн, немного правит верстку, из-за которой есть лаги на слабых компьютерах, убирает рекламу, тем самым повышая скорость работы», – объяснил разработчик.

Отмечается, что тип дизайна «плоский» является трендовым на сегодняшний день.

Руководство социальной сети Facebook намерено начать диалог с украинской стороной относительно более тщательных и взвешенных подходов к мониторингу украинского сегмента FB (*From-ua* (<http://from-ua.com/news/351825-ukrainskim-programmistom-sozdavshim-ploskii-facebook-zainteresovalis-na-zapade.html>)). – 2015. – 6.07).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Вид водних обитателів, який раніше считався повністю вимерлим, заново відкрили в низов'ях Дніпра учасники експедиції університету Южної Богемії (Чехія). Это раніше широко розповсюджений толстопалый рак, названий так за те, що вага його клішней доходить до 54 % ваги тіла. Він любить чисту холодну воду і камените дно, однак внаслідок заилювання річки звичайні місця його обитання майже зникли, да і бракон'єри в знищенні популяції постарались.

Експедиція на протязі двох років планомірно досліджувала місця на Дніпрі, де толстопалый рак міг вижити. Але удача улыбнулася ученим тільки зараз. При допомозі відомого херсонського водолаза і натураліста, автора науково-популярного фільма про життя дніпровських раків А. Кузьменко, вони змогли виявити одразу дві локації, в яких уцілилися представники зникаючого виду.

Это ділянка дна в кілометрі від дамби Каховської ГЕС і територія у залізничного моста під самим Херсоном – місцевість, куди аквалангисти з числа збирачів раків на продаж просто «не дотягуються».

«Найбільш численною виявилася колонія раків у Каховської ГЕС, де в її пошуку нам допомогло управління «Херсонрибоохорони», надавши моторну лодку і супроводжуючого. У дамби кількість толстопалых раків досягає однієї особини на квадратний метр. Немало самок, вишарпуваних ікру. Їх присутність свідчить про те, що у колонії є майбутнє», – розповідає натураліст А. Кузьменко.

Експедиція університету Южної Богемії взяла у виявлених в низов'ях Дніпра толстопалых раків зразки ДНК для аналізу на предмет наявності генетических відхилень або близькородственного скрещування. Дослідження допоможуть зробити висновки, чи є у колонії цих «санітарів Дніпра» оптимістичні перспективи на майбутнє.

Толстопалый речной рак – обитатель водоемов с соленостью до 14 %. Водится в Украине, России, Азербайджане, Туркменистане, Казахстане (прибрежные воды Каспия). Дает потомство только с третьего года жизни. Не выдерживает резкого повышения температуры воды. Чувствителен к уменьшению концентрации растворенного в ней кислорода, промышленному загрязнению (*ИА «Херсонцы»* (<http://khersonci.com.ua/public/11790-nauchnaya-sensatsiya-u-damby-kakhovskoj-ges.html>). – 2015. – 7.07).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

В Минобразования подвели итоги вступительной кампании 2015. Так, украинские вузы выбрали 20,5 тыс. абитуриентов из Донецкой и Луганской областей. «В этом году в украинские университеты поступили более 700 абитуриентов из Крыма и 20,5 тыс. в целом по Донецкой и Луганской областях», – сообщил заместитель министра образования и науки П. Полянский.

Он добавил, что на государственном уровне должна быть создана программа поддержки тех, кто желает получать высшее образование в Украине.

Ранее заместитель министра образования и науки П. Полянский сообщил, что уже с этого учебного года школьники, проживающие на временно оккупированных территориях, но планирующие поступать в украинские вузы, смогут учиться онлайн (*Новости Донбасса* (<http://novosti.dn.ua/details/258303/>). – 2015. – 25.08).

* * *

38 тыс. выпускников из Крыма и Донбасса получили украинские аттестаты об образовании. По информации заместителя министра образования П. Полянского, Минобразования выдало в 2015 г. более 21 700 свидетельств и около 16,5 тыс. аттестатов крымчанам и жителям оккупированного Донбасса (*Донбасс* (<http://donbass.ua/news/region/2015/08/25/38-tys-vypusknikov-iz-kryma-i-donbassa-poluchili-ukrainskie-attestaty-ob-obrazovanii.html>). – 2015. – 25.08).

* * *

Українську академію банківської справи та Університет банківської справи, які раніше перебували в управлінні Національного банку України, з 1 вересня 2015 р. передали в Міністерство освіти і науки. Як повідомляє прес-служба НБУ у Facebook, відповідне рішення передбачено розпорядженням Кабінету Міністрів № 666-р від 24 червня 2015 р.

«Національний банк виконає зобов'язання і забезпечить фінансування навчання студентів, аспірантів і докторантів, які розпочали навчання за кошти НБУ в попередні роки», – пояснив директор департаменту персоналу НБУ Р. Борисенко.

Навчання студентів, аспірантів і докторантів першого року фінансуватимуть із бюджету – у межах бюджетних призначень Міносвіти для підготовки кадрів (LB.ua (http://ukr.lb.ua/news/2015/07/06/310194_natsbank_peredav_profilni_vishi.html)). – 2015. – 6.07).

* * *

У Кіровоградському національному технічному університеті стартувала нова магістерська програма, яка передбачає одночасне навчання в КНТУ на денній формі і в польському Університеті Економіки (WSG) міста Бидгощ на заочній формі, захист магістерських робіт в Україні і Польщі, та у підсумку – отримання дипломів українського та європейського зразків.

Для КНТУ це вже третій напрям співпраці з європейськими вищими навчальними закладами в плані спільної підготовки студентів. Раніше було укладено договори з двома французькими навчальними закладами і словацьким Центральноєвропейським університетом в місті Скалиця.

Даний проект магістерської програми, спільної з польським Університетом Економіки (Wyższa Szkoła Gospodarki – WSG), зародився у Львівській комерційній академії ще декілька років тому. Але лише нещодавно сторони узгодили всі технічні деталі навчання студентів і вирішили розширили коло учасників проекту.

Загалом, з українського боку університетами-партнерами проекту стали чотири ВНЗ: КНТУ, Донецький національний університет (м. Вінниця), Тернопільський національний економічний університет і Львівська комерційна академія.

Як розповів професор Г. Давидов, навчання у спільній магістратурі в КНТУ та в Університеті Економіки (WSG) розраховано на два роки, чотири семестри, за спільною, узгодженою освітньо-професійною програмою. Спеціальність однакова: українською вона має назву «Облік і аудит», польською – Rachunkowość i kontrola.

Структура навчання в спільній магістратурі наступна. Перший семестр магістранти вчаться у КНТУ на денній формі за спеціальністю. Паралельно на факультативних курсах додатково вивчають польську мову. Навчальними планами передбачено великий обсяг годин на польську мову – 10 кредитів (один кредит – 30 академічних годин. – Прим.).

Після першого семестру студенти складають іспити за спеціальністю, їдуть у Бидгощ і далі протягом чотирьох місяців вивчають дисципліни (польською або англійською), які належать до другого семестру. Після другого семестру іспити складаються в Університеті Економіки (WSG). Третій семестр студенти знову проводять в Україні, потім проходять два тижні мовної практики в Польщі та починають працювати над магістерською дипломною роботою (на неї відведено весь четвертий семестр). Магістерська робота має бути представлена у двох варіантах: українською та польською мовами. Захищати її також потрібно буде двічі – у КНТУ та в Університеті Економіки

(WSG). По завершенні навчання випускники отримують диплом магістра, який має реєстрацію в Україні, і диплом магістра за реєстрацією Польщі – країни ЄС (*Підний Кіровоград* (<http://rk.kr.ua/u-kirovogradi-mozhna-bude-otrimati-diplom-polskogo-universitetu-ekonomiki>). – 2015. – 9.07).

Охорона здоров'я

3 червня з метою вдосконалення організації і доступності надання кардіохірургічної допомоги хворим на серцево-судинні захворювання, вроджені та придбані вади серця і магістральних судин відбувся консультативний прийом та науково-практична конференція «Актуальні проблеми профілактики та лікування тромбоемболії легеневої артерії» директора Національного центра серця, професора, академіка АМН України Б. Тодурова. На науково-практичну конференцію були запрошені лікарі хірургічних спеціальностей, анестезіологи, кардіологів, лікарів сімейної медицини та лікарі-інтерні.

Після лекції лікарі мали змогу поставити питання: щодо до діагностики, факторів ризику, операцій, післяопераційного періоду та лікування хворих та проконсультуватися з Б. Тодуровим (*Газета Постфактум* (<http://www.postfactum.ks.ua/2015/07/06/конференція-3.html>). – 2015. – 6.07).

* * *

14 июля, в Кировограде при поддержке столичной клиники İlaуа прошла научно-практическая конференция «Актуальные проблемы репродуктивного здоровья». Основной темой конференции стало бесплодие – чрезвычайно острая проблема, с которой сегодня, согласно данным Минздрава, сталкивается каждая пятая украинская семья.

В последнее время тема бесплодия становится все более актуальной – как в Украине, так и во всем цивилизованном мире. Проблемы с экологией, преобладание нездоровой пищи, обилие различных химических добавок, постоянные стрессы, сидячий образ жизни и тенденция «заводить детей» все позже неблагоприятно сказываются на способности пар к зачатию. Ситуация усугубляется еще и тем, что информированность населения в вопросах бесплодия крайне низкая – люди часто просто не знают о возможностях репродуктивной медицины, не знают, что их проблема решаема. Врачи же нередко сами с опаской относятся к диагнозу «бесплодие» – формулировка размытая, а ответственность высокая. В итоге получается, что официально диагноз не поставлен, а пары теряют драгоценное время и, что самое печальное, – надежду.

Именно поэтому столичная клиника İlaуа инициировала серию образовательных и научных мероприятий в регионах Украины – чтобы и врачи, и их пациенты были в курсе последних достижений в области диагностике и лечении бесплодия. Во время конференции опытом с кировоградскими коллегами делились ведущие специалисты украинской репродуктологии, члены

Украинской ассоциации репродуктивной медицины и Европейского общества репродукции человека и эмбриологии – акушер-гинеколог, репродуктолог, Т. Дейнеко и А. Микитюк – акушер-гинеколог, репродуктолог и эндоскопический хирург.

Т. Дейнеко отметила, что о возможном бесплодии можно говорить после года безуспешных попыток для пары в возрасте до 35 лет. Если же женщина старше 35, а мужчина старше 40 лет, то поводом посетить врача являются шесть месяцев безуспешных попыток зачатия. При этом крайне важно знать, что даже поставленный диагноз «бесплодие» не повод для отчаяния – прогрессивные методики позволяют успешно решать проблемы практически всех видов бесплодия.

А. Микитюк отметил, что бесплодие сегодня – это не приговор, а всего лишь этап до того, как женщина сможет забеременеть, выносить и родить ребенка, поскольку современные репродуктивные технологии позволяют добиваться долгожданной беременности даже в самых тяжелых случаях. Но крайне важно начинать лечение как можно раньше – время в такой ситуации играет против пары, которая хочет иметь детей.

Путь к долгожданной беременности, по словам экспертов, нужно начинать с консультации именно с врачом-репродуктологом. «Люди изначально должны идти к профильному специалисту – только он может поставить правильный диагноз», – подчеркнул А. Микитюк (*Весь Кіровоград* (http://www.kirovograd.net/shortly/2015/7/15/v_kirovograde_obsudili_problemu_le_chenija_besplodija_.htm). – 2015. – 15.07).

Наука і влада

Виробництво може бути прибутковим лише з передпродажною підготовкою та каналами збуту. Тому немає іншого шляху для наших дрібних сільгоспвиробників ніж об'єднання. Такого висновку дійшли науковці, представники державних структур та фермери під час наукової конференції та навчально-практичного семінару: «Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи», що проходив у Вінницькому національному аграрному університеті.

Учасники конференції представили свої напрацювання та поділились думками щодо майбутнього розвитку кооперативного руху в Україні та взаємозв'язку ефективного функціонування кооперативів із забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Так, О. Хоменко, директор Департаменту науково-освітнього забезпечення та розвитку підприємництва на селі Міністерства аграрної політики та продовольства України, наголосив: «На сьогодні міністерство має бачення, що кооператив має бути створений, як мінімум, один в районі і навколо нього розпочинають функціонувати сімейні фермерські господарства. На нашу думку саме за сімейними фермерськими господарствами є заможне

село, додаткові надходження до бюджету, додаткова зайнятість та виробництво якісної продукції».

Нинішня аграрна структура, при якій збільшується концентрація земель агрохолдингів, які спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних культур переважно зернової та олійної груп, а виробництвом трудомісткої плодоовочевої та м'ясо-молочної продукції займаються селянські господарства, фермери та невеликі сільськогосподарські підприємства, є незбалансованою. Аграрні відносини у такому вигляді не передбачають соціальний розвиток села, створення нових робочих місць.

«Створення кооперативів – заготівельних, виробничих та обслуговуючих – дозволить включити вироблене у фермерських і селянських господарствах до маркетингового ланцюга, підвищити рентабельність господарств. Крім того, кооперативи стануть ефективним механізмом згуртування селян і нададуть можливість вирішити ряд їхніх соціально-економічних проблем», – підкреслив президент університету Г. Калетнік.

Більшість дрібних сільгоспвиробників не мають можливості для первинної обробки, зберігання вирощеного урожаю та виробленої тваринницької продукції. Вони не в змозі забезпечити ефективного просування і збуту своєї продукції на ринку. Кооперативні ж формування таку можливість надають.

Загалом у конференції взяли участь делегати з чотирьох областей України, свою думку мали можливість донести представники: малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, департаментів агропромислового розвитку обласних та районних державних адміністрацій, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та сільськогосподарських дорадчих служб.

Організаторами наукової конференції і навчально-практичного семінару виступили: Міністерство аграрної політики та продовольства України, Вінницька обласна державна адміністрація, Вінницький національний аграрний університет, Селянська спілка України ім. І. О. Мозгового та Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України (*iVin (<http://i-vin.info/news/u-vinnytsi-govoryly-pro-silske-pidpryyemnytstvo-ta-kooperatsiyu-12701>). – 2015. – 30.08*).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

М. Закіров, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук, доцент

Презентація книги «Ісламська держава: генеза і нові тренди» (26 січня 2016 року)

Серед викликів, що постали перед сучасним світом, особливе місце займає терористична організація ІДІЛ (Ісламська держава Іраку і Леванту) або арабською – ДАІШ (ад-Дауля аль-Ісламія лі-ль-Ірак ва-ш-Шам – دولة اسلامیة في العراق واليمن). Особливість її діяльності виявляється в тому, що поряд із традиційними терористичними методами впливу на владу й суспільство різних країн, лідери цієї організації ставлять за мету створення своєї власної державності на теренах Близького і Середнього Сходу. На сьогодні дії бойовиків ІДІЛ вже викликали потужні хвилі міграції населення з Близького Сходу до Європи, а по мірі розростання організації, збільшення контрольованої нею території і відповідного зміцнення соціально-економічної бази, вибірковий терор бойовиків може набути тотального характеру. З огляду на глобальний характер існуючої небезпеки, світова спільнота стурбована пошуками ефективних методів протидії терористичній загрозі. Вітчизняна громадськість і науковці також долучилися до розв'язання зазначеної проблеми.

Зокрема, Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ», Всеукраїнська громадська організація «Український центр ісламознавства» разом із громадською організацією «Арабський дім» провели 26 листопада минулого року засідання круглого столу «Ісламська держава: генеза і нові тренди». Під час обговорення феномену були окреслені політичні, соціальні, моральні аспекти проблеми, визначені можливі глобальні наслідки діяльності даної організації. Учасники круглого столу дійшли висновку, що проблема ІДІЛ не лише потребує всебічного вивчення й теоретичного усвідомлення. Нагальною потребою є надання широкій громадськості об'єктивної і правдивої інформації щодо причин, витоків і змісту тероризму, що є важливим чинником протидії можливим проявам ісламофобії, яку намагаються розпалити терористи, що ставлять за мету перетворити свій екстремізм, який живиться і прикривається спотвореною ідеологією, у глобальне зіткнення цивілізацій.

З огляду на це, черговим кроком співпраці організаторів і учасників круглого столу в зазначеному напрямі стало видання колективної наукової праці «Ісламська держава: генеза і нові тренди». Робота була підготовлена фахівцями Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства», громадської організації «Арабський дім», Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Київського національного лінгвістичного університету, громадської організації «Центр академічного ісламознавства».

Презентація книги відбулася 26 січня 2016 р. в Українському національному інформаційному агентстві «Укрінформ». Від імені авторів і організаторів присутнім на заході науковцям, журналістам і представникам громадськості видання презентували директор ГО «Центр академічного ісламознавства» О. Аулін; головний науковий співробітник ДУ «Інституту всесвітньої історії» НАН України Р. Жангожа, провідний науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України Ю. Кочубей, голова правління ГО «Арабський дім» Закут Салах. Свідченням вагомості й певного міжнародного визнання презентованої праці стали схвальні відгуки, що прозвучали у виступах Надзвичайного і Повноважного Посла Палестини в Україні Мохаммеда Касем Аль-Асаада, Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Ірак в Україні Шорша Халід Саїда, Аташе з питань культури Посольства Ірану в Україні Парвін Моазамі Гударзі.

Зокрема, Надзвичайний і Повноважний Посол Палестини в Україні Мохаммед Касем Аль-Асаад зазначив, що важливим є наведення в книзі статистичних даних та історії взаємин західного ісламу і країн Заходу. Водночас, на думку Мохаммеда Касем Аль-Асаада, визначення «мігранти мусульмани» не відповідає дійсності, оскільки мігрують не лише мусульмани, а й християни, езиди та інші, тому вірніше було б використовувати визначення «мігранти з Близького Сходу», а не араби, оскільки серед них є і туркмени, і курди та ін.

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Ірак в Україні Шорш Халід Саїд підкреслив актуальність роботи. За словами посла Республіки Ірак в Україні, дуже мало інформації про ІДІЛ та інші подібні організації, що діють і розвиваються в Україні й інших країнах, і на що декілька тижнів тому звернули увагу Президент України і міністр внутрішніх справ. Вирішальну роль у ефективній протидії ІДІЛ і іншим терористичним організаціям має відіграти діалог між релігійними діячами різних течій ісламу, між християнами і мусульманами, відмова від політики подвійних стандартів, підкреслив Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Ірак в Україні Шорш Халід Саїд.

Аташе з питань культури Посольства Ірану в Україні Парвін Моазамі Гударзі зазначила, що у світі, на жаль, формується таке явище як ісламофобія, оскільки терористи ІДІЛ і інших подібних організацій намагаються прикривати свою злочинну діяльність ідеями Ісламу. Вона зауважила, що необхідно писати більше статей і книг, присвячених висвітленню істинного змісту тероризму, проводити круглі столи, конференції і пояснювати людям усього світу, що ІДІЛ і інші терористичні організації не презентують справжнє обличчя Ісламу, а є лише невеличкою групою злочинців.

Власне презентована робота «Ісламська держава: генеза і нові тренди» являє собою збірник статей, що присвячені аналізу явищ і процесів, які спричинили появу феномену Ісламська держава Іраку і Леванту. Автори досліджують окремі аспекти і розглядають можливі, у тому числі, і глобальні наслідки діяльності ІДІЛ.

У роботі простежено генезис організації від передумов її виникнення і до сьогодні. Зазначено, що в експертному співтоваристві існують різні погляди щодо причин появи ІДІЛ. Зокрема, поразка режиму Саддама Хусейна сприяла поглибленню протистояння між шіїтами і сунітами, посиленню сепаратизму і, як наслідок, активізації конспіративної мережі, створеної режимом саме для боротьби із шіїтським і курдським сепаратизмом. Сунітський реваншизм, що став відповіддю на прошітську політику нового уряду Іраку, став основою для об'єднання раніше несумісних ідеологічних рухів – від суфіїв-традиціоналістів і баасистів-секуляристів до «братів-мусульман» і салафітів-джихадистів.

Діяльність так званої «Ісламської держави», на думку авторів книги, є одним з найбільш потужних викликів домінуючій у сучасному світі системі принципів і цінностей. Аналіз соціального аспекту проблеми свідчить про необхідність наповнення соціального буття ідеями і символами, які здатні в очах соціально активної частини суспільства, незадоволеної своїм становищем, чи соціальними умовами і механізмами, знайти конструктивні методи і засоби самореалізації. Феномен «Ісламської держави» є важливою ознакою стану світової системи у цілому. У цьому контексті цю організацію можна розглядати як різновид антисистемного руху, як силу, що використовує наростаюче незадоволення суспільним порядком у світі. Недарма під час презентації книги і дипломати, і науковці висловлювали думку про необхідність комплексного підходу до проблеми і наголошували, що виключно військовими чи поліцейськими заходами проблему ліквідації ІДІЛ і протидії тероризму у цілому розв'язати неможливо. Необхідний переконливий проект взаємовідносин суспільства і влади на Близькому Сході, налагодження рівноправного діалогу культур, відмова від політики подвійних стандартів тощо.

Проте це завдання надзвичайної складності. Зокрема, зауважують автори книги «Ісламська держава: генеза і нові тренди», незважаючи на певні позитивні зрушення в соціальній сфері, освіті, трудових відносинах, таке явище як ісламофобія залишається ключовим фактором відчуження між мусульманськими громадами і більшістю населення країн Заходу. У роботі зазначається, що подолання тенденцій маргіналізації та ісламофобії і гармонійна інтеграція мусульманських громад у європейське соціокультурне середовище залежить не лише і не стільки від державної політики країн перебування, але і від того, наскільки вони самі будуть спроможні формувати це середовище через соціальну активність, у тому числі, спрямовану на протидію радикалізму.

Автори книги «Ісламська держава: генеза і нові тренди» і учасники дискусії висловили одностайну думку, що ІДІЛ не можна вважати державою у традиційному розумінні цього поняття, оскільки ця організація побудована на антигуманних принципах і квазідержавному устрої. Тим більше, що ця організація не є і ісламською, оскільки Іслам як одна з трьох світових релігій пропагує виключно ідеї мира, добра і справедливості.

Багатоаспектність явища ІДІЛ автори книги спробували розкрити і через аналіз випадків використання «Ісламської держави» деякими країнами для

дemonізації своїх політичних супротивників. Зокрема, у результаті вкидання в інформаційний простір нічим непідтверджених повідомлень, а іноді і відвертої брехні, відбувається об'єднання ІДІЛ і політичного опонента в єдину ментальну конструкцію, що в подальшому може бути використано для виправдовування своїх агресивних дій проти нього як союзника Ісламської держави, зауважують автори дослідження.

У цьому сенсі великого значення набуває імідж нашої країни у світі. Як підкреслюють автори книги, на Близькому Сході до України і українців сформувалося стійке позитивне ставлення. Це пов'язано з повною відсутністю ксенофобії та утиску прав і можливостей з боку корінного населення країни, високим освітнім цензом українського суспільства в цілому і професійними спеціалістами та педагогами, зокрема, які дають зарубіжним студентам освіту, що відповідає міжнародним стандартам. Завдяки цим обставинам, представники арабської діаспори в Україні мають стійкий імунітет проти екстремізму. Поряд з тим, аналіз багатьох факторів соціального і морально-ідеологічного характеру дає підстави стверджувати, що серед арабської діаспори в Україні немає соціальної бази для поширення екстремістських настроїв, наголошують автори дослідження. Зокрема, голова правління ГО «Арабський дім» Закут Салах наголосив: «Можу з повною відповідальністю заявити, що українська арабська діаспора – це люди, що отримали гарну професійну освіту в Україні. Більшість із них створили свої сім'ї у так званих міжнаціональних шлюбах. Їхні діти здобувають освіту за тими ж стандартами, які існують в Україні і вважають себе повноцінними громадянами країни свого народження і проживання – України».

Наприкінці презентації, відповідаючи на запитання журналістів щодо організації просвітницької роботи на основі презентованої праці віце-президент Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства», головний науковий співробітник ДУ «Інституту всесвітньої історії» НАН України Р. Жангожа зазначив, що книга буде передана в бібліотеки, посольства і деякі суспільні організації. Поряд з тим «Український центр ісламознавства» готує свій сайт, на якому також планується розміщення цієї та наступних публікацій.